

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Čínská rozvojová pomoc ve vybraných afrických
zemích: Pekingský konsenzus jako nový model
rozvojové spolupráce?**

Pavla Müllerová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Čínská rozvojová pomoc ve vybraných afrických
zemích: Pekingský konsenzus jako nový model
rozvojové spolupráce?**

Pavla Müllerová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za veškeré rady, připomínky a především za inspiraci a nápady pro psaní práce a množství podnětné literatury. Dále také za čas a ochotu, se kterou se mi vždy při konzultacích věnovala.

Zároveň bych chtěla poděkovat celé své rodině za neustálou podporu během celého studia.

Pavla Müllerová

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	6
1 ÚVOD.....	9
2 ČÍNSKÁ SOFT POWER	15
2.1 Pekingský konsenzus jako „dobrý příklad“ hodný následování podle konceptu <i>soft power</i>	21
2.2 Kritéria sledování podle Pekingského konsenzu a čínských vládních dokumentů	24
3 PŘÍPADOVÁ STUDIE ANGOLY.....	31
3.1 První kritérium: Příliv čínských investic.....	37
3.2 Druhé kritérium: Inovace, vědomosti a technologie.....	43
3.3 Třetí kritérium: Ropa, <i>win-win cooperation</i>	50
3.4 Čtvrté kritérium: Vyrovnanost a udržitelnost růstu	54
3.5 Páté kritérium: Nepodmíněnost čínské rozvojové asistence	57
3.6 Šesté kritérium: Rovnost ve vzájemných vztazích	61
3.7 Závěr případové studie Angoly.....	63
4 PŘÍPADOVÁ STUDIE NIGÉRIE.....	68
4.1 První kritérium: Příliv čínských investic.....	75
4.2 Druhé kritérium: Inovace, vědomosti a technologie.....	81
4.3 Třetí kritérium: Ropa, <i>win-win cooperation</i>	85
4.4 Čtvrté kritérium: Udržitelnost a vyrovnanost.....	89
4.5 Páté kritérium: Nepodmíněnost	91
4.6 Šesté kritérium: Rovnost ve vzájemných vztazích	94
4.7 Závěr případové studie Nigérie.....	97

5 ZÁVĚR.....	100
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	108
6.1 Seznam použité literatury	108
6.2 Seznam použitých zdrojů.....	118
7 RESUMÉ.....	130
8 PŘÍLOHY	131

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AfDB = Africká rozvojová banka (*African Development Bank*)

AGO = Zákon o africkém růstu a příležitostech (*African Growth and Opportunity Act*)

ANIP = Národní agentura pro soukromé investice (*Agencia Nacional de Inversión Privada*)

BRICs = Brazílie, Rusko, Indie, Čína (*Brazil, Russia, India, China*)

BV = Blízký východ

CADFund = Čínsko-africký rozvojový fond (*China-Africa Development Fund*)

CCECC = Čínská občanská strojírenská a stavební korporace (*China Civil Engineering Construction Corporation*)

CIF = Čínský mezinárodní fond, s. r. o. (*China International Fund Ltd.*)

CNOOC = Čínská národní pobřežní ropná korporace (*China National Offshore Oil Corporation*)

CNPC = Čínská národní ropná korporace (*China National Petroleum Corporation*)

ČLR = Čínská lidová republika

DAC = Výbor pro rozvojovou pomoc (*Development Assistance Committee*)

ECOWAS = Hospodářské společenství západoafrických států (*Economic Community of West African States*)

Exim banka = Exportní-importní banka (*Export-Import bank*)

FDI = přímé zahraniční investice (*Foreign Direct Investment*)

FOCAC = Fórum pro čínsko-africkou spolupráci (*Forum on China-Africa Cooperation*)

FTZ (FTZs) = zóna volného obchodu (*Free Trade Zone*)

HDI = Index lidského rozvoje (*Human Development Index*)

China Sonangol = Mezinárodní holding China Sonangol, s. r. o. (*China Sonangol International Holding Ltd.*)

IOCs = mezinárodní ropné společnosti (*International Oil Companies*)

LA = Latinská Amerika

LDCs = nejméně rozvinuté země (*Least Developed Countries*)

LICs = nízkopříjmové země (*Low Income Countries*)

MEND = Hnutí za osvobození delty Nigeru (*Movement for the Emancipation of the Niger Delta*)

MMF = Mezinárodní měnový fond

MOFCOM = Ministerstvo obchodu (*Ministry of Commerce*)

MPLA = Lidové hnutí za osvobození Angoly (*Movimento Popular para a Libertação de Angola*)

N-11= Další 11 (*Next Eleven*)

NEPAD = Nové partnerství pro africký rozvoj (*New Partnership for Africa's Development*)

NIPC = Nigerijská komise na podporu investic (*Nigerian Investment Promotion Commission*)

NNPC = Nigerijská národní ropná korporace (*Nigerian National Petroleum Corporation*)

ODA = Oficiální rozvojová pomoc (*Official Development Assistance*)

OECD = Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (*Organization for Economic Cooperation and Development*)

ONGC = Korporace pro ropu a zemní plyn (*Oil and Natural Gas Corporation*)

OOF = ostatní oficiální toky (*Other Official Flows*)

OPEC = Organizace zemí vyvážejících ropu (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*)

OSISA = Iniciativa otevřené společnosti jižní Afriky (*Open Society Initiative of Southern Africa*)

RB = Rada bezpečnosti

RFR = předkupní právo (*Right for first refusal*)

SAPs = Programy strukturálních úprav (*Structural adjustment programmes*)

SB = Světová banka

SBA = Pohotovostní dohoda (*Stand-by Arrangement*)

Sinopec = Čínská petrochemická korporace (*China Petroleum and Chemical Corporation*)

SOEs = státem vlastněné společnosti (*State Owned Enterprises*)

SSA = subsaharská Afrika

SSI = *Sonangol Sinopec International*

UNCTAD = Konference OSN o obchodu a rozvoji (*United Nations Conference on Trade and Development*)

UNITA = Národní hnutí za úplnou nezávislost Angoly (*União Nacional para a Independência Total de Angola*)

1 ÚVOD

Když se v současné době řekne čínská rozvojová pomoc v Africe, mnozí si představí čínskou žízeň po přírodních zdrojích a na straně Afriky chudé země se zkorumpovanou vládou. Toto tvrzení je velmi zjednodušené a pro pochopení čínského postupu v Africe je potřeba podrobné analýzy. Argumenty nelze postavit tak, že Čínská lidová republika (ČLR) je ta špatná a Afrika ta zneužívaná. Vzhledem k tomu, že obě entity patří k příjemcům rozvojové asistence, mohlo by se zdát, že mají stejné postavení v mezinárodním systému. ČLR je však zároveň jejím poskytovatelem, a to především vůči státům subsaharské Afriky¹ (viz příloha 1). Čína je druhou největší ekonomikou světa² a jednou ze současných rostoucích mocností (*emerging powers*³). Na druhou stranu Afrika má bohatá naleziště nerostných surovin, ale ani to ji nedokáže zařadit ke špičce zemí mezinárodního systému, což například Pádraig Carmody nazývá paradoxem dostatku (*paradox of plenty*) (Carmody 2011: 2). Posledních třicet přiček s nejnižší mírou lidského rozvoje zaujímají země subsaharské Afriky, vyjma Afghánistánu na 172. a Haiti na 158. příčce.⁴ Rovněž Čína má své chudé a nerozvinuté regiony. Pozornost upoutala především kombinací autoritativní formy vlády a pozoruhodného ekonomického vzepětí, které je dnes hojně diskutované jako možná cesta pro růst dalších zemí třetího světa⁵. Tomuto tématu se věnuje následující diplomová práce.

Práce má za cíl zkoumat čínskou rozvojovou asistenci ve vybraných afrických zemích. Základním předpokladem je, že Čína pro Afriku vytvořila svůj

¹ Příliv čínských přímých zahraničních investic do zemí subsaharské Afriky představoval mezi lety 2003 – 2009 průměrně 9,1 %, což je nejvíce ze všech regionů. (viz příloha 1)

² World Bank. *Gross domestic product 2011*. Dostupné na: <http://databank.worldbank.org/databank/download/GDP.pdf> (5. 9. 2012).

³ V textu se objevuje mnoho slov, slovních spojení, názvů organizací a například čínských firem nebo afrických úřadů, které se složitě překládají, nebo jejich význam lépe vyní v originále. Potom by však text byl napůl v anglickém jazyce. Rozhodla jsem se proto takové anglické výrazy a slovní spojení překládat pro lepší plynulost textu, ale zároveň je pro lepší porozumění vždy v závorce uvedeno originální znění.

⁴ UNDP. *Human Development Index (HDI) – 2011 Rankings*. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/statistics/> (5. 9. 2012).

⁵ Třetí svět je zabarvené slovní spojení a označuje velmi nesourodou a širokou skupinu zemí. V této práci je termín využíván pro rozvojové země, které se svým socio-ekonomickým rozvojem nemohou rovnat se zeměmi vyspělými. Takové země najdeme ve větším či menším počtu na všech kontinentech světa. V této práci se termín nejvíce vztahuje na státy subsaharské Afriky.

specifický rozvojový model, tzv. Pekingský konsenzus⁶. *Hlavní tezí, kterou má tato práce potvrdit nebo vyvrátit, je, že ČLR svůj rozvojový koncept v Africe reálně uplatňuje.* Cílem práce je analyzovat čínský přístup k Africe na pozadí Pekingského konsenzu a dokázat, že tento model je výzvou západních rozvojových postupů.

Základním problémem při studiu literatury k tématu je neznalost čínského jazyka. Práce je omezena všeobecně známou kritikou Číny o neposkytování informací, to platí především pro data a statistiky. Neznalost jazyka nás odkazuje na to, co je komunistická vláda v Pekingu ochotna uveřejnit a přeložit do anglického jazyka. Na druhou stranu téma této diplomové práce je dnes velmi oblíbené, a tak na nedostatek literatury si nelze stěžovat, protože se mu věnuje mnoho sociálních vědců z celého světa. Naopak je někdy složité se ve zdrojích orientovat a vybrat ty správné a spolehlivé. Většina použité literatury je v anglickém jazyce, ale i v českém prostředí má dané téma vzrůstající tendence. Inspiraci můžeme hledat v českých titulech Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace od Jana Záhořika nebo Vzestup Indie a Číny: přichází asijské století? od kolektivu autorů pod vedením Rudolfa Fürsta. Další česky psanou literaturou pak jsou především odborné články monitorující situaci a dění v Africe a ČLR. Z anglických knih představuje odrazový můstek sborník *China and Africa Development Relations* od Christophera M. Denta, z jehož odkazového aparátu lze čerpat další přínosné zdroje. Internetové stránky Fóra pro čínsko-africkou spolupráci (*Forum on China-Africa Cooperation, FOCAC*), Africké rozvojové banky (*African Development Bank, AfDB*) nebo Jihoafrického institutu pro mezinárodní vztahy (*South African Institute of International Affairs*) poskytují další zajímavý materiál. Zásadní pro tvorbu této diplomové práce je dokument Joshui Rama *The Beijing Consensus* a reakce na něj. Z oficiálních čínských zdrojů jsou využity weby čínské vlády nebo ministerstva obchodu.

⁶ Termín poprvé použil Joshua Cooper Ramo ve svém dokumentu *The Beijing Consensus* z roku 2004. Pojem Pekingský konsenzus se pak začal používat jako souhrnný název pro čínský „rozvojový model“ či čínský přístup k zahraniční asistenci.

Ekonomické ukazatele a statistiky jsou čerpány z dokumentů a zpráv Světové banky, Mezinárodního měnového fondu nebo Africké rozvojové banky.

Celá práce je časově vymezena vznikem Fóra pro čínsko-africkou spolupráci, tedy rokem 2000. Jedná se o platformu, ze které vychází čínsko-africká kooperace, která má vést k vzájemné podpoře rozvoje, ekonomickému růstu a přátelským vztahům. Toto fórum představuje jakési zarámování čínsko-afrických vztahů, které se samozřejmě rozvíjely již dříve. Čínská lidová republika začala poskytovat zahraniční pomoc ihned po svém vzniku v roce 1949. Další důležitou událostí pro koordinaci jejich politik a zjednodušení vzájemných vztahů znamenal vznik Hnutí nezúčastněných z roku 1955. Zlepšení postavení v mezinárodním systému a tím i lepší pozici pro poskytování finančních či technických prostředků ji umožnila výměna Tchaj-wanu v Radě bezpečnosti OSN v roce 1971 a reformy včetně politiky otevírání se světu (*opening-up policy*) započaté také v 70. letech. Nicméně pro účely této práce je rok 2000 chápán jako vyvrcholení určitých tendencí nastartovaných již dříve.

Práce je koncipována jako dvě případové studie afrických zemí a čínského působení na ně. Předpokladem práce je, že Čína vytvořila vlastní model rozvojové spolupráce⁷, tzv. Pekingský konsenzus. Tento koncept je mnoha teoretiky rozvoje odmítán. Někteří tvrdí, že něco jako Pekingský konsenzus vůbec neexistuje, protože se v Pekingu nikdo s nikým na ničem nedomluvil, jak by mohl název napovídat. Jiní jsou přesvědčeni, že ČLR nemá jednotný postup nebo, že její aktivity stejně ve své podstatě obsahují kapitalistické prvky, a tak Čína nepřišla s ničím novým (Yao 2010). Neposlední kritikou je, že čínské vzepětí, které Pekingský konsenzus považuje za předobraz růstu pro další rozvojové země, je neopakovatelný pro čínskou teritoriální a populační velikost (Naughton 2010). Tato kritika je relevantní, přesto jsem si Pekingský konsenzus jako teorii k ověření vybrala z těchto důvodů:

- Čína je považována za současného lídra třetího světa.

⁷ Například Tomáš Michálek (2011: 81) mluví o „čínské verzi rozvoje v Africe“.

- Fakt, že vyvedla masy lidí z chudoby je minimálně inspirací pro další rozvojové země.
- Její rozvojová asistence se liší od západních vzorů, a proto stojí za to, ji studovat.
- Čína vytvořila autoritativní model růstu a budeme-li předpokládat, že primárním cílem pomoci je zlepšit životní podmínky lidí, pak Peking dokázal, že nemusí být rozvojová pomoc spojována jen s demokratickými principy, jak vyžadují západní modely.
- Západní model rozvoje byl neúspěšný, proto je nutné zkoumat a hledat nové přístupy.
- Pokud by se teze práce potvrdila, byla by Čína první rozvojovou zemí, která vytvořila nový rozvojový postup pro další země třetího světa.
- Neposledním argumentem je, že čínský postup v Africe přinejmenším není lhostejný Spojeným státům americkým, a proto je zajímavé sledovat, co USA na čínských rozvojových aktivitách tak irituje.

Lze předpokládat, že i tyto argumenty výzkumník s jiným názorem bude schopný zpochybnit, což je však možností u každé teorie.

Druhá kapitola (po úvodu) obsahuje teoretický rámec, pro nějž je využit koncept *soft power* Josepha Nye, který autor rozpracoval ve svém díle *Soft power: The Means to Success in World Politics*. Čína se snaží prosadit na mezinárodní úrovni prostřednictvím tzv. měkké moci. Ve vztahu k Africe prosazuje hodnoty přátelství, rovnosti, vzájemných výhod a prosperity. Čínská měkká moc neodpovídá plně Nyeovu konceptu, ale tak je tomu asi u každé teorie ve spojitosti s Čínou. Avšak Čína tvrdí, že se snaží o „měkký přístup“. K danému teoretickému uvažování jsou uvedeny reálné příklady, jako třeba zřizování konfuciánských center nebo četné návštěvy čínských politiků v afrických zemích.

Dále se tato kapitola věnuje jednomu z aspektů konceptu *soft power*, jímž je „dobrý příklad“, tedy že země, která usiluje o zlepšení svého mezinárodního postavení tak činí skrze příkladné praktiky hodné následování. S tím je provázán

Pekingský konsenzus, protože ekonomické vzepětí ČLR je zkušeností, kterou by měly ostatní země opakovat. Pekingský konsenzus je zjednodušeně popis toho, jak Čína rostla od dob vlády Teng Siao-pchinga, protože právě on nastartoval čínský růst, který dnes tak udivuje a zajímá nejen ekonomy a politology. Pekingský konsenzus je prezentován jako protiklad Washingtonského/Postwashingtonského konsenzu. Joshua Ramo ve svém dokumentu konstatuje, že Čína vyvedla z chudoby přes tři miliony lidí a takový úspěch je možný i v jiných částech světa, budou-li země postupovat podle čínského návodu. Pekingský konsenzus obsahuje prvky kapitalismu ovšem se silnými zásahy státu. Ve středu ekonomického růstu ČLR stála komunistická strana a vláda. Na základě Ramova dokumentu a oficiálních čínských zahraničně-politických dokumentů jsou stanovena základní kritéria čínské rozvojové politiky, jejichž dodržování je předmětem sledování v následujících částech práce věnujících se dvěma vybraným africkým zemím.

Kapitoly tři a čtyři jsou případovými studii afrických zemí Angoly a Nigérie. Cílem těchto částí je potvrdit či vyvrátit ústřední tezi práce, a sice že ČLR v daných zemích dodržuje své zásady a principy, tedy že zde reálně aplikuje Pekingský konsenzus. Dané země byly vybrány především na základě jejich ekonomických vztahů s Čínou. Základním faktorem výběru Nigérie byla skutečnost, že je největší importér čínského zboží⁸ a Angola je naopak největší exportér do Číny (viz příloha 2). Výběr Nigérie je podpořen tím, že je největším příjemcem čínských přímých zahraničních investic. Budeme-li předpokládat, že Číně jde v Africe prvotně o zdroje, pak je výběr Angoly podpořen tím, že je z afrických zemí největším vývozcem nerostných surovin do Číny. Na žebříčku čínských infrastrukturních projektů v Africe zauímají Nigérie a Angola první a druhé místo (Schiere et al. 2011: 37).

Poslední část shrnuje závěry, které ze dvou případových studií vyplývají. Příklady Angoly a Nigérie ověřují uplatnitelnost „teorie“ Pekingského konsenzu. Především je zde shrnuto, zda ČLR plní kritéria, která byla na základě

⁸ Jihoafrická republika a Egypt nejsou počítány k typickým rozvojovým zemím. Jihoafrická republika se řadí vedle Číny k dnešním rostoucím velmocem a Egypt nepatří ke státům subsaharské Afriky.

Pekingského konsenzu a oficiálních vládních dokumentů stanovena pro sledování čínských rozvojových aktivit v Angole a Nigérii. Studium čínského postupu v daných zemích nám poskytne možnost pozorovat, zda a jakým způsobem Čína svůj alternativní rozvojový model reálně aplikuje. Jestliže se teze této práce potvrdí, vyjde zároveň najevo, zda je čínský autoritativní model výzvou západních přístupů.

2 ČÍNSKÁ SOFT POWER

Významnou součástí *soft power* představuje poskytování rozvojové pomoci. Výbor pro rozvojovou pomoc (*Development Assistance Committee, DAC*) Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (*Organization for Economic Cooperation and Development, OECD*) definuje oficiální rozvojovou pomoc (*Official Development Assistance, ODA*) jako finanční toky, které jsou poskytovány oficiálními agenturami a každá transakce je poskytována s hlavním cílem podpory ekonomického rozvoje a blahobytu rozvojových zemí a má koncesionální (zvýhodněný) charakter, tzn. spolufinancování se složkou grantu nejméně 25 %.⁹ Většina čínských financí, materiálů a dalších zdrojů však není poskytována v souladu s výše řečeným. Čína není členem OECD a vytvořila si vlastní základy zahraniční pomoci. V roce 1964 vláda vydala dokument Osm principů pro poskytování čínské ekonomické a technické pomoci ostatním zemím. Mezi ně patří:

1. Čínská vláda poskytuje pomoc ostatním zemím na základě rovnosti a vzájemných výhod.
2. Při poskytování pomoci vláda striktně respektuje suverenitu přijímající země a nikdy si nebude diktovat podmínky nebo žádat výhody.
3. Čína poskytuje pomoc formou bezúročných půjček nebo půjček s nízkým úrokem a prodlouží dobu splácení podle potřeb přijímající země.
4. Cílem čínské zahraniční pomoci není učinit přijímající země závislé na Číně, ale podpořit je v rozvoji jejich ekonomické samostatnosti.
5. Čínská vláda pomůže přijímajícím zemím dokončit projekty s nižší mírou investic, ale zároveň podpoří rychlejší výsledky tak, aby zvýšila příjem dané země.
6. Čína zajistí zařízení a materiál čínské výroby nejvyšší kvality za mezinárodní tržní ceny.

⁹ OECD. *Definition of ODA*. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/aidstatistics/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition> (5. 9. 2012).

7. V případě poskytnutí technické pomoci čínská vláda zajistí, aby pracovníci přijímající země ovládli danou technologii.

8. Čínští experti přicházející do přijímajících zemí budou mít stejné podmínky bydlení a nebudou mít žádné požadavky navíc.¹⁰

Komunistická strana Číny se uvedených osmi bodů drží dodnes a pouze je během let doplňuje a upravuje. Ačkoliv Čína nenásleduje definici OECD/DAC, je běžně používán termín čínská rozvojová pomoc (*chinese development aid*). Důvodem je, že čínská zahraniční asistence zahrnuje tak jako pomoc OECD/DAC granty, bezúročné půjčky či oddlužení. Oficiálním cílem obou je zlepšení životních podmínek a ekonomický růst rozvojových zemí.

Spojení čínská *soft power* se může jevit jako oxymóron. Málokdo si dokáže například při pohledu na fotografie z oslav šedesátého výročí vzniku Čínské lidové republiky představit tuto komunistickou zemi jako tzv. měkkou mocnost. Desetitisíce vojáků, tanky, zbraně nejmodernější výroby a další vojenská technika stojí totiž v protikladu ke kulturním aktivitám, rozvojové pomoci a dobrému příkladu, tedy k *soft power*. I přesto slovní spojení čínská *soft power* existuje¹¹. Tato kapitola představuje koncept *soft power* tak, jak ho vytvořil americký politolog Joseph Nye. Tento teoretický rámec a následné reálné příklady a postupy čínské komunistické strany v zahraničí ukáží, jak se Čínská lidová republika snaží ve světě prezentovat a jaký vztah buduje směrem k africkým zemím.

Joseph Nye zavedl pojem měkké moci do slovníku mezinárodních vztahů v 90. letech 20. století a plně jej rozpracoval ve svém díle *Soft power: The Means to Success in World Politics* z roku 2004. I když se kniha může zdát jako návod pro Spojené státy americké, jak zlepšit své postavení ve světě, prvků *soft power* využívá mnoho jiných států světa včetně Číny. K definici měkké moci je

¹⁰ China.org. *China's Eight Principles for Economic Aid and Technical Assistance to Other Countries*. Dostupné na: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2011-04/21/content_22411843.htm (8. 9. 2012).

¹¹ Využívá ho například i sám Joseph Nye v článku *The Rise of Chinese Soft Power* (Nye 2005), nebo oficiální webové stránky Ministerstva obchodu ČLR – *Chinese enterprises in overseas program to promote „soft power“*. Dostupné na: <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/counselorsreport/asiareport/201209/20120908365610.html> (20. 1. 2013).

nezbytné vymezit termín moci jako takové. Podle Josepha Nye „moc znamená schopnost ovlivnit chování ostatních tak, abychom dosáhli výsledků, které chceme“ (Nye 2004: 2). Ze tří možností, jak dosáhnout požadovaného výsledku, až ten třetí odpovídá měkké moci. Jedná se tedy o donucení skrze 1. hrozbu, 2. podplacení a 3. nalákání či upoutání. Důležitou součástí přesvědčování ostatních není jen atraktivita daného požadavku, ale také jeho legitimita. Vztáhneme-li toto na vztah Číny a afrického kontinentu, je tento bod splněn. Jedním z nejčastěji uváděných argumentů pro toto tvrzení je fakt, že Čína vůči Africe nevystupuje z pozice bývalého kolonizátora. Jak uvádí Zhang Qingmin a Song Wei také „čínská nezávislost byla v minulosti ohrožována jinými světovými velmocemi; Čína ví, jak se Afrika cítí“ (Qingmin – Wei 2012: 26). Navíc je také rozvojovou zemí, která je právě na vzestupu, což je pro státy subsaharské Afriky inspirací. Ovšem co je legitimní pro africké země, nemusí být legitimní pro vyspělé státy Západu respektive Severu¹². Joseph Nye ve své knize uvádí, že muslimští fundamentalisté podporovali Usama bin Ladina, protože byli přesvědčeni, že jeho cíle jsou legitimní. Stejně tak může chápat Afrika čínské aktivity a postupy.

Dalším z důvodů, proč se dnes černý kontinent obrací k Čínské lidové republice je také fakt, že západní rozvojová pomoc nebyla příliš úspěšná. Mít mocenské zdroje, totiž ještě podle Nye neznamenaá dojít úspěchu, tedy dosáhnout toho, co chceme. Ale co vlastně je cílem Číny a Západu na africkém kontinentu, abychom věděli, k čemu tedy Čína *soft power* používá? Velmi zjednodušeně, oběma hráčům jde oficiálně o zlepšení postavení zemí třetího světa. Avšak za oficiálními proklamacemi se vždy skrývají i cíle další a mnohdy zcela odlišné a většinou velmi pragmatické. Například dokument zvaný Čínská africká politika (*China's African Policy*) je plný prohlášení typu: „Čína je připravená rozvinout přátelské vztahy a spolupráci se všemi zeměmi na základě Pěti principů

¹² Státy Západu resp. Severu jsou demokratické, průmyslově vyspělé státy s vysokou mírou socio-ekonomického rozvoje, které často zemím Jihu, tj. rozvojovým zemím (či zemím třetího světa, viz pozn. 5) poskytují rozvojovou asistenci.

mírového soužití¹³ tak, aby přispěla k míru, stabilitě a společné prosperitě celého světa.¹⁴ „[u]přímnost, rovnost a vzájemné výhody, solidarita a společný rozvoj – to jsou vedoucí principy čínsko-afričských styků a spolupráce a řídicí silou pokračujících čínsko-afričských vztahů.“¹⁵ Takové dokumenty jsou typické pro snahu prosadit se ve světě jako představitel tzv. měkké moci. Pragmatické cíle čínské afričské politiky stanovuje Tomáš Michálek na tři základní, a to 1. izolace Čínské republiky na Tchaj-wanu, 2. vybudování pozice lídra rozvojového světa a 3. dosažení ekonomického růstu (Michálek 2011: 73–76). Které cíle čínské zahraniční politiky, tedy jestli ty morální nebo ty pragmatické, v čínském postupu v Africe převažují, se ukáže v případových studiích této práce.

Autor knihy, Joseph Nye dále nazývá *soft power* druhou tváří moci. „*Soft power* závisí na schopnosti měnit preference ostatních“ (Nye 2004: 5). Toho může být dosaženo „dobrým příkladem“. Ač zástupci politologů a vědců Západu opět polemizují nad tím, jestli je Čína „dobrým příkladem“, představitelé afričských států jsou si více než jistí. Čína reálně ekonomicky rostla, vyvedla miliony lidí z chudoby a dnes je na vzestupu. Toho samého chtějí dosáhnout také státy jako Angola, Nigérie, Zimbabwe a další země třetího světa, a vzniká tak jakási politika inspirace Východem (*looking east policy*¹⁶) (Quiang 2010: 64). Představitelé Západu, USA a evropské státy však nemohou s takovým „dobrým příkladem“ souhlasit, protože je dále zajímá, jak růstu Čína dosáhla, jestli demokraticky nebo autoritativním způsobem. Dobrý příklad a legitimita jsou spojeny s kulturou, politickými hodnotami a institucemi. Kladné politické hodnoty jsou opět relativním termínem, ale pro Čínu a Afriku se jedná především

¹³ Pět principů mírového soužití: Vzájemný respekt k suverenitě a teritoriální integritě, vzájemné nepoužívání síly, vzájemné nezasahování do vnitřních záležitostí, rovnost a společné výhody, mírové soužití. Těchto pět principů vychází z Pančea síly, což jsou zásady mírových vztahů mezi Indií a Čínou. Ministry of Foreign Affairs of PRC (2000). *China's Initiation of the Five Principles of Peaceful Co-Existence*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18053.htm> (26. 1. 2013).

¹⁴ Ministry of Foreign Affairs of PRC (2006). *China's African Policy*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm> (8. 9. 2012).

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Označuje fenomén, kdy (nejen) afričské státy hledají inspiraci právě u ČLR, ale také například u Indie či dalších tzv. asijských tygrů, kteří zaznamenali značné ekonomické vzepětí. Jedná se o snahu najít cestu, jak se vymanit ze statusu rozvojová země.

o princip nezasahování do vnitřních záležitostí státu. Naopak ostatní donoři spojují poskytování rozvojové pomoci s demokratickými reformami.

Stát pomáhá naplňovat cíle jiného státu ochotněji, jestliže je pro něj zajímavá jeho společnost a politika nebo pochopí jeho kulturu. Čína je dnes proslulá otevíráním nových konfuciánských center, kde probíhá výuka čínštiny a představování čínské kultury. S rostoucí ekonomickou silou Číny stále více obchodníků, ekonomů, odborníků, techniků a dalších lidí potřebuje znát čínský jazyk. Na tento požadavek odpověděla čínská vláda v roce 2004 vytvořením projektu konfuciánských center, která mají za cíl představovat čínskou kulturu a jazyk za hranicemi. „Na konci roku 2010 existovalo 322 konfuciánských center a 369 konfuciánských tříd v 96 zemích a regionech světa.“¹⁷ Na africkém kontinentu působí tato centra již v 19 zemích. Mezi další aktivity patří výměnné studentské programy, kdy čínští studenti mají vytvořit příznivou image ČLR v zahraničí a příchozí do nejlidnatější země světa mohou poznat čínskou historii, společnost a fungování rostoucí ekonomiky světa. Samotné poskytování rozvojové asistence nebo zakládání organizací a institucí spolupráce lze považovat za součást čínské zahraniční politiky s cílem lákat a upoutat.

Čína také odpovídá dalšímu tvrzení Josepha Nye, totiž že země, která ekonomicky a vojensky roste, má schopnost ovlivňovat dění v mezinárodním systému a tím měnit preference ostatních. Zároveň její růst je atraktivní. V knize *Soft power: The Means to Success in World Politics* autor uvádí jako další příklad využití svého konceptu událost, kdy indický ministr zahraničí po pádu vlády Tálibánu v roce 2001 odletěl navštívit hlavní město Afghánistánu s nahrávkami Bollywoodských filmů a hudby. V pořádání Letních olympijských her v roce 2008 v Pekingu a světové výstavy EXPO 2010 v Šanghaji můžeme vidět podobné snahy, jako projevila Indie.

„*Soft power* země záleží především na třech zdrojích: její kultuře (v případě, že je atraktivní pro ostatní), na politických hodnotách (když je dodržují doma i za hranicemi) a na její zahraniční politice (když je chápána jako

¹⁷ Confucius institute online (2011). *Confucius Institute Headquarters*. Dostupné na: http://english.chinese.cn/confuciusinstitute/article/2011-05/31/content_339769.htm (16. 9. 2012).

legitimní a mající morální autoritu)“ (Nye 2004: 11). Čínská historie sahající hluboko před začátek našeho letopočtu spojená s postavením Číny jako velmoci, čínské umění a jazyk bezpochyby uchvacuje mnoho lidí planety, stejně tak jako je láká k jejich studiu či napodobení. V otázce politických hodnot se Čína nesnaží šířit svou formu vlády do dalších zemí, ale dodržuje princip nezasahování a to mnoha africkým (mnohdy autoritativním) vůdcům vyhovuje. K tomuto tématu možno ještě dodat, že minimálně starší rozvojové politiky Západu země třetího světa chápaly jako diktát vhodného chování k dosažení růstu a prosperity. ČLR prosazuje více cest naplnění cíle rozvoje a vzestupu, takže i tento třetí bod z tohoto úhlu pohledu čínské snahy o zlepšení svého obrazu ve světě splňují. Mladé lidi zajímá čínská technika a výrobky jako například mobilní telefony Huawei, televizory nově pronikající na evropský trh společnosti Changhong a podobné *made in China* výrobky. I toto je způsob, jak šířit svůj vliv, lákat ostatní a možnost, proč se označit za *soft power*. Podle Nye zvyšují prestiž země v zahraničí také oficiální návštěvy a osobní kontakty mezi státníky. Čínou vyhlášený rok 2006 jako rok Afriky je toho důkazem. V daném roce čínský prezident Chu Ťin-tchao a premiér Wen Ťia-pao podnikli několik návštěv afrických rozvojových zemí. Navíc Čína vytvořila tradici, že každý rok první návštěva ministra zahraničí vede do Afriky (Qingnim – Wei 2012: 26–27).

Joseph Nye ve svém článku z roku 1990 tvrdí, že tradiční tvrdá moc (*hard power*) se v měnícím se světě stala nákladnou. Pro velmoci je tak výhodnější udržovat si partnery skrze lákání než pomocí vojenské techniky a nátlaku. Výuka čínského jazyka nebo podpora občanů žijících za hranicemi s cílem reprezentace země, jak to dělá typicky Indie, vyjde levněji než udržování velké armády a nákup nejnovějších vojenských technologií. ČLR dělá obojí. Bavíme-li se o *soft power* a tedy o dosahování vlastních cílů skrze přesvědčování ostatních, nelze si představit, že by například čínská armáda donutila africké státy hlasovat pro podporu Pekingu jako hostitele olympijských her, nebo že by měla sílu zakázat nátlakem tak vzdáleným zemím navázat diplomatické vztahy s Tchaj-wanem. Ale přesně toto státy subsaharské Afriky dělají a nechovají se tak proto, že by na

ně bezprostředně mířily čínské zbraně, ale protože chtějí, protože je čínská vláda dokázala přesvědčit „měkkými prostředky“. „Rodiče teenagerů vědí, že jestliže změní přání a preference svých dětí, jejich síla bude větší a trvalejší, než kdyby trvali na aktivním dohledu. Podobně političtí lídři a filozofové chápou, že síla atraktivních myšlenek a schopnost nastolovat politickou agendu a určovat rámec debat mění preference ostatních“ (Nye 1990: 166). Zde můžeme spatřovat podobnost ve vztahu k Číně a Africe hned dvojí. Čína totiž může pro „teenagera“ Afriku (ve smyslu začátečníka v ekonomickém růstu) představovat rodiče, může být vzorem růstu a získání postavení v mezinárodním systému. Zároveň ČLR jako rozvojová země je schopna měnit přání a preference afrických států, kdy například obě entity následně umně a výhodně spolupracují na poli mezinárodních institucí. Takovým příkladem je třeba i starší vyjádření velkého kormidelníka Mao Ce-tunga: „členy OSN jsme díky africkým přátelům“ (Qiang 2010: 58). Pro Nye je tak *soft power* stejně důležitá jako tradiční *hard power*.¹⁸

2.1 Pekingský konsenzus jako „dobrý příklad“ hodný následování podle konceptu *soft power*

Soft power podle formulace Josepha Nye zahrnuje kulturu země, politické hodnoty, zahraniční politiku a ekonomickou přitažlivost jako základní komponenty národní síly poskytující schopnost přesvědčit ostatní, aby ochotně přijali stejné cíle.¹⁹ Tato věta výstižně popisuje Pekingský konsenzus tak, jak jej sepsal Joshua Cooper Ramo, „jeden z předních čínských učenců narozených v zahraničí“.²⁰ Joshua Ramo, novinář a vědec věnující se (nejen) čínskému ekonomickému vzestupu, vydal v roce 2004 dokument, který vyvolal nespočet

¹⁸ O důležitosti *soft power* a čínské image v zahraničí pojednává také sám Joshua Cooper Ramo ve svém příspěvku Brand China (2007). *Reputational capital* by mohl být jiný termín pro, nebo součást konceptu *soft power*.

¹⁹ Thompson, Drew. China's soft power in Africa: from the „Beijing consensus“ to health diplomacy, *China Brief*. Volume5. Issue21. Dostupné na: [http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=3901&tx_ttnews\[backPid\]=195&no_cache=](http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews[tt_news]=3901&tx_ttnews[backPid]=195&no_cache=) (8. 9. 2012).

²⁰ Huffington Post (2008). *Joshua Cooper Ramo: Who is NBC's China Analyst During The Olympics?* Dostupné na: http://www.huffingtonpost.com/2008/08/11/joshua-cooper-ramo-who-is_n_118225.html (8. 9. 2012).

rozporuplných reakcí. Pekingský konsenzus Ramo staví do opozice k neúspěšnému konsenzu Washingtonskému. Podle Rama Peking vytvořil nový model udržitelného rozvoje, který nahrazuje zdiskreditovaný Washingtonský konsenzus. Jako důkaz neúspěchu západních aktivit autor ukazuje právě jejich odmítnutí Čínou, zvolení vlastní cesty a jejího kladného výsledku. Ramo tvrdí, že čínský rozvojový přístup je „snaha o vyrovnaný, mírový a vysoce kvalitní růst“. Považuje čínskou cestu za zdroj inspirace pro další národy světa a pokládá ho za úspěšný právě v Africe. K tomu autor dodává, že existuje něco jako „globalizace s čínskými charakteristikami“, což umožňuje rozšiřovat tzv. pekingskou fyziku (*the Beijing physics*²¹) mimo Čínu. Čínský model je lákavý pro jeho ekonomické vzepětí, kulturu a politiku a Joshua Cooper Ramo jej považuje za hodný následování. Než se však dostaneme k podrobné analýze čínského modelu, je věnován prostor Post/Washingtonskému konsenzu jako jeho protikladu, aby následně lépe vyplynulo srovnání obou přístupů.

Termín Pekingský konsenzus lze popsat jako protiklad konsenzu Washingtonského. Washingtonský konsenzus je souhrnný název pro rozvojové aktivity Západu vůči zemím třetího světa, který spojuje demokracii a liberalismus s rozvojem. Tento přístup je dnes kritizovaný, protože nebral ohledy na rozdíly mezi zeměmi a nadiktoval jim jednu cestu k blahobytu a prosperitě. Dnešní rostoucí ekonomiky a nově industrializované země tuto optiku mění a vytváří alternativní přístup k rozvoji. K takovým příkladům patří dnešní čínské rozvojové aktivity v Africe. Čína se také řadí k rozvojovým zemím, a proto je v Africe široce přijímána jako rovný partner. Navíc odmítnutí Washingtonského konsenzu pro ČLR reálně znamenalo prosperitu. Nejen tyto faktory dělají čínský rozvojový model nazývaný Pekingský konsenzus pro africké země lákavým. V dnešní době je nutné zvažovat vedle Washingtonského konsenzu

²¹ *The Beijing physics* označuje způsob, jakým ČLR dosáhla svého ekonomického růstu a šíření tohoto způsobu do dalších rozvojových zemí. Joshua Cooper Ramo doslova říká: „Čína vytváří cestu pro další národy celého světa, které se snaží nejen rozvinout své země, ale také účastnit se mezinárodního systému takovým způsobem, který jim umožní být opravdu nezávislémi, ochránit svůj způsob života a politická rozhodnutí ve světě s jedním převažujícím mocenským centrem. Nazývám tuto novou fyziku moci a rozvoje Pekingský konsenzus.“ (Ramo 2004: 4–5).

i Postwashingtonský, protože západní země musely uznat neúspěch svého staršího modelu. Základní rozdíl novějšího přístupu je, že se nezaměřuje jen na ekonomický růst, ale cílem je zajistit udržitelný, rovnoměrný a demokratický rozvoj, sociální jistoty, vzdělání a zdraví.

Washingtonský konsenzus měl zabezpečit ekonomický růst a tento ekonomický růst měl být zajištěn skrze volný trh bez zásahu státu. Hlavními tvůrci tohoto modelu byly Světová banka (SB) a Mezinárodní měnový fond (MMF). Stát měl opustit svou roli koordinátora ekonomiky a nechat pracovat volný trh. Jako podmínku poskytnutí rozvojové pomoci si západní ekonomické instituce nadiktovaly základní politické a ekonomické reformy, které měly zajistit zvýšení důvěryhodnosti rozvojových zemí. Mezi ně patřily body jako fiskální disciplína, daňová reforma, devalvace měny, liberalizace obchodu, privatizace státních podniků, ochrana vlastnických práv atd. Jednoduše to, co Joshua Ramo nazval „punc arogance konce dějin“, kdy si Západ myslí, že liberální kapitalistické zřízení je to nejlepší. Washingtonský konsenzus lze také popsat jako snahu připodobnit rozvojové země státům Západu. Západní ekonomické a rozvojové instituce vytvořily jednu cestu pro třetí svět bez ohledu na ekonomické, politické, geografické či sociální rozdíly daných zemí. Tento postup začal již v 90. letech selhávat nejprve v Latinské Americe a následně také v Africe. Největší kritika na MMF a SB padla za to, že donutily nepřipravené ekonomiky otevřít své trhy. Snížit počet chudých v subsaharské Africe se jim také nepodařilo (Hayami 2003). Proto se nabízí otázka, poučil se Postwashingtonský konsenzus z chyb svého předchůdce?

Hlavním cílem Postwashingtonského konsenzu je odstranění chudoby v zemích třetího světa. Toho mělo být podle Washingtonského konsenzu dosaženo ekonomickým růstem. Chudoba však není pouze otázkou ekonomickou, ale především sociální, což už mladší bratr prvního směru s předponou post reflektuje. Je tak potřeba rozšířit k masám lidí vzdělání, zdravotní péči a sociální jistoty, do jejichž distribuce musí být zapojená nejen vláda, ale také dotčená komunita. Cíle Postwashingtonského konsenzu se shodují

s Rozvojovými cíli tisíciletí²², protože se jedná především o snahy zlepšit lidské životy. Pekingský konsenzus v sobě pojí oba tyto západní přístupy. Inspiruje se totiž v ekonomickém růstu Číny, ale je zaměřen na sociální změnu a navíc počítá se silnou úlohou státu. Analýza Pekingského konsenzu je předmětem následující části (Hayami 2003).

2.2 Kritéria sledování podle Pekingského konsenzu a čínských vládních dokumentů

Joshua Cooper Ramo označuje čínský růst za novou cestu rozvoje a moci, která mění mezinárodní prostředí. O jedinečnosti vlastní cesty je přesvědčena také čínská vláda, která v oficiálním dokumentu nazvaném Čínská zahraniční pomoc (*China's Foreign Aid*) tvrdí: „Při dodržování rovnosti a vzájemných výhod, zdůrazňující zásadní výsledky a udržování kroku s dobou bez stanovování jakýchkoli politických podmínek přijímajícím zemím, se čínská zahraniční pomoc objevila jako model s vlastními charakteristikami.“²³ Jedním z odlišujících rysů od západních rozvojových modelů, na který upozorňuje mnoho vědců je, že se jedná o tzv. jiho-jihní spolupráci²⁴ (*South-south cooperation*), protože jak sama komunistická strana připouští, Čína je rozvojová země.

Čínský model je rivalem americké hegemonie a předobrazem pro růst dalších rozvojových zemí. Na druhou stranu si Ramo uvědomuje, že opakování čínského vzepětí jinde ve světě není jednoduchá záležitost, jak mu často vytýkají jeho kritici. V příloze dokumentu *The Beijing Consensus*, v rozhovoru se

²² Rozvojové cíle tisíciletí je program OSN, který vznikl na zasedání Valného shromáždění v roce 2000. Obsahuje osm bodů, kterých má být dosaženo v rámci boje s chudobou ve světě. Cíle mají být naplněny do roku 2015, ovšem již dnes můžeme vidět, že ne všechny se naplnit opravdu podaří. Informační centrum OSN v Praze. *Rozvojové cíle MDGs*. Dostupné na: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205> (30. 3. 2013).

²³ Chinese Government's Official Web Portal (2011). *China's Foreign Aid*. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913.htm (24. 1. 2013); kurzíva doplněna autorem.

²⁴ Rozvojovou spolupráci již dnes neposkytují jen vyspělé státy zemím třetího světa. Nově znalosti a zdroje sdílejí také rozvojové země mezi sebou s cílem posílit své sociální a ekonomické postavení v mezinárodním systému. OECD. *Task Team on South-South Cooperation*. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/taskteamonsouth-southco-operation.htm> (30. 3. 2013).

singapurským odborníkem na čínský růst, uznává, že jednou z výhod, kterou jiné národy nemají, je velikost Číny. I přesto věří, že to, co ČLR zažila a zažívá, je minimálně inspirativní. Ramo kritizuje Washington a obviňuje ho z necitlivosti k rozvojovým zemím, když nevnímal jejich odlišnosti a označuje západní model za původce zničených ekonomik. Pekingský model se na rozdíl od Washingtonského zaměřuje na sociální změnu. Ramo se domnívá, že „Čína píše novou vlastní knihu“ a „[z]bytek světa začíná tuto knihu studovat“ (Ramo 2004: 5). Co tedy radí Pekingský konsenzus dalším zemím světa usilujícím o transformaci směrem ke statusu rozvinutá země?

Kořeny vzestupu této nejlidnatější země světa leží v reformách Teng Siao-pchinga, který dostal do rukou zemi rozbouřenou po Maově kulturní revoluci. V příloze 3 je možné pozorovat, že čínské HDP za vlády Mao Ce-tunga kolísalo od plusových k minusovým číslům, což značí chaos, jaký velký kormidelník způsobil svým velkým skokem vpřed, kulturní revolucí a jinými nevhodnými zásahy. Naopak od nástupu Tenga v roce 1978 země zaznamenávala kladné hodnoty HDP díky jeho reformám a přílivu přímých zahraničních investic (*Foreign Direct Investment*, FDI). John K. Fairbank ve své knize *Dějiny Číny* tvrdí, že „Tengova politika ‚otevření vůči světu‘ vycházela z poznání, že čínská ekonomika se může rozvíjet jen při větším přísunu technologie a kapitálu, získaného ze zahraničí.“ (Fairbank 1998: 449). A přesně to je jádrem „teorie“ čínského růstu. Ten byl hnán právě přílivem zahraničního kapitálu a výměnou technologií. To však stále neznamenovalo přechod ke kapitalismu, protože veškeré změny a pochody měla v rukou komunistická strana. Investice nepřicházely pouze ze zahraničí, významným zdrojem byla také vláda, která skrze finance určovala, které odvětví ekonomiky je potřeba upřednostňovat. Došlo tak k určitému uvolnění, byť stále v intencích socialismu. Někteří autoři tento jev nazývají kapitalismus s čínskými charakteristikami nebo autoritativní kapitalismus. Čínští politici totiž odmítají víru v samoregulační trh, naopak podporují zásahy státu, protože ten má spravovat toky peněz do odvětví ekonomiky podle toho, které považují za důležité nebo výhodné. Prvním

sledovaným kritériem podle Pekingského konsenzu je *příliv čínských investic (1.)* do afrických zemí. Zaměříme se především na objem investic a na to, jestli zaznamenávají vzrůstající tendenci.

S technologiemi jsou spojené inovace a znalosti, tedy to, co Ramo nazývá změnami vedenými znalostmi (*knowledge-led changes*). Proto také došlo k pokrokům ve vzdělávání čínských obyvatel. Vláda podporuje univerzitní vzdělávání, trénink expertů a výstavbu nových škol a vědeckých pracovišť. Také ministerstvo školství ČLR uznává zásluhy Teng Siao-pchinga v podpoře čínských studentů v zahraničí. V roce 2010 studoval v zahraničí rekordní počet 1,27 milionů Číňanů (Jia 2011). „Navrátilší se studenti a učenci hrají vedoucí roli v oblastech jako je vzdělání, věda a technika, *high-tech* průmysl, finance, pojištění, obchod a management atd. a slouží jako řídicí síla ekonomického a sociálního rozvoje země.“²⁵ Další kritérium podle Pekingského konsenzu tak lze nazvat *inovace, vědomosti a technologie (2.)*. Podle Joshui Rama to byly nové technologie, zlepšení zdravotní péče a větší rozšíření vzdělání, které dovedly Čínu ke statusu rostoucí mocnosti. V jádru reformy leží vzdělávací politika. Za rozvojem zemědělství stály také nové technologie. Předmětem sledování čínského postupu v Africe v tomto bodě je analýza chování čínských firem na afrických trzích. Především pak otázka toho, jestli zaměstnávají místní pracovníky tak, aby jim mohly předat zkušenosti a naučit je nové přístupy a technologie. Vzdělávání, výcvik a přenos nových technologií je jeden z předpokladů, ze kterých Čína sama nejvíce těžila. „Technická spolupráce je důležitým prostředkem, kterým Čína pomáhá přijímajícím zemím posílit své vlastní rozvojové kapacity.“²⁶ V oblasti rozvoje lidských zdrojů ČLR poskytuje především výzkumné a výcvikové programy pro vládní úředníky nebo přijímá zahraniční studenty na svých univerzitách. V následujících částech uvidíme, jak tyto prohlášení dodržuje ve stanovených zemích, a sice Angole a Nigérii.

²⁵ Ministry of education of PRC. *The overall situation of studying abroad*. Dostupné na: <http://www.moe.edu.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/s3917/201007/91574.html> (4. 9. 2012).

²⁶ Chinese Government's Official Web Portal (2011). *China's Foreign Aid*, p. 8. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913.htm (24. 1. 2013).

Z prvních dvou kritérií vyplývá, že by ze spolupráce měly africké země profitovat. Avšak vztahy ČLR – Afrika jsou popisovány jako vzájemně výhodná spolupráce (*win-win cooperation*) s výsledným vzájemným prospěchem (*mutual benefits*). Předpokladem třetího kritéria tak je, že také Peking ze vzájemného vztahu něco získává. Mezi takové výhody patří mezi jinými 1. získávání určitého postavení v mezinárodním systému, 2. postavení lídra a mluvčího třetího světa, 3. izolace Čínské republiky na Tchaj-wanu, 4. podpora od dalších rozvojových zemí (těch, které neuznávají Tchaj-wan a jsou příjemci čínské rozvojové asistence) na půdě mezinárodních organizací, 5. zisk nových trhů pro své výrobky a 6. dovoz nerostných surovin tolik potřebných pro udržení čínského „ekonomického zázraku“. Popis tohoto výčtu výhod, které ČLR ze své rozvojové asistence získává, by postačil na samostatnou diplomovou práci, proto se v tomto sledovaném bodu zaměříme pouze na poslední aspekt, tedy získávání afrického nerostného bohatství (především ropy). Ostatní aspekty nejsou zcela opomenuty, jsou zmíněny v některých částech práce, ovšem bez pokusu o jejich podrobnější analýzu. Zaměření na ropný sektor je možné zdůvodnit tím, že se jedná o absolutně nejčastější téma čínsko-afrických vztahů a také faktem, že Angola a Nigérie jsou dva největší producenti ropy ze subsaharské Afriky. Navíc čínská rozvojová asistence je těmto zemím poskytována na základě tzv. *oil-backed* půjček²⁷. Třetím sledovaným bodem je, jak se čínské investice a transfer technologií a vědomostí (za předpokladu, že k obojímu dochází) jako výhody pro africké země navrací Číně ve formě nerostných surovin, především ropy na straně druhé. Rozvojová asistence všeobecně bývá kritizována za to, že v sobě skrývá i jiné než jen morální motivy s hlavním cílem pomoci rozvojovým zemím v jejich nejen ekonomickém růstu. Charakteristikou čínského modelu odlišnou od západních přístupů je, že svou spoluprací s recipientskými zeměmi od začátku

²⁷ Blíže popsány a vysvětleny v následující části práce. Viz pozn. 54.

deklaruje jako vzájemně výhodnou, tj. s benefity i pro Čínu. Toto kritérium je tak nazváno *ropa, win-win cooperation*²⁸ (3.).

„Vytvořit prostředí pro rozvoj, který bude udržitelný a vyrovnaný“ (Ramo 2004: 21), tomuto tématu se věnuje Ramův další teorém. *Udržitelnost a vyrovnanost* (4.) jsou propojené fenomény, a také dalším sledovaným kritériem této práce. Termíny udržitelnost a rovnost souvisí s čínskou posedlostí stabilitou (*country's obsession with stability*) a znamenají pro Čínu klid a neměnnost, které jsou zásadní pro komunistickou stranu, aby mohla zůstat u moci. K tomu je zapotřebí sociálního klidu, kterého ČLR dosahuje skrze ekonomický růst a prosperitu. Joshua Cooper Ramo se domnívá, že se Čína, aniž by rezignovala na modernizaci a inovace, zaměřuje stále častěji na chudé zemědělské oblasti a jejich rozvoj, protože potřebuje podporu lidu. Udržením stability také například komunistická strana ospravedlňuje zásah na náměstí Nebeského klidu roku 1989²⁹.

Udržitelnost je zde chápána ve smyslu „kvality národního rozvoje“ a vyrovnanost jako touha po vyrovnaném rozvoji (*balanced development*), jak je v dokumentu tento rys nazýván. Důležité je podtrhnout, že pouze vyrovnaný růst je udržitelný. Takový rozvoj se má dostat ke všem, to znamená nejen vystavět nové budovy, infrastrukturu a zařízení v privilegovaných oblastech ale i v zemědělských částech země. Základním ukazatelem zde je GINI index, který vytváří žebříček zemí podle národní rovnosti respektive nerovnosti v zemi. Podle Světové banky „GINI index měří, do jaké míry se odchyluje přerozdělování příjmů nebo výdajů na konečnou spotřebu mezi jednotlivci nebo domácnostmi

²⁸ Toto kritérium neříká, jestli se jedná o symetricky vzájemně výhodný vztah. Výsledky prvních třech kritérií totiž mohou vyjít tak, že například ano, Angola a Nigérie přijímají čínské investice a ano dochází k transferu vědomostí a technologií do recipientských zemí a ano, Čína za to čerpá ropu. Výsledek však také může být, že ano, země přijímají čínské investice a ne, nedochází k transferu vědomostí a technologií a ano, ČLR čerpá ropu (samozřejmě je ještě třetí možnost). Potom by se jen stěžilo poměřovalo, kdo čerpá více a kdo méně výhod. Toto kritérium tedy sleduje, jestli Čína vůbec získává nějaké výhody ze vzájemného vztahu, protože to je to, co její rozvojový model odlišuje od západních.

²⁹ Dne 3. června 1989 čínská armáda násilně rozehnala pokojnou demonstraci za demokratizaci země. Stovky neozbrojených demonstrantů byly zastřeleny a tisíce zraněny. Jednalo se především o studenty, kteří se shromáždili na náměstí Nebeského klidu, aby vyjádřili svůj nesouhlas s režimem. Číně se dostalo ze všech stran světa kritiky na krutost a nepřiměřenost zásahu. BBC. 1989: *Massacre in Tiananmen Square*. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/4/newsid_2496000/2496277.stm (1. 4. 2013).

v ekonomice od dokonale rovnoměrného rozdělení.³⁰ K popisu fenoménu nerovnosti je využito ukazatelů Indexu lidského rozvoje (*Human Development Index*, HDI). Jestliže jeho výsledky zařazují stát do kategorie zemí s nízkým HDI, ale zároveň vláda přijímá obrovské částky zahraničních investic, nastala někde v distribuci veřejného bohatství a statků chyba. Takovou chybu může způsobovat korupce, k jejímuž popisu je využit Index vnímání korupce (*Corruption Perception Index*). Cílem sledování tohoto kritéria je tedy potvrdit/vyvrátit, že se čínská rozvojová pomoc dostává mezi všechny obyvatele afrických zemí, protože čínská zahraniční pomoc se podle vládních dokumentů zaměřuje na „zlepšování lidských životů“³¹.

Sebeurčení, další teorém podle Pekingského konsenzu, umožní dané zemi postavit se na vlastní nohy. S tímto bodem „pekingské teorie“ je spojen princip nezasahování při poskytování zahraniční pomoci. Každá země by měla mít možnost vybrat si svou vlastní cestu rozvoje a formu vlády. Podle F. P. van der Puttena (2012) jeden svět, mnoho systémů (*one world, multiple systems*). Platí, že Čína nabízí inspirativní postup jak růstu dosáhnout, ale nikomu své zkušenosti nevnucuje. Princip sebeurčení lze opět postavit do opozice vůči západním praktikám. Čína nechce svou rozvojovou pomocí vyvolávat závislost zemí třetího světa (van der Lugt 2012). Jejím cílem je rozvinout ekonomiky přijímajících zemí a zdůraznit jejich národní nezávislost. Politická nepodmíněnost tak možná existuje (i když zůstává otázka uznání/neuznání Tchaj-wanu³²), ale co ekonomická? Pátým kritériem je tak *nepodmíněnost čínské rozvojové pomoci (5.)* v angličtině známá jako *no strings attached*. Jak je uvedeno v dokumentu zvaném Bílá kniha čínské zahraniční pomoci (*China's Foreign Aid White*

³⁰ World Bank. *GINI index*. Dostupné na: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI/countries?display=map> (20. 2. 2013).

³¹ Chinese Government's Official Web Portal (2011). *China's Foreign Aid*, p. 1. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913.htm (24. 1. 2013).

³² V současné době uznávají Tchaj-wan tyto čtyři africké země: Burkina Faso, Gambie, Svatý Tomáš a Princův ostrov a Svazijsko. Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan). *Diplomatic Allies*. Dostupné na: <http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/Regions/AlliesIndex/?opno=f8505044-f8dd-4fc9-b5b5-0da9d549c979> (4. 4. 2013).

Paper): „Čína nikdy nepoužívá zahraniční pomoc jako prostředek pro zasahování do vnitřní záležitosti přijímajících zemí nebo pro hledání politických výhod.“³³

Další kritérium pojednává o *rovnosti ve vzájemných vztazích (6.)* ve smyslu rovného přístupu k přijímajícím zemím. Podle vládnoucí strany mezi Čínou a africkými zeměmi panuje přátelství podložené podobnými historickými zkušenostmi potvrzené z čínské strany právě poskytováním rozvojové podpory a z africké strany širokou spoluprací na půdě mezinárodních organizací. Rovnost, vzájemnou úctu a solidaritu vyjadřuje množství oficiálních návštěv, které mezi sebou od doby navázání diplomatických styků Čína a africké země uspořádaly a co také odpovídá výše popsanému konceptu *soft power*. Čínská africká politika zahrnuje například jako jeden z hlavních principů: „Učit se od sebe navzájem a hledat společný pokrok.“³⁴ Toto kritérium je pojato jako popis vzájemných oficiálních návštěv Číny a dvou zvolených afrických zemí, jako důkaz, že ČLR nic nediktuje, ale diskutuje a vyjednává a jako prokázání politické rovnosti mezi zeměmi.

Stanovili jsme si šest rysů čínské rozvojové pomoci na základě Ramova článku *The Beijing consensus* a oficiálních vládních dokumentů. Jejich dodržování a prosazování bude prokázáno/vyvráceno na případových studiích Angoly a Nigérie. Podle výsledků následujících analýz bude možné najít odpověď na otázku vyplývající již z názvu této diplomové práce: Vytvořila Čínská lidově demokratická republika nový model rozvojové spolupráce, který reálně v Africe dodržuje?

³³ Chinese Government's Official Web Portal (2011). *China's Foreign Aid*, p. 4. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913.htm (24. 1. 2013).

³⁴ Ministry of Foreign Affairs of PRC (2006). *China's African Policy*, Part III. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm> (8. 9. 2012).

3 PŘÍPADOVÁ STUDIE ANGOLY

Čínsko-angolské vztahy

Angola je na jedné straně druhý největší producent ropy v Africe, na straně druhé zaujímá tato bývalá portugalská kolonie 148. místo Indexu lidského rozvoje ze 187 hodnocených států, což ji řadí k zemím s nízkým HDI.³⁵ Mnoho textů věnujících se aktuální ekonomické, politické a sociální situaci v Angole jako první konstatují, že se vláda snaží obnovit zemi po 27 letech trvající občanské válce. Alex Vines a Markus Weimer označují Angolu za „objevující se regionální mocnost v Africe“ (Vines – Weimer 2011: 1). Od konce občanské války v roce 2002 Angola zaznamenává každoročně růst HDP, který v roce 2012 představoval 6,8 %³⁶ a přesto více jak 50 %³⁷ Angolanů žije pod hranicí chudoby. Hlavním úkolem vlády by tedy mělo být zlepšení životní úrovně Angolanů. Může v tomto kroku napomoci Čína?

Čínská lidová republika se v Angole angažovala již v 60. a 70. letech, a to podporou Lidového hnutí za osvobození Angoly (*Movimento Popular para a Libertação de Angola*, MPLA), jedné ze skupin bojujících za nezávislost. V roce 1975 dosáhla Angola samostatnosti, ale boje uvnitř státu pokračovaly, především mezi MPLA a druhou hlavní osvobozenou skupinou Národním hnutím za úplnou nezávislost Angoly (*União Nacional para a Independência Total de Angola*, UNITA). Kvůli roztržce ve vzájemných vztazích mezi SSSR (podpora MPLA) a Čínou se Peking přiklonil k UNITA. K oficiálnímu navázání diplomatických vztahů došlo v roce 1983 ratifikací dokumentu Společné komuniké o ustavení diplomatických vztahů mezi vládou Čínské lidové

³⁵ UNDP. *Human Development Report 2011. Angola*. Dostupné na: <http://hdrstats.undp.org/images/explanations/AGO.pdf> (28. 1. 2013).

³⁶ International Monetary Fund. *Report for Selected Countries and Subjects*. Dostupné na: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/weorept.aspx?sy=2002&ey=2012&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=19&pr1.y=12&c=614%2C668%2C638%2C674%2C616%2C676%2C748%2C678%2C618%2C684%2C622%2C688%2C624%2C728%2C626%2C692%2C628%2C694%2C632%2C714%2C636%2C716%2C634%2C722%2C662%2C718%2C642%2C724%2C643%2C199%2C644%2C733%2C646%2C734%2C648%2C738%2C652%2C742%2C656%2C746%2C654%2C754%2C664%2C698%2C666&s=NGDP_R%2CNGDP_RPCH&grp=0&a= (28. 1. 2013).

³⁷ 54,8 % populace žilo v roce 2011 v extrémní chudobě. UNDP. *Human Development Report 2011. Angola*, p. 4. Dostupné na: <http://hdrstats.undp.org/images/explanations/AGO.pdf> (28. 1. 2013).

republiky a vládou Republiky Angola³⁸. V dnešní době však můžeme vidět návrat ČLR k MPLA, protože toto hnutí, dnes politická strana, vyhrálo občanskou válku a od té doby je vládnoucí stranou v zemi. Navíc UNITA sice existuje, ale její vliv a aktivity upadají (Campbel – Chaulia 2009). Angolská vláda na počátku 90. let uvažovala o navázání vztahů s Tchaj-wanem. ČLR však ve stejné době navýšila své obchodní a politické snahy o navázání užší kooperace s Angolou, protože se od roku 1993 stala dovozcem ropy. Se zvýšením obchodních aktivit a z důvodu existence „politiky jedné Číny“, návrhy na uznání Tchaj-wanu upadly (Corkin 2008: 3–6).

Poválečný stav země

Čínský příspěvek ke zlepšení ekonomické situace Angoly je nepopíratelný. Ač čínské působení v Africe často podléhá kritice na nedostatek transparentnosti, podezření z korupce či nedostatečné kvality odvedené práce, Čína se reálně zasadila o obnovu infrastruktury, telekomunikací a dalších oblastí angolského státu. Jak z výše řečeného vyplývá, ČLR se v Angole zaměřuje především na výstavbu a rekonstrukci silnic, železnic, ale také telekomunikací a především výstavbu ropného průmyslu. Výstavba infrastruktury patří mezi tradiční čínské projekty v zahraničí. Nejznámějším příkladem v Africe je jistě železnice TAZARA, jejíž výstavbu ČLR zajistila v 70. letech minulého století a která spojuje tanzanský přístav Dar es Salaam a zambijské město Kapiri Mposhi.³⁹ Čínské stavební společnosti se však angažují také v dalších asijských zemích nebo Latinské Americe.

K růstu HDP země pomáhá Čína také nepřímo. Neustálá čínská poptávka po energetických surovinách zvyšuje jejich cenu (především ropy) na globálních trzích, a tak zvyšuje také příjem do angolské státní pokladny (Vines – Weimer 2011). Bohužel tyto příjmy se nedostanou k obyčejným lidem. Výnosy z ropy a veškeré státní příjmy totiž zůstávají v rukou prezidenta dos Santose, jeho

³⁸ *Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relations between the Government of the People's Republic of China and Government of the Republic of Angola.*

³⁹ Tanzania Zambia Railways. Dostupné na: <http://www.tazara.co.tz/> (28. 2. 2012).

rodiny a nejbližších spolupracovníků. To však není pouze chyba ČLR. Na jedné straně Čína v Africe nepodporuje principy dobrého vládnutí, mezi něž redistribuce bohatství patří. Na straně druhé požadavek západních států na vládní reformy je morálním a vhodným cílem, avšak jejich dosažení je vždy především otázkou domácí politiky a nemůže být řízeno zvnějšku a externě může být pouze podporováno (Hackenesch, 2011; Vines – Weimer 2011).

Podle ústavy z roku 1991 je v zemi multipartismus, avšak vláda jedné strany, strany prezidenta dos Santosse MPLA, tomu reálně neodpovídá. Na tuto situaci se však čínská strana dle svých zásad neptá a neohlíží se na vnitřní politickou situaci partnerské země a tím méně se jí snaží ovlivnit.

Proč nedošlo k navázání partnerství se západními tradičními donory?

Po konci vleklé a vyčerpávající občanské války v roce 2002 se země nacházela v poničeném stavu a potřebovala urgentní pomoc s její rekonstrukcí. Navíc vláda začala pociťovat, že nestačí pouze občanům dokázat schopnost udržet mír, ale také zajistit obnovu země, čímž by do jisté míry legitimizovala své postavení. S tímto požadavkem se angolská vláda zprvu obrátila na západní donory. Žádala uspořádání konference, na které by se sešli hlavní dárci a investoři s cílem propracovat strategii pro Angolu. Ovšem tradiční dárci váhali, protože čekali, až vládoucí strana MPLA dosáhne nějakého konsenzu s MMF. Jednání se protáhla na dva roky. V roce 2004 Angola definitivně odmítla podmíněnost pomoci (například větší transparentnost, snižování inflace, stabilizace veřejných výdajů, dobré vládnutí) požadovanou MMF a SB. V tomto momentě se chopila příležitosti čínská vláda a firmy povzbuzené politikou zvanou *going global*. Tato politika představuje soubor pobídek čínské vlády pro vlastní firmy, aby expandovaly na zahraniční trhy. Počátek této proexportní iniciativy se datuje na přelom tisíciletí⁴⁰. Čínská komunistická strana objevila v Angole prostor pro svoje aktivity, možnost dostat se (nejen) k angolské ropě a zároveň nabízela rychlou obnovu země bez politických podmínek (Hackenesch,

⁴⁰ Lucy Corkin (2011) uvádí rok 2002.

2011). Země si tedy vzájemně nabídly, co potřebují, jak výstižně vyjádřil angolský prezident: „Čína potřebuje přírodní zdroje a Angola chce rozvoj“ (Campos – Vines 2008: 18). Nutno dodat, že i s MMF se Angola nakonec dohodla, když v listopadu 2009 podepsala Pohotovostní dohodu (*Stand-by Arrangement*, SBA), která obsahuje závazky zlepšit fiskální transparentnost, bankovní systém nebo správu veřejných výdajů. SBA poskytuje Angole finanční pomoc výměnou za reformy. Jedná se o určitou verzi Programů strukturálních úprav (*Structural adjustment programmes*, SAPs⁴¹) původně tolik kritizovaných.⁴² Důvodem k tomuto kroku byl pokles cen ropy v roce 2009, kdy se přesně projevila angolská závislost na této surovině. Protože vládě klesly příjmy do státního rozpočtu, hrozilo, že nebude schopná splácet své zahraniční dluhy, proto byla nucena se obrátit na MMF s žádostí o finanční pomoc.⁴³

Celková ekonomická situace Angoly

V případě rozvojových zemí, kterým Čína poskytuje rozvojovou asistenci, panují obavy z nové vlny zadlužování. Angolská situace tomu naštěstí neodpovídá. Zemi se vcelku daří bojovat se zahraničním zadlužením. Dluh Angoly klesl z 19 % HDP v roce 2010 na 15,9 % v roce 2011, což v roce 2010 podle odhadů SB znamenalo 11 miliard amerických dolarů⁴⁴. Riziko spočívá v tom, že Angola je závislá na světových cenách ropy a diamantů (Kiala 2010: 12). Vzhledem k současným cenám ropy by se Angole nemělo dařit špatně,

⁴¹ Programy strukturálních úprav označují soubor neoliberálních reforem požadovaných MMF a SB v 80. letech po rozvojových zemích za poskytnutí finanční podpory. Jejich hlavním cílem bylo zvýšení ekonomického růstu přijímajících zemí snížením vládních zásahů do hospodářství a otevřením jejich trhu. SAPs zahrnovaly například devalvací měny, privatizaci státní podniků, zefektivnění veřejné byrokracie nebo v zahraničním obchodu snížení cel. Výsledky SAPs byly často velmi kritizovány například pro jejich zasahování do státní suverenity díky jejich podmíněnosti nebo pro jejich ekonomické zaměření, které ublížilo sociální sféře (snížení dostupnosti zdravotní péče, snížení školní docházky, ...). (Harmáček – Žáková 2011: 227–228).

⁴² International Monetary Fund (2013). *IMF Concludes Second Post-Program Monitoring Mission to Angola*. 30. 1. 2013. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2013/pr1329.htm> (5. 2. 2013).

⁴³ Global Witness. *Rigged? The Scramble for Africa's oil, gas and minerals*. Dostupné na: <http://www.globalwitness.org/sites/default/files/library/RIGGED%20The%20Scramble%20for%20Africa%20s%20oil,%20gas%20and%20minerals%20.pdf> (13. 2. 2013).

⁴⁴ African Development Bank. *African Economic Outlook. Angola 2012*. Dostupné na: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Angola%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (13. 2. 2013).

nicméně země je výrazně závislá na dovozu mnoha druhů zboží: strojního zařízení, dopravních prostředků, ale i potravin (Vines – Weimer 2011). Angole totiž zásadním způsobem chybí kapacity pro zajištění vlastních potřeb, a to především díky dlouhé občanské válce, která skončila teprve nedávno. Celou tuto situaci můžeme nazvat holandskou nemocí (*Dutch Disease*), kdy země zaznamenává velký příliv zahraniční měny z produkce, v tomto případě ropy. Důsledkem holandské nemoci může být deindustrializace, kdy se veškeré ekonomické zdroje soustředí na ropný sektor a zároveň průmyslové výroby vlivem silné domácí měny jsou nekonkurenceschopné na globálním trhu. Holandská nemoc bývá také spojována s tzv. surovinovým prokletím. „Důsledkem působení mechanismu holandské nemoci je v takovém případě skutečnost, že země s velkým nerostným bohatstvím, které jsou současně závislé na jeho vývozu, mohou dosahovat horších ekonomických výsledků než země přírodními zdroji méně obdařené.“ (Harmáček 2011: 99–101).

Růst angolského HDP je tedy poháněn především vývozem ropy, který představuje 97,5 % celkového exportu. Angola je druhým největším africkým exportérem této suroviny. V roce 2012 vyvážela odhadem přes 1,9 milionů barelů černého zlata denně. Avšak nově se významně na růstu angolského hospodářství podepisuje také neropný průmysl, který zaznamenal ve stejném roce nárůst 7,7 %. Ropa zůstává hlavním zdrojem příjmů Angoly, ale paradoxem je, že zaměstnává pouze 1 % práce schopných Angolanů. Sociální rozvoj, který zahrnuje vzdělávání, zaměstnanost, lepší přístup ke zdravotní péči a celkové zlepšení životní situace běžných Angolanů zůstává nejpálčivějším problémem vlády.⁴⁵

Čínsko-angolské obchodní vztahy

V roce 2010 byla Čína největší příjemce angolského exportu (43,1 %), následovaná Spojenými státy (23,2 %), Indií (9,2 %) a Francií (4 %). Nejen pro

⁴⁵ African Development Bank. *African Economic Outlook. Angola 2012*. Dostupné na: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Angola%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (13. 2. 2013).

Čínu je Angola významným zdrojem ropy. Pro USA představuje Angola druhého největšího dovozce černého zlata ze států subsaharské Afriky.⁴⁶ Z toho důvodu USA přijaly v roce 2000 Zákon o africkém růstu a příležitostech (*African Growth and Opportunity Act*, AGOA), který je považován za protipól čínského FOCAC založeného stejného roku. AGOA představuje nástroj ekonomické, politické, ale i sociální a kulturní spolupráce mezi USA a Afrikou (Obuah 2009). K AGOA země přistoupila v roce 2004.⁴⁷

Importu do Angoly zatím dominuje bývalý koloniální správce Portugalsko (17,9 %), následovaný právě ČLR (14,3 %), USA (9,2 %) a Brazílií (6,8 %).⁴⁸ Dosavadní převaha portugalského importu by se mohla jevit jako zvláštní vzhledem k tomu, že zboží z EU je dražší. Na druhou stranu tyto dvě země pojí historické, kulturní a především jazykové pouto a navíc existují takové druhy výrobků, u nichž je požadována vysoká kvalita (např. potraviny, chemikálie, stroje a dopravní prostředky⁴⁹). Z výše řečeného vyplývá, že Angola je směrem k ČLR v kladné obchodní bilanci, což se jí daří jako jedné z mála afrických zemí.

Dopad čínských výrobků na angolský trh má samozřejmě svá pozitiva i negativa. Levnější čínské produkty zlepšují možnosti chudého obyvatelstva nakupovat a dostat se v rámci omezeného angolského trhu k potřebnému zboží. Zároveň však ničí angolské výrobce například v textilním průmyslu, který měl díky produkci bavlny po konci války šanci vzniknout. Levný čínský dovoz jej zastavil v samotném počátku. Takový problém se samozřejmě netýká pouze textilního průmyslu. Chyba není pouze na straně Číny, neboť angolská vláda nedostatečně podporuje své podnikatele (Corkin 2008: 18).

⁴⁶ U.S. Department of State (2012). *U.S. Relations with Angola*. 14. 11. 2012. Dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/6619.htm> (15. 2. 2012).

⁴⁷ African Growth and Opportunity Act. *General Country Eligibility Provisions*. Dostupné na: <http://www.agoa.gov/AGOAEligibility/index.asp> (16. 2. 2013).

⁴⁸ African Development Bank. *African Economic Outlook. Angola 2012*. Dostupné na: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Angola%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (13. 2. 2013).

⁴⁹ Trade Europa (2012). *Angola. EU Bilateral Trade and Trade with the World*. 29. 11. 2012. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122456.pdf (15. 2. 2013).

3.1 První kritérium: Příliv čínských investic

Také data o čínských investicích poskytnutých angolské vládě jsou značně nejistá, jako je tomu u všech dat a statistik týkajících se této komunistické země. V angolských a čínských ekonomických ukazatelích je zmatek a jsou relativně stará.⁵⁰ Navíc se informace z různých zdrojů často liší. Podle dokumentu připraveného MMF jsou například oficiální čísla značně podhodnocená. „Jedním z hlavních důvodů, proč jsou čínské FDI podhodnocené, je typicky fakt, že jsou součástí čínské ‚Zahraniční ekonomické spolupráce‘ dohromady s úvěry, dlouhodobými půjčkami a granty“ (Mlachila – Tabeke 2011: 20). V případě ČLR autoři zprávy *FDI from BRICs to LICs: Emerging Growth Driver?* dokonce mluví o snaze najít kvalitní data o čínských zahraničních investicích jako o „*Mission Impossible*“ (Mlachila – Tabeke 2011: 11). V případě Angoly je celá situace komplikovaná ještě tím, že pro tuto africkou zemi Čína „využila nový model“ financování, který je tak pro další případy nazýván *Angola Mode/Model*. Když se autoři Monfort Mlachila a Misa Tabeke snaží vysvětlit čínské investování v zahraničí⁵¹, používají často slova a slovní spojení jako „nesrovnalosti, nemožné rozmotat, přehnané nebo značně upravené“. Základní problém tzv. *Angolan Mode* tkví v tom, že není možné rozlišit mezi skutečnými FDI, bilaterální pomocí a dodavatelskými/stavebními smlouvami (Mlachila – Tabeke 2011: 11). Proto v tomto případě nechávám prostor pro posouzení kvality a „správnosti“ následujících čísel.

Čínské přímé zahraniční investice zprvu směřovaly především do ropného průmyslu. V současné době můžeme pozorovat jejich tok do dalších odvětví, jakými jsou infrastruktura, výroba, zemědělství nebo telekomunikace. Zmíněný *Angola Mode* lze popsat přibližně následovně: finance poskytnuté čínskou vládou směřují přímo do rozvojového projektu. Smlouva je vždy podložena následným umožněním přístupu k ropě na angolském pobřeží. Angolská vláda většinou

⁵⁰ Rozvinuté země, či země Západu poskytují ekonomické údaje každoročně, někdy i kvartálně, proto například údaje z roku 2007 o čínských investicích považuji za „stará“.

⁵¹ Mlachila a Tabeke přes výše uvedené překážky uvádějí příliv čínských FDI v roce 2007 do Angoly 41 milionů USD. (Mlachila – Tabeke 2011: 24).

nemá šanci reálně peníze spravovat, protože ČLR je rovnou pošle své stavební nebo ropné společnosti, která potom v zemi stavební projekt uskuteční nebo začne exploraci nebo rovnou produkci ropy (znázornění *Angola Mode*, viz příloha 4). Nejvíce v zahraničí operují velké státem vlastněné firmy (*State Owned Enterprises*, SOEs) nebo provinční SOEs. Jejich investice jsou propojené s rozvojovou asistencí a obchodem. Na zahraničních trzích fungují také menší a střední soukromé podniky, které většinou doprovázejí SOEs jako subdodavatelé.

Objem čínských investic posílaných do Afriky začal strmě narůstat po roce 2000 a založení již zmíněného Fóra pro čínsko-africkou spolupráci. Následně také po roce 2006 a summitu FOCAC v Pekingu a označení tohoto roku za rok Afriky, což můžeme chápat jako snahu Číny prosadit se jako *soft power*. ČLR se skrze diplomacii, spolupráci, přesvědčování a vyjednávání snaží dosáhnout svých cílů za podpory v tomto případě afrických států.

Čínské ministerstvo obchodu (*Ministry of Commerce*, MOFCOM) vydalo v roce 2010 dokument zvaný Statistický bulletin poskytnutých čínských přímých zahraničních investic.⁵² Podle tohoto dokumentu poskytla ČLR v roce 2004 celkem 470 tisíc amerických dolarů na angolskou obnovu země. O dva roky později již její FDI byly navýšeny na 37 milionů 230 tisíc dolarů. Poslední částka podle dokumentu MOFCOM je celkový objem FDI v roce 2010, který byl navýšen na 351 milionů 770 tisíc USD. Tyto částky jsou však například podle MMF a z výše uvedených důvodů podhodnocené a neodpovídají realitě.

Lucy Corkin⁵³ popisuje čínské úvěry Angole následovně (zpracováno dle Corkin 2008):

⁵² Ministry of Commerce of PRC. *2010 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment*. Dostupné na: <http://images.mofcom.gov.cn/hzs/accessory/201109/1316069658609.pdf> (6. 2. 2013).

⁵³ Lucy Corkin se věnuje čínskému ekonomickému růstu a čínsko-africkým vztahům. Je externím vědeckým pracovníkem *Africa-Asia Centre at School of African and Asian Studies, University of London*. Její nejnovější publikací je *Uncovering African Agency: Angola's Management of China's Credit Lines*.

- V roce 2004 došlo k poskytnutí první půjčky čínské Export-Import (Exim) banky na angolskou poválečnou rekonstrukci. Jednalo se o *oil-backed*⁵⁴ úvěr ve výši dvou miliard amerických dolarů.
- V roce 2006 byla o stejnou sumu částka navýšena, celkově tedy na čtyři miliardy dolarů.
- O rok později v květnu byl úvěr navýšen o půl milionu amerických dolarů. V první polovině roku 2007 tedy podle serveru Macauhub představovaly celkové poskytnuté finance zhruba 4,5 miliardy USD⁵⁵.
- Později téhož roku vyjednali prezident čínské Exim banky a prezident dos Santos další půjčku opět ve výši dvou miliard.

Vždy se jednalo o úvěry splácené dodávkami ropy navíc se závazkem, že 70 % projektu případně čínským společností. Jak vyplývá z výše popsaných čínských půjček Angole, jejich charakteristikou je, že jsou ve většině případů podmíněny prodejem ropy. Půjčky zajišťuje čínská Exim banka a právě proto, že je poskytuje instituce, jejímž zadáním je podporovat čínské firmy v expanzi na zahraniční trhy, je ve smlouvách o půjčkách vyhrazeno pouze 30 % pro angolské kapacity (Campos – Vines 2008). Na první částce dvě miliardy dolarů z roku 2004 se shodnou také Campos a Vines ve svém dokumentu *Angola and China: A pragmatic Partnership* nebo Weran Jiang ve svém výzkumu *Fuelling the dragon: China's Rise and Its Energy and Resources Extraction in Africa*. Podle Lucy Corkin celkově v roce 2007 dosahovaly čínské půjčky částky 6,5 miliard dolarů a v roce 2010 celkem 10,5 miliard dolarů.⁵⁶ Otázkou ovšem zůstává, jestli můžeme pro zjištění, kolik financí dosud čínská vláda poslala do Angoly celkově, sečíst FDI podle MOFCOM (351 milionů 770 tisíc dolarů v roce 2010) a objem úvěrů podle Lucy Corkin (10,5 miliard dolarů). Nevíme totiž, jaké formy

⁵⁴ *Oil-backed* úvěr je taková finanční transakce, kdy Čína poskytne africké zemi půjčku výměnou za dodávky ropy. Tyto finance pak musí být využity na výstavbu infrastruktury, kterou provede čínská firma. Proto jsou koncepty *oil-backed* úvěry a *oil for infrastructure* velmi podobné, můžeme říci, že označují stejný fenomén.

⁵⁵ Macauhub (2007). *Delegation of China's Eximbank analyzes bilateral cooperation in Luanda*. 28. 9. 2007. Dostupné na: <http://www.macauhub.com.mo/en/2007/09/28/3809/> (13. 2. 2013).

⁵⁶ Blip TV (2010). *Corkin, Lucy. China in Africa: What role does China play in Angola's reconstruction programme?* Video. 23. 11. 2010. Dostupné na: <http://blip.tv/brc/china-in-africa-what-role-does-china-play-in-angola-s-reconstruction-programme-4461230> (18. 2. 2013).

(granty, půjčky, pomoc, obchod, FDI, ekonomická spolupráce) jsou do částek zjištěných z dvou výše uvedených zdrojů zahrnuty.

Pro doplnění zdrojů k oficiálním statistikám MMF (řekněme západní statistice), Čínského ministerstva obchodu (čínské statistice) a nezávislého výzkumníka (Lucy Corkin) zmíníme údaje od africké nevládní organizace. Podle organizace Iniciativa otevřené společnosti jižní Afriky (*Open Society Initiative of Southern Africa*, OSISA) poskytly tři čínské banky na angolskou rekonstrukci od roku 2002 do roku 2011 již 14,5 miliard amerických dolarů (Kabemba 2012).

Pro účely této práce využijeme částku 14,5 miliard amerických dolarů podle OSISA. Za prvé proto, že se jedná o nejaktuálnější částku (2011) z výše uvedených. Za druhé proto, že popis přílivu půjček a jejich časové zařazení se shoduje u Lucy Corkin a právě jihoafrické nevládní organizace (shodují se do roku 2010, kde Lucy Corkin končí). Ostatní zdroje se odlišují. Za třetí oba zdroje pojednávají o tzv. *oil-backed* půjčkách a nekomplikují text rozlišováním půjček od přímých zahraničních investic, spolupráce a dalších možností finančních forem, protože to se jeví v případě čínské asistence Angole a tzv. *Angola mode* jako zbytečné.

Pro další podporu čínských investic v Africe vznikl na již několikrát zmiňovaném Summitu FOCAC v Pekingu v roce 2006 plán vytvořit Čínsko-africký rozvojový fond (*China-Africa Development Fund*, CADFund). Akční plán tehdy podepsaný mezi Čínou a 48 africkými zeměmi říká: „Čínská vláda zdůrazňující důležitost usnadnit expanzi investic do Afriky, se rozhodla podpořit čínské banky ve vytvoření Čínsko-afrického rozvojového fondu, jehož celková hodnota postupně dosáhne pěti miliard amerických dolarů s cílem povzbudit a podpořit zavedené a renomované čínské společnosti v uskutečňování investičních projektů v Africe, které přispějí k tamnímu technologickému pokroku, rozšíření pracovních příležitostí a udržitelnému socio-ekonomickému rozvoji.“⁵⁷ První fáze financování CADFund proběhla od Čínské rozvojové

⁵⁷ Ministry of Foreign Affairs of PRC. *Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2007 – 2009)*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/ltada/dscbzjhy/DOC32009/t280369.htm> (9. 2. 2013).

banky.⁵⁸ V roce 2009 Čínské ministerstvo zahraničních věcí prohlásilo, že všechny cíle pekingského summitu byly splněny.⁵⁹

Pro spolupráci s Angolou a dalšími portugalskými zeměmi vzniklo v roce 2003 Fórum Macao, celým názvem Fórum pro hospodářskou a obchodní spolupráci mezi Čínou a portugalsky mluvícími zeměmi (Horta 2012). Čína chce využít potenciálu, který Macao jako její zvláštní správní oblast má. Historie této bývalé portugalské kolonie nabízí možnost rozšířit spolupráci se zeměmi Lusofonie, kam patří i Angola. Navíc Macao jako otevřený přístav skýtá mnoho ekonomických příležitostí a také požívá výrazné suverenity. Na druhé straně vidí ČLR geopolitický potenciál portugalsky mluvících zemí v tom, že leží na pěti kontinentech světa.⁶⁰ Ve vztahu k Angole existence tohoto fóra usnadňuje bilaterální obchod mezi ní a Čínou. ČLR tak může jednodušeji poskytovat angolské vládě půjčky a čerpat ropu.

V roce 2003 vznikl Čínský mezinárodní fond, s. r. o. (*China International Fund Ltd.*, CIF) se sídlem v Hong Kongu jako společný podnik mezi Společností *China Beiya Escom International*, s. r. o. (součást skupiny *88 Queensway Group*⁶¹) a angolskou státní ropnou společností Sonangol (Levkowitz et al. 2009). Jeho financování angolské rekonstrukce probíhá odděleně od oficiálních vládních půjček (CIF poskytl do roku 2009 odhadem devět miliard dolarů). Na oficiálních stránkách fondu se dočteme, že cílem je v Angole stavět veřejná obydlí, silnice a dálnice, hydroelektrárenské projekty a další novou výstavbu.⁶² Ovšem například nevládní organizace *Global Witness* upozorňuje na nekalé praktiky skrývající se za aktivitami tohoto sdružení, především na

⁵⁸ China Development Bank. *CAD-Fund*. Dostupné na: <http://www.cdb.com.cn/english/Column.asp?ColumnId=176> (9. 2. 2013).

⁵⁹ Forum on China-Africa Cooperation (2009). *China will start up the implementation of the new eight measures for cooperation with Africa*. 14. 11. 2009. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/zxxx/t633220.htm> (9. 2. 2013).

⁶⁰ Forum for Economic and Trade Co-operation between China and Portuguese-speaking Countries. Dostupné na: <http://www.forumchinapl.org.mo/en/aboutus.php> (9. 2. 2013).

⁶¹ *88 Queensway Group* je označení pro skupinu firem, které všechny mají sídelní adresu 88 Queensway, Hong Kong, nevládní organizace upozorňují na jejich napojení na vládu v Pekingu, ač jsou oficiálně označeny jako soukromé a jejich financování je značně neprůhledné, neprokatelné a netransparentní.

⁶² China International Fund Limited. Dostupné na: <http://www.chinainternationalfund.com/index.asp> (10. 2. 2013).

netransparentnost, s jakou jsou za čínské investice poskytovány ropa a diamanty.⁶³ Další kritika na tento segment financování se vztahuje k tomu, že veřejně je CIF prezentován jako soukromá společnost, avšak je možné vysledovat spojení jednotlivců v čele uskupení na komunistickou vládu v Pekingu.

Z výše uvedených aktivit můžeme dojít k závěru, že první stanovené kritérium čínského modelu rozvojové asistence ČLR v Angole plní. Ať už jsou částky finanční pomoci spolehlivé nebo ne, jejich vzrůstající tendence je vysledovatelná. Budeme-li kalkulovat s údaji vybranými pro tuto práci, celková peněžní částka se vyšplhala z počátečních dvou miliard dolarů v roce 2004 na 14,5 miliard v roce 2011. Tyto kroky podporují i další aktivity Čínou podniknuté. ČLR se snaží podporovat investice v Angole skrze založení společného vyjednávacího čínsko-afrického fóra FOCAC nebo čínsko-lusofonního Macao fóra. Pro usnadnění investičních toků vznikly také specializované fondy CADFund a CIF (ať už je jeho pozadí jakékoli, investice do Angoly posílá). V tomto čistě finančním až matematickém a také velmi pragmatickém bodě Čína svou vizi naplňuje. Protože její vlastní růst byl poháněn právě přílivem zahraničních investic, razí tuto cestu i v Africe.

	Angola
1. Příliv čínských investic	ANO

⁶³ The Economist (2011). *The Queensway Syndicate and the Africa trade*. 13. 8. 2011. Dostupné na: <http://www.economist.com/node/21525847> (10. 2. 2013).

Článek upozorňuje na to, že Čínský mezinárodní fond s. r. o. vytvořil s angolskou státní ropnou společností Sonangol syndikát China Sonangol. S tímto společným podnikem pak jsou spojované netransparentní praktiky. Zkoumání tohoto fenoménu však není předmětem této práce. A otázkou ropy se zabývám až v dalších částech práce.

3.2 Druhé kritérium: Inovace, vědomosti a technologie

Předávání vědomostí a technologií při rekonstrukci země

Po ropném sektoru spotřebovává právě oblast výstavby nových domů a rekonstrukce infrastruktury největší objem čínských investic. Světová banka ve spolupráci s mezinárodními a akademickými a soukromými institucemi vydává každoročně Index výkonnosti dopravy (*Logistics Performance Index*). Ten zahrnuje například hodnocení kvality silnic, dopravních služeb, proces celního odbavení a další indikátory. Podle tohoto žebříčku Angola zaujímá 138. místo ze 155 hodnocených.⁶⁴ Velmi zjednodušeně řečeno 155. země disponuje nejhorší infrastrukturou včetně dopravních služeb, což značně omezuje také její ekonomické možnosti. Za takto špatným výsledkem, tj. 138. místem, opět stojí angolská občanská válka. Africká rozvojová banka dokonce hlásila, že v roce 2009 bylo 80 % angolské dopravní infrastruktury nefunkční (Corkin 2011b).

Bytová výstavba se stala také jedním z klíčových zadání při rekonstrukci země. Výsledkem války byla nejen poničená infrastruktura, ale také přes čtyři miliony vnitřně vysídlených osob, kteří se po ukončení konfliktu neměli kam vrátit (Campbel – Chaulia 2011). Ještě dnes můžeme najít v okolí hlavního města Luandy velké množství rodin žijících v provizorních přístřešcích. Prezident dos Santos se ve svých předvolebních slibech v roce 2008 zavázal vystavět milion nových domů pro angolské občany. Na realizaci tohoto plánu se podílejí také čínské firmy (Croese 2012: 7–29).

Chování čínských SOEs na angolském trhu – předávají know-how a technologie?

Čínské stavební firmy jsou většinou kritizovány za to, že v Africe nezaměstnávají místní pracovníky, dováží vlastní materiál a nezajišťují transfer vědomostí do recipientské země. Čínské firmy byly angolskou vládou upřednostněny, protože pracují rychleji a levněji a bez dlouhých politických

⁶⁴ World Bank. *Logistic Performance Index 2012*. Dostupné na: http://siteresources.worldbank.org/TRADE/Resources/239070-1336654966193/LPI_2012_rankings.pdf (11. 2. 2013).

vyjednávání před podpisem smlouvy o výstavbě (jako to bývá v případě EU). Některé západní společnosti se zprvu bály expandovat na africké trhy, které se právě objevily po zničujících konfliktech pro jejich nestabilitu. Čínské firmy mohly na angolský trh přijít právě proto, že jim určitou stabilitu poskytuje čínská vláda. Čínské SOEs mají v pozadí pekingskou vládu a především finanční jistění Exim banky, což značně snižuje riskování spojené s příchodem na právě obnovené a slabé trhy (Corkin 2011b).

Číňané se výše uvedené kritice brání tím, že v Angole je nedostatek místních kapacit, a tak nemohou tamní pracovníky zaměstnávat. Téměř 30 let trvající válka měla na svědomí nejen životy lidí, ale také uprchlictví a zastavení vzdělávání nových odborníků tak, aby si země vystačila sama. Angola proto po válce zvolila modernizaci zajištěnou ze zahraničí (Campbel – Chaulia 2009). Kritika v tomto ohledu tak musí padnout také na angolskou stranu, neboť chybí dostatek politické vůle nastavit institucionální a právní rámec tak, aby chránil vlastní zaměstnance. V zemi přitom byla rozvinuta tzv. politika angolinizace (*angolinization*), která má za cíl dosazovat angolské pracovníky na pozice, které převážně zastávají cizinci (např. bankovníctví nebo ropný sektor) (Vines – Weimer 2011). Ze sino-angolských smluv na výstavbu vyplývá, že angolské kapacity zajistí jen 30 % projektu. Ovšem na angolském trhu operují i další hráči jako například Portugalsko, Brazílie či USA. Nutno podotknout, že také tito aktéři podepisují *oil-backed* půjčky a snaží se zajistit pro své vlastní firmy účast na rekonstrukčních projektech a přístup pro své výrobky na angolský trh (Corkin 2011a).

Opět při vyčíslování počtu Číňanů v zahraničí platí, že data jsou nejistá. To se týká jak celkově Afriky, tak statistik u jednotlivých zemí. Mohan a Tan-Mullins k tomu poznamenávají, že dokonce v Jihoafrické republice, která je známá jedním z lepších systémů sběru dat, uvádějí pouze odhady počtu čínských obyvatel v Africe v roce 2009 na 100 až 400 tisíc (Mohan – Tan-Mullins 2009). V roce 2010 operovalo v Angole více než 50 čínských SOEs a na 400 tisíc soukromých firem. Statistiky Číňanů žijících a pracujících v Angole se různí

mezi 40 až 70 tisíci, některé zdroje uvádí až 200 tisíc v roce 2010 (Croese 2012). Při 26%⁶⁵ nezaměstnanosti z 8,5 milionů⁶⁶ práce schopného obyvatelstva (počet nezaměstnaných potom činí 2 miliony 201 tisíc 680 – vlastní výpočet⁶⁷) pak každá angolská pracovní pozice, kterou zaujme Číňan, chybí. Ovšem tyto počty jsou velmi nejisté, protože poslední sčítání lidu v Angole proběhlo v roce 1970, proto není jistý ani celkový počet obyvatel Angoly natož počet nezaměstnaných. Úroveň nezaměstnanosti v Angole tak může být ještě vyšší.

Problematice zaměstnávání Afričanů a importu čínských pracovníků se věnuje také Deborah Brautigam⁶⁸, která na svých stránkách *China in Africa: The Real Story* pojednává o přítomnosti čínských pracovníků v Africe. Díky svému výzkumu může říci, že tvrzení, že Číňané odmítají zaměstnávat místní, není tak jednoznačné. V případě Angoly potvrzuje již výše řečené, tedy že kvalifikovaná a gramotná pracovní síla v zemi, kde nedávno skočila téměř tři desítky let trvající občanská válka, je nedostatkovým a drahým zbožím. Spolupráci čínských a angolských pracovníků na stavebních projektech popisuje takto:

- V roce 2010 se na výstavbě sportovního stadionu v Luandě podílelo 700 čínských pracovníků se zapojením 250 angolských.
- Ve stejném roce společnost *China Railway 20 Bureau Group* pracovala na rekonstrukci železnice Benguela z Munhanga do Luaua. Z 600 pracovníků polovinu představovali Angolané, druhou polovinu Číňané.
- Brautigam provedla podle informací z portugalsky psaných oficiálních stránek Ministerstva financí Angoly výpočet průměrného počtu Číňanů participujících na výstavbě v Angole k počtu Angolanů. Došla k závěru,

⁶⁵ African Development Bank. *African Economic Outlook. Angola 2012*. Dostupné na: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Angola%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (13. 2. 2013).

⁶⁶ Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Angola*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ao.html> (10. 2. 2013).

⁶⁷ Například na webových stránkách Světové banky jsou uvedena také pouze procenta. CIA Factbook neuvádí údaj o angolské nezaměstnanosti vůbec.

⁶⁸ Deborah Brautigam je ředitelka Mezinárodního rozvojového programu na Johns Hopkins University, USA a autorka publikace *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. Čínskému angažmá v Africe se věnuje od roku 1983.

že v roce 2010 se na 19 infrastrukturních projektech podílelo 54 ku 46 pracovníkům ve prospěch Angolanů.

- V roce 2011 začala čínská Stavební společnost Citic velký stavební projekt *The Kilumba Kiaxi*. K jeho uskutečnění dovezla deset tisíc čínských pracovníků a zapojila pět tisíc místních.⁶⁹

Příčinou nedostatečného zapojení místních kapacit je nízké či téměř nulové využívání angolského materiálu. Podle jednoho zahraničního projektového manažera by odhadem mohlo být na stavební projekty v Angole využíváno až 15 % především základního materiálu, jako je cement, asfalt nebo kámen a písek (Corkin 2011b: 25). Jejich využití však nepřináší žádnou přidanou hodnotu, protože se jedná o primární suroviny. Chybí transfer technologií a znalostí, jímž byl podle článku Joshui Rama hnán právě čínský ekonomický růst.

Na svou obranu čínští odborníci uvádí, že nemohou spolupracovat s místními, protože jim chybí vzdělání a znalosti technologií potřebných k výstavbě. Číňané ale postrádají znalost angolského trhu. Je třeba vypracovat kvalitní průzkum trhu tak, aby čínské podniky věděly, jaké možnosti se jim v Angole nabízejí a čeho mohou využít. Vládní elity pracují spíše na politických vazbách než na větším propojování čínských a angolských ekonomických struktur, což by bylo oboustranně výhodné. Čínští podnikatelé si začínají uvědomovat, že dovoz některých materiálů ale také pracovních sil (náklady na přepravu, pojištění, ubytování, víza atd.) z ČLR se začíná prodražovat. Proto by bylo oboustranně výhodnější využívat angolských kapacit. Čínské firmy by snížily své náklady a směrem k Angolanům by docházelo k získávání nových zkušeností. Tento postoj čínské firmy zatím nazaujímají, což můžeme přičíst také jejich kultuře. Číňané totiž i v rámci samotné Číny převážejí své zaměstnance z provincie do provincie podle toho, kde získají zakázku a nejsou tedy zvyklí zaměstnávat místní. Navíc mezi Angolany a Číňany existuje silná jazyková

⁶⁹ China in Africa: The real story. *Chinese workers in Africa*. Dostupné na: <http://www.chinaafricarealstory.com/p/chinese-workers-in-africa-anecdotes.html> (10. 2. 2013).

bariéra, což je pravděpodobně jedním z důvodů, proč si Číňané vyjednali výjimku z angolského investičního zákona. V něm se uvádí, že zahraniční investoři, kteří se registrují u Národní agentury pro soukromé investice (*Agencia Nacional de Investimento Privado*, ANIP), mají povinnost poskytovat vzdělávací programy Angolanům. Avšak čínské společnosti své investiční projekty označí za asistenci, proto se nezaregistrují u ANIP a tím pádem se na ně tento požadavek nevztahuje (Kiala 2010: 11; Corkin 2011b).

Podpora vzdělávání ze strany ČLR

Angolská vzdělávací politika je velmi slabá. V roce 2011 bylo vyčleněno na školství pouze 8,18 % ze státního rozpočtu. Z toho 5,59 % bylo věnováno základnímu školství; na středoškolské, vysokoškolské a doktorské studium pak šlo vždy po necelém procentu pro každou úroveň. Vzdělávání odborných pracovníků v Angole zůstává velmi slabé, protože finanční částky na rozvoj školství jsou nízké a jdou primárně do základního školství. Navíc existují pochybnosti o jeho kvalitě. V roce 2012 vstoupilo do vyšší úrovně vzdělávání (povinná základní docházka činní šest let) 195 tisíc žáků.⁷⁰ Z více jako 18 milionové populace, v níž je 64 %⁷¹ mladých do 24 let, tak studuje odborné programy jen zlomek. Řešením však není podpora univerzitního vzdělání, ale co Angole zejména chybí, jsou investice do odborného technického vzdělávání. V zemi probíhá rekonstrukce infrastruktury a hlavním zdrojem pro státní pokladnu je ropný průmysl. V těchto oborech by pak pro rozvoj místních kapacit a zdrojů neměli být zaměstnáváni cizinci, ale Angolané. Zahraniční investoři, jako Čína, Brazílie, Indie či USA, začali poskytovat školení a vzdělávací kurzy, především v oblasti produkce ropy. Většinou poskytují zahraniční stipendia, jezdí však i zahraniční odborníci do Angoly (Gomes – Weimer 2011).

⁷⁰ African Development Bank. *African Economic Outlook. Angola 2012*. Dostupné na: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Angola%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (13. 2. 2013).

⁷¹ Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Angola*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ao.html> (10. 2. 2013).

Čínské ministerstvo školství na svých oficiálních stránkách uvádí, že Peking začal poskytovat stipendia zahraničním studentům již v roce 1950. Tehdy ČLR přijala na svých univerzitách 33 mladých lidí. V roce 2000 tento počet vzrostl na 407 tisíc studentů ze 160 zemí. To na první pohled působí zajímavě, ovšem z tohoto počtu bylo pouze 1 793 studentů z celé Afriky, což představuje 2,31 % z celkového počtu. Studenti mohou v Číně navštěvovat tamní univerzity buď na své náklady, nebo v rámci čínských vládních stipendií. Zarážející je, že na prvním místě ČLR zmiňuje, že poskytuje vládní stipendia především rozvojovým zemím. V roce 2003 však byla Afrika na třetím místě recipientů těchto stipendií až za Evropou. Rozdíl činil sice pouze tři procenta, ale porovnání, kolik je rozvojových zemí v Evropě a kolik v Africe, už nutí k zamyšlení.⁷²

Čína poskytuje Angolanům studijní pobyty nebo výcvikové kurzy. Například v červenci loňského roku se z Číny vrátilo 29 angolských studentů, kteří se v ČLR pět let věnovali studiu veřejných staveb se zaměřením na výstavbu silnic a mostů.⁷³ Na konci roku 2012 studovalo na 600 angolských studentů díky sponzoringu společnosti Sinohydro ve městě Wuhan. Letos by se z tohoto počtu mělo vrátit do Angoly 18 nově vystudovaných stavebních inženýrů.⁷⁴ Jedním z velmi aktuálních projektů je výstavba školy čínsko-afrického přátelství v provincii Huambo. Stavbu začaly čínské firmy letos v lednu a projekt zahrnuje kromě tříd a kabinetů pro učitele, také knihovnu, jídelnu a sportovní hřiště.⁷⁵ Ana Cristina Alves z Jihoafrického institutu pro mezinárodní vztahy v projektu Čína v Africe věnuje část své zprávy z roku 2010 o čínsko-angolských vztazích také oblasti vzdělávání. Dle ní čínská vláda

⁷² Ministry of Education of PRC. *Overall Situation of Studying in China for International Students*. Dostupné na: <http://www.moe.edu.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/s3917/201007/91575.html> (10. 2. 2013).

⁷³ African diplomacy (2012). *Angolan students trained in civil engineering in China back home*. 9. 7. 2012. Dostupné na: http://africandiplomacy.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2628%3Aangolan-students-trained-in-civil-engineering-in-china-back-home&catid=142%3Aeducation&Itemid=93&lang=en (13. 2. 2013).

⁷⁴ AllAfrica (2012). *Angolan students in China celebrate Christmas*. 25. 12. 2012. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201212270518.html> (16. 2. 2013).

⁷⁵ AllAfrica (2013). *Angola: China finances primary school in Huambo*. 31. 1. 2013. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201301311074.html> (16. 2. 2013).

poskytuje deset stipendií na čínské univerzity ročně (platilo v roce 2010) a provincie Macao nabízí dalších pět. Fórum Macao zároveň poskytuje krátkodobé výcvikové kurzy angolským administrativním pracovníkům (Alves 2010: 7).

Argumentace k tomuto kritériu vychází velmi nejednoznačně. Pomáhá tedy ČLR přenosu technologií na angolské pracovníky a pokud ne, čím je to chyba? Chyby můžeme nacházet na obou stranách, avšak zaměříme-li se na stanovené kritérium, dojdeme k následujícímu závěru: Peking uznává, že jeho ekonomické vzepětí bylo poháněno přílivem zahraničních investic doprovázených transferem technologií a vědomostí, díky kterým docházelo k rozsáhlejšímu a kvalitnějšímu vzdělávání čínských občanů. Čínská vláda tak nemusela tolik využívat zahraniční pracovní sílu a experty a mohla nasadit vlastní pracovníky. Jestliže je tento předpoklad součástí čínského modelu růstu a rozvojové asistence, pak jej Čína v Angole nenaplnuje. Prvním argumentem podporujícím toto tvrzení je zafixování 70 % pro čínské pracovníky a 50 % materiálu při plnění stavebních projektů v Angole. Tento závazek stojí v ostrém kontrastu k jednomu z cílů čínské africké politiky: „přenášet více technologií a manažerských zkušeností Africe tak, aby bylo více výrobků afrického původu a tím pomoci africkým zemím zvýšit přidanou hodnotu produktů, cvičit technické pracovníky a podporovat místní zaměstnanost“ (Escobar 2012).

Za druhé uvedené příklady čínské spolupráce v oblasti školství a vzdělávání jistě slouží ČLR ke cti a přesně zapadají do její *soft power* aktivit. Avšak v porovnání s faktem, že v Angole je cca 20 % negramotných mužů a 45 % žen, jsou počty angolských studentů studujících na čínských univerzitách stále malé.⁷⁶ Za třetí důležitý argument lze považovat také to, jak čínskou přítomnost vnímají samotní Angolané. Například přední angolský spisovatel a profesor sociologie Artur Pestana si nemyslí, že masivní přítomnost zahraničních firem a jejich pracovníků je něco, na co by Angola měla být pyšná, protože to vypovídá o tom, že neexistují vlastní národní společnosti, které by zajistily výstavbu samy.

⁷⁶ Angola Today. *Education*. Dostupné na: <http://www.angola-today.com/society/education/> (12. 2. 2012).

A dodává: „Číňané staví rychleji, pracují v celodenních směnách a nabízejí téměř bezúročné půjčky. Ale zaměstnávají málo angolských pracovníků a existuje mnoho stížností na kvalitu jejich stavebních prací“ (Osava 2012).

V „sekci inovace, vědomosti a technologie“ nemůžeme Čínu v případě Angoly zcela odsoudit za špatný přístup. Zároveň však nelze říct, že by k tomuto kritériu přistupovala čistě altruisticky, nezištně a že by při vstupu do angolské infrastruktury měla na mysli primárně dlouhodobý a udržitelný rozvoj země, který by byl zajištěn právě předáním vlastních zkušeností, které by vedly k pozdější soběstačnosti Angoly.

	Angola
2. Inovace, vědomosti, technologie	NE

3.3 Třetí kritérium: Ropa, *win-win cooperation*

Co přivedlo Angolu a Čínu v oblasti ropy dohromady? Dva základní argumenty: 1. Číně od roku 1993 nestačí vlastní zásoby ropy a stala se dovozcem této suroviny a 2. Angola za posledních 20 let výrazně navýšila svou produkci ropy, zvláště pak po konci občanské války v roce 2002. Angola je druhým největším producentem ropy v subsaharské Africe a 18. na světě. Angola je od roku 2007 členem Organizace zemí vyvážejících ropu (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*, OPEC), což její postavení jako světového ropného producenta posílilo. Protože se v současné době exploraci a produkci ropy v Angole daří, odhaduje tamní vláda, že v roce 2014 bude produkovat dva miliony barelů denně.⁷⁷

Příložený graf (viz příloha 5) prokazuje, že Čína je největším zákazníkem angolského ropného sektoru, kdy v roce 2011 putovalo 38 % této suroviny právě do Čínské lidové republiky. Dopustíme-li se však velkého zjednodušení

⁷⁷ U.S. Energy Information Administration. *Country Analysis Brief. Angola*. 3. 1. 2013. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Angola/angola.pdf> (20. 2. 2013).

a sečteme-li objem ropy vyvážené do Evropy, USA a Kanady jako reprezentantů Západu, vyjde nám podobné číslo, a sice 37 %. Ve stejném roce zaujímala Čína druhé místo na žebříčku deseti největších dovozců ropy za Spojenými státy americkými. Tehdy dovážela 5,5 milionů barelů ropy denně. V květnu 2012 už to bylo šest milionů barelů/den. Čína se snaží v rámci zajištění své energetické bezpečnosti diverzifikovat zdroje ropného dovozu. Partnerskými regiony jsou vedle Afriky také Blízký východ či asijsko-pacifický region. Z černého kontinentu ČLR v roce 2011 dovážela 1,2 milionů barelů ropy denně, z čehož 623 tisíc barelů/den poskytla právě Angola, která tak zaujímá druhé místo ropných importérů do Říše středu za Saudskou Arábií.⁷⁸

Hlavním správcem angolského ropného bohatství je státní společnost Sonangol. Sonangol je jediný subjekt oprávněný k exploraci ropy a zemního plynu v Angole a je také odpovědný za produkci, zpracování, transport a prodej těchto nerostných surovin.⁷⁹ Společnost byla založena v roce 1976, jejím jediným vlastníkem je stát, jemuž také podléhá. Navzdory proklamacím nezávislosti a transparentnosti je plně řízena státem, což znamená prezidentem a jeho nejbližším okolím. Sonangol dominuje nejen angolskému ropnému průmyslu, ale celé ekonomice. Sonangol vstupuje do společných podniků s mezinárodními společnostmi, což znamená také čínskými.

Významné ropné vztahy mezi Angolou a ČLR začaly s poskytnutím první *oil-backed* půjčky ve výši dvou miliard USD v roce 2004. Největší podíly čínský firem ve společných podnicích lze popsat následovně: *Sonangol Sinopec International* (SSI) je společný podnik Čínské petrochemické korporace (*China Petroleum and Chemical Corporation*, zkráceně Sinopec, vlastní podíl 55 %) a Mezinárodního holdingu China Sonangol, s. r. o. (*China Sonangol*

⁷⁸ U.S. Energy Information Administration. *Country Analysis Brief. Angola*. 3. 1. 2013. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Angola/angola.pdf> 20. 2. 2013).

⁷⁹ About Sonangol E.P. Dostupné na: http://www.sonangol.co.ao/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3hDI5AQUzN_QwODAAAs3A09D_8AAHx9XQwNzc_1wkA48KkwJyJtB5A1wAEcdFT-P_NxU_eDUPP2C7OwgC0dFRQAkiu-v/dl2/d1/L2dJQSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfMURUVDU2TzEwMFA4RjBJMU9RUExMRTEwVjY!/ (18. 2. 2013).

International Holding Ltd., zkráceně China Sonangol, vlastní 45 %).⁸⁰ China Sonangol vznikl v roce 2004 a jedná se o společný podnik angolské státní společnosti Sonangol a hongkongské Mezinárodní rozvojové společnosti New Bright (*New Bright International Development*).⁸¹

Čína skrze SSI vlastní 50% podíl na exploraci ropného bloku 18. „Příběh“ tohoto bloku je zajímavý v tom, že na něm participují rovným dílem dvě „opoziční“ uskupení (nebo zdánlivě protichůdná, a sice západní vs. čínská společnost). Druhou část podílu totiž spravuje British Petroleum. V tomto případě se tedy jedná o spolupráci pod heslem „peníze jsou až na prvním místě“. Další zajímavost tkví v tom, že původně chtěla společnost Shell prodat dnes čínskou část indické Korporaci pro ropu a zemní plyn (*Oil and Natural Gas Corporation*, ONGC), ale ČLR ji vytlačila nabídnutím vyšší částky (indických 310 milionů USD vs. čínských 725 milionů USD). Tento příklad můžeme chápat jako ukázkou indicko-čínského soupeření v Africe (Vines et al. 2009: 38).

China Sonangol je „multinárodní uskupení, které operuje v mnoha průmyslových sektorech s jediným cílem podporovat investice v rámci jiho-jížní spolupráce“.⁸² Společnost a její pobočky již investovaly miliardy dolarů v subsaharské Africe, Latinské Americe a Jihovýchodní Asii. Zajímavostí je, že SSI má kontaktní adresu 88 Queensway Hong Kong⁸³, což vzbuzuje pochybnosti o transparentnosti vztahů uvnitř podniku a celkového finančního pozadí. Stejně tak upozorňuje nevládní organizace *Global Witness*, že finanční vztahy mezi Sonangol a China Sonangol jsou také značně nejasné.

Na oficiálních stránkách společnosti Sonangol je přístupná mapa angolských ropných bloků a podíly domácích i zahraničních společností na exploraci

⁸⁰ Macauhub (2010). *Sinopec acquires oil stake in Angola from parent company*. 29. 3. 2010. Dostupné na: <http://www.macauhub.com.mo/en/2010/03/29/8824/> (18. 2. 2013).

⁸¹ China Sonangol. *About Us*. Dostupné na: http://www.chinasonangol.com/about_us.html (18. 2. 2013).

⁸² China Sonangol. *Our Company*. Dostupné na: <http://www.chinasonangol.com/index.html#overview> (18. 2. 2013).

⁸³ Company Overview of Sonangol Sinopec International Ltd. Dostupné na: <http://investing.businessweek.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=61894867> (18. 2. 2013). Srovnej pozn. 61.

a produkci ropy.⁸⁴ Podle této mapy tak můžeme vyčíslit veškeré podíly čínských firem na angolském ropném trhu takto:

- Produkční aktivity na pevnině i na pobřeží (*onshore and offshore*)
 - Blok 3/05 – China Sonangol 25 %
- Explorační aktivity na pevnině i na pobřeží
 - Cabinda Norte – China Sonangol 11 %
 - Blok 3/05A – China Sonangol 25 %
- Produkční aktivity v hlubokých vodách (*deepwater blocks*)
 - Blok 18 – SSI 50 %
- Explorační aktivity v hlubokých vodách
 - Blok 15/06 – SSI 25 %
 - Blok 17/06 – SSI 27,50 %
 - Blok 18/06 – SSI 40 %
 - Blok 19/11 – China Sonangol 10 %
- Explorační aktivity v extrémně hlubokých vodách (*ultra-deepwater blocks*)
 - Blok 31 – China Sonangol 5 %
 - Blok 32 – China Sonangol 20 %
 - Blok 36/11 – China Sonangol 20 %
 - Blok 38/11 – China Sonangol 15 %

Naopak příkladem neúspěšného projektu mezi ČLR a Angolou je rafinérie Sonaref. Angola vlastní pouze jednu rafinérii z roku 1955, která absolutně nestačí pokrýt domácí poptávku po zpracované ropě.⁸⁵ Angola tak vyváží obrovské množství ropy, ale benzín, naftu, topné oleje a další ropné produkty dováží, protože si je není schopna zajistit sama. Rafinérie Sonaref ve městě Lobito měla začít fungovat v roce 2010. Podíly na její výstavbě byly stanoveny na 30 % pro

⁸⁴ Sonangol. *Angola – Concessões*. Dostupné na: <http://www.sonangol.co.ao/wps/wcm/connect/fe4b29004ceb3fc39bcfdb0c5034b72d/GAD201205-DMC0005-P.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=fe4b29004ceb3fc39bcfdb0c5034b72d> (18. 2. 2013).

⁸⁵ U.S. Energy Information Administration. *Country Analysis Brief. Angola*. 3. 1. 2013. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Angola/angola.pdf> (20. 2. 2013).

Sinopec a 70 % pro Sonangol. Plány ztroskotaly v roce 2007, kdy se projevil neshody ohledně vývozních trhů produkce Sonaref. Angola chtěla primárně zásobit svůj trh plus okolní země a západní partnery. Peking samozřejmě chtěl zpracovanou ropu posílat do ČLR. Prezident společnosti Sonangol Manuel Vincente prohlásil: „dosáhli jsme bodu, kdy nemůžeme uzavřít dohodu, nemůžeme postavit rafinerii, která bude vyrábět pro čínský trh.“ Tento příklad však nesvědčí o umění angolského vyjednávání nebo o vzepření se čínským požadavkům. ČLR odstoupila od projektu, protože se jí z mnoha důvodů nevyplatil (předpovídané zisky nebyly vysoké, JAR v té době stavěl rafinerii, která by Sonaref konkurovala a špatné logistické zabezpečení města Lobito) (Alves 2010: 19).

Fakt, že Angola je největší dovozce ropy ze subsaharské Afriky do ČLR byl jedním z důvodů pro výběr této země pro případovou studii. Avšak výše popsané objemy dovážené ropy v kombinaci s prvním kritériem, tedy popisem čínských investic a skutečností, že oba partneři mezi sebou většinou podepisují *oil-backed* půjčky, už dokazuje, že vzájemný vztah můžeme popsat jako výhodný. Tedy že ze společné kooperace netěží jen angolská infrastruktura a výstavba, ale také čínská energetická bezpečnost a ekonomický růst.

	Angola
3. Ropa, <i>win-win cooperation</i>	ANO

3.4 Čtvrté kritérium: Vyrovnanost a udržitelnost růstu

Angola představuje jednu ze zemí s největšími společenskými rozdíly. Nerovnosti v distribuci příjmů mezi jednotlivci a domácnostmi uvnitř společnosti zachycuje GINI index, dle kterého Angola zaujímá sedmé místo ze 153 hodnocených zemí (poslední dostupné údaje tohoto hodnocení pro Angolu však

pocházejí z roku 2000; čím vyšší hodnota indexu, tím větší nerovnosti)⁸⁶. Další nerovnost v této zemi tkví v tom, že v hlavním městě Luandě žije přes čtyři miliony⁸⁷ obyvatel z více jak 18 milionů⁸⁸ a zde jsou také především koncentrovány ekonomické výsledky angolského hospodářství (Lucy Corkin 2008 uvádí 80 – 90 % ekonomických aktivit země). Multidimenzionální index chudoby (*Multidimensional Poverty Index*; součást HDI) uvádí ve zprávě z roku 2011, že v hlavním městě Luandě žije 33,9 % lidí vážně ohrožených chudobou, zatímco v ostatních regionech země okolo 50 %. Nejvíce obyvatel vážně ohrožených chudobou žije na východě země, a sice 64,9 % tamní populace.⁸⁹ K odstranění této nevyváženosti nepřispívá ani čínská asistence, kdy v roce 2009 bylo více než 96 % objemu čínských investic alokováno v Luandské provincii (Kabemba 2012). Angola je charakteristická velkou zaostalostí venkova a agrárních oblastí, což se Čína nesnaží změnit. Celou situaci v Luandě dokresluje také vyjádření portugalského novináře věnujícího se mimo jiné brazilským aktivitám v Angole. V článku o brazilských a čínských stavebních firmách říká o nové výstavbě Luandy: „Zářivá nová auta na zbrusu nových silnicích a dálnicích lemované tisíci stále prázdnými rozestavěnými kancelářskými budovami, bloky bytů a obytné paneláky ostře kontrastují s rozlehlými slumy okolo města“ (Osava 2012).

ČLR v Africe nespolupracuje s nevládními organizacemi a tak veškerá její asistence končí v rukou vládních elit, které by je měly distribuovat dále. Tento fakt v kombinaci s tvrzením, že Čína nezasahuje do vnitřních záležitostí, vytváří

⁸⁶ Index Mundi. *Gini Index – Country ranking*. Dostupné na: <http://www.indexmundi.com/facts/indicators/SI.POV.GINI/rankings> (6. 2. 2013).

⁸⁷ UN Data. *Country Profile Angola*. Dostupné na: <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=ANGOLA> (6. 2. 2013).

⁸⁸ Velikost angolské populace z roku 2012 (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ao.html>); Africká rozvojová banka uvádí celkový počet angolské populace 19,6 milionů v roce 2011 (<http://www.afdb.org/en/countries/southern-africa/angola/>). Zvolila jsem údaj od CIA Factbook, protože je aktuálnější. Který údaj je správný je však těžké určit, neboť poslední sčítání lidu v Angole proběhlo v roce 1970 a nové je teprve plánované na letošní rok. (ANGOP. *Censo Geral da População será realizado em 2013*. 19. 4. 2011. Dostupné na: http://www.portalangop.co.ao/motix/pt_pt/noticias/politica/2011/3/16/Censo-Geral-Populacao-sera-realizado-2013,31274944-aa44-45ae-8c48-8d56cce777c1.html (11. 2. 2013).

⁸⁹ Oxford Poverty and Human Development Initiative. *Country Briefing: Angola. Multi Dimensional Poverty Index (MPI) At a Glance 2011*. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/external/mpo/Angola-OPHI-CountryBrief-2011.pdf> (11. 2. 2013).

situaci, kdy Říše středu sice poskytuje rozvojovou asistenci, jejímž cílem je zlepšit lidské životy, ale reálně se tak neděje. Postavíme-li proti sobě popsané čínské investice a indikátory Indexu lidského rozvoje, výsledkem je, že čtvrté kritérium Pekingského konsenzu jako eventuálního nového modelu rozvojové asistence komunistická vláda nesplňuje. Pro dokreslení obrázku poslouží další indikátory HDI. V žebříčku 187 hodnocených zemí Angola zaujímá 148. místo. Základní indikátory HDI hlásí 4,4 let průměrné školní docházky, očekávanou délku života 51 let a 54,3 % populace žijících s 1,25 USD na den, respektive 70,2 % obyvatel se 2 dolary/den.⁹⁰

Vedle chudoby, nedostatku transparentnosti, chybějící infrastruktury a ekonomické nerovnosti, vypovídá o celospolečenské nevyrovnanosti také korupce. O korupci státní správy vypovídají například rozsáhlé zprávy nevládní organizace *Global Witness*, která se věnovala především finančním machinacím v ropném průmyslu, nebo jihoafrická OSISA. Měření vnímání korupce poskytuje mezinárodní organizace *Transparency International*, která vydává každý rok Index vnímání korupce. Ani v tomto hodnocení nedopadla Angola dobře. Hodnocení je založeno na vnímání korupce ve veřejném sektoru celosvětově podle názorů expertů. Čím nižší hodnocení, tím více je vláda zkorumpovaná. Angola s hodnocením 22 zaujímá 157. místo ze 174 zemí světa. Řadí se tak k zemím vysoce zkorumpovaným (*highly corrupt*). Opačný příklad pro porovnání představují země jako Dánsko, Finsko a Nový Zéland, které obdržely 90 „bodů“ a zaujímají tak přední příčky a jsou označovány jako „velmi čisté“ (*very clean*).⁹¹ Čtvrté kritérium tedy vychází jednoznačně a velmi neuspokojivě pro čínský model. Vyrovnanost a udržitelnost růstu Peking v Angole nepodporuje. Čínské vládě se to nedaří proto, že v této oblasti není úspěšná navzdory mnoha oficiálním proklamacím ani sama na své domácí půdě.

⁹⁰ Oxford Poverty and Human Development Initiative. *Country Briefing: Angola. Multi Dimensional Poverty Index (MPI) At a Glance 2011*. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/external/mpi/Angola-OPHI-CountryBrief-2011.pdf> (11. 2. 2013); Human Development Report 2011. Angola. *United Nations Development Programme*. Dostupné na: <http://hdrstats.undp.org/images/explanations/AGO.pdf> (28. 1. 2013).

⁹¹ Transparency International. *Corruption Perception Index 2012 Brochure*. Dostupné na: <http://www.transparency.org/cpi2012/results#myAnchor2> (12. 2. 2013).

	Angola
4. Vyrovnanost a udržitelnost růstu	NE

3.5 Páté kritérium: Nepodmíněnost čínské rozvojové asistence

Jedním z hlavních odlišujících prvků čínského modelu od toho západního (Post/Washingtonského konsenzu) je nepodmíněnost poskytování rozvojové asistence. Toto kritérium se zabývá nepodmíněností ekonomickou a politickou. V rámci politické nepodmíněnosti je ještě třeba rozlišovat mezi politikou vnitřní a zahraniční.

Čínskou rozvojovou asistenci samu o sobě nemůžeme chápat jako plně nepodmíněnou, protože aby země mohla být příjemcem čínských investic, nesmí uznávat Čínskou republiku na Tchaj-wanu. Čínská vláda ve svém oficiálním dokumentu z roku 2000 nazvaném Princip jedné Číny a otázka Tchaj-wanu (*The One-China Principle and the Taiwan Issue*) popisuje vznik politiky jedné Číny. Čínský národ v roce 1949 dosáhl velkého vítězství, když založil Čínskou lidovou republiku. Avšak opoziční Kuomitang založení komunistického státu za výhru nepovažoval a navzdory nesouhlasu centrální vlády se stáhl do čínské ostrovní provincie Tchaj-wanu. Od té doby považuje Peking za hlavní zájem všeho čínského lidu sjednocení rozděleného národa.⁹² Ve vztahu k Africe v této otázce Ministerstvo zahraničních věcí ČLR říká: „Princip jedné Číny je politickým základem pro ustavení a rozvoj čínských vztahů s africkými zeměmi a regionálními organizacemi. Čínská vláda oceňuje fakt, že naprostá většina afrických zemí dodržuje princip jedné Číny, odmítá oficiální vztahy a kontakty s Tchaj-wanem a podporuje vznešenou čínskou snahu o znovu sjednocení. Čína je připravena navázat a rozvíjet bilaterální vztahy se zeměmi, které ještě

⁹² Chinese Government's Official Web Portal (2000). *The One-China Principle and the Taiwan issue*. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2005-07/27/content_17613.htm (23. 2. 2013).

nenavázaly diplomatické styky s Čínou na základě principu jedné Číny.⁹³ Z tohoto prohlášení jasně vyplývá podmínka pro čínsko-africkou spolupráci. Důkazem, že se nejedná jen o proklamaci a ČLR reálně na tomto požadavku trvá, je právě Angola. Jak již bylo v úvodu této kapitoly popsáno, Angola uvažovala o navázání vztahů s Tchaj-wanem, avšak čínská ekonomická asistence a vliv Pekingu ji od tohoto kroku odradily. Angola tak udržuje od roku 1983 diplomatické vztahy s Čínskou lidovou republikou.

Ovšem čínská nepodmíněnost musí být chápána také v intencích vnitřní politiky. V oficiálním vládním dokumentu stojí již jednou zmíněná zásadní věta: „Čína nikdy nepoužívá zahraniční pomoc jako prostředek pro zasahování do vnitřních záležitostí přijímajících zemí nebo pro hledání politických výhod.“⁹⁴ K prokázání, že toto kritérium ČLR v afrických zemích prosazuje, poslouží Pohotovostní dohoda (SBA) Mezinárodního měnového fondu, jako protiklad čínského přístupu. Angola k programu SBA přistoupila v listopadu 2009 skrze Dopis o záměru (*Letter of Intent*), Memorandum o ekonomických a finančních politikách (*Memorandum of Economic and Financial Policies*), a Technické memorandum o porozumění (*Technical Memorandum of Understanding*)⁹⁵. V těchto dokumentech se Angola zavázala dodržovat určité podmínky, bez jejichž plnění by nemohla dostávat západní finanční podporu. Zásadním prvkem, který Čína nikdy nedělá, je dohled. Angola přislíbila úředníkům MMF pravidelné monitorovací mise, které kontrolují plnění stanovených podmínek. Pekingu je relativně jedno, jak se vláda příjemce chová.

Mezi některé závazky pro rok 2010 (2009 SBA podepsán, proto plány stanoveny až na další rok) patřilo:

- Angola se zavázala v roce 2009, kdy zažádala MMF o finanční asistenci z důvodu poklesu světových cen ropy, zlepšit svou fiskální politiku.

⁹³ Ministry of Foreign Affairs of PRC (2006). *China's African Policy*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm> (8. 9. 2012).

⁹⁴ Chinese Government's Official Web Portal (2011). *China's Foreign Aid*. p. 4. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913.htm (24. 1. 2013).

⁹⁵ International Monetary Fund (2009). *Angola: Letter of Intent, Memorandum of Economic and Financial Policies, and Technical Memorandum of Understanding*. 3. 11. 2009. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/np/loi/2009/ago/110309.pdf> (20. 2. 2013).

V následujících letech tak mělo dojít ke zvýšení státních příjmů opětovným zlepšením situace na světovém trhu s ropou a navýšením její produkce, zároveň angolská vláda přislíbila také růst neropného průmyslu. Na výdajové straně pro rok 2010 mělo dojít ke snížení o 6 % HDP (například růst mezd ve státní sféře byl stanoven pouze o 4 %). Kapitálové výdaje měly zůstat ve výši z roku 2009 tak, aby byla zachována poválečná infrastrukturní rekonstrukce země.

- Dalším cílem bylo posílit management zahraničního zadlužení. Vláda slíbila snížit objem nekoncesionálních (ne zvýhodněných) zahraničních úvěrů. Ve spolupráci se SB a Africkou rozvojovou bankou měla angolská vláda snížit náklady na provádění projektů v oblasti infrastruktury.
- Pro boj s budoucím možným opakováním krize v Angole způsobeným výkyvem cen ropy a angolskou závislostí na jejím exportu, Luanda MMF slíbila změnit legislativní rámec tak, aby potenciální dopady na angolskou ekonomiku nebyly tak tíživé. V angolském parlamentu se tak probíral návrh na vytvoření Angolského suverénního investičního fondu (*Angola Sovereign Wealth Fund*), který by pojímal část ropných zisků „na horší časy“.
- Systém správy veřejných financí vyžadoval úpravy směrem k decentralizaci a přenesení pravomocí v oblasti plnění rozpočtu na lokální vlády.
- Další závazek pojednával o zvýšení fiskální transparentnosti a zprůhlednění aktivit angolských SOEs. Vláda má vydávat čtvrtletní zprávy o plnění národního rozpočtu a objasnit některé své zdroje financí a investic. SOEs včetně prominentní společnost Sonangol mají poskytovat pravidelné zprávy o jejich finančních tocích. Takový požadavek by Peking nikdy nestanovil vzhledem k vlastním nejasnostem ohledně financování čínských státních firem, ale i firem, které se jen tváří jako soukromé.
- Angolská národní banka slíbila dohlížet na poskytování bankovních úvěrů, protože cílem bylo posílit důvěru ve finanční sektor a minimalizovat risk.

- Ze střednědobého hlediska je třeba zlepšit situaci neropných sektorů hospodářství tak, aby ekonomický růst byl udržitelný. K tomu je také zapotřebí zlepšit daňovou politiku, správu veřejných výdajů a vypracovat privatizační strategii. Cílem v delším časovém horizontu je také vstup Angoly do Světové obchodní organizace. V koordinaci se SB a AfDB dojde k vypracování strategie snižování chudoby.

Celá tato západní vázanost je ještě zdůrazněna tím, že každý cíl, jehož má Angola dosáhnout, je ohraničen datem. To znamená, že danou úpravu musí stihnout v určitém časovém limitu. Takový postup ostře kontrastuje s čínským. ČLR žádné takové podmínky při poskytování svých investic nestanovuje. Za tzv. *no strings attached* bývá Peking často kritizován pro podporu diktátorských režimů. Avšak ČLR takové vlády nepodporuje, pouze nestanovuje podmínky demokratizace či dobrého vládnutí a protože nediktuje jak a na co mají být poskytnuté finance využity, neřeší, jestli je vláda redistribuuje mezi své obyvatelstvo nebo ne.

Půjčky na základě konceptu ropu za infrastrukturu by mohly být označeny za typ určité ekonomické podmíněnosti ve smyslu toho, že Angola si nechá od čínské firmy vystavět infrastrukturu a zaplatí za to ropou. Avšak opět ve srovnání se Západem se nejedná o nic neobvyklého. Tento typ rozvojové asistence lze označit jako vázanou pomoc (*tied aid*), jak ji poskytují také tradiční donoři, tj. včetně USA. Vázaná pomoc znamená, že za poskytnutí asistence musí recipient využít zboží a služeb donorské země. Organizace *Oxfam America* upozorňuje na to, že mnoho zemí „váže“ svou pomoc, ale USA více než ostatní. V roce 2006 poskytovala 54 % své pomoci formou vázané pomoci.⁹⁶ Navzdory tomu, že současné trendy velí poskytovat nevázanou rozvojovou pomoc, nemohou být čínské praktiky důvodem ke stanovení záporného stanoviska v otázce plnění kritéria nepodmíněnosti rozvojové asistence. V kombinaci s popsanou Pohotovostní dohodou od Mezinárodního měnového fondu jako protikladem

⁹⁶ Oxfam America. *The tied aid „round trip“*. Dostupné na: <http://www.oxfamamerica.org/files/aidnow-tiedaidroundtrip.pdf> (20. 2. 2013).

čínskému rozvojovému přístupu tak závěrem tohoto sledování je, že čínská rozvojová asistence je nepodmíněná.

	Angola
5. Nepodmíněnost čínské rozvojové asistence	ANO

3.6 Šesté kritérium: Rovnost ve vzájemných vztazích

Podle konceptu *soft power* je třeba udržovat vřelé a přátelské vztahy se zemí, u níž chceme zlepšit svůj obrázek a po níž chceme, aby podporovala naše aktivity. Tohoto požadavku se Čína ve vztahu k Angole drží. Jedna z možností, jak podporovat vzájemnou spolupráci, jsou státní návštěvy na vyšších i nižších úrovních. Návštěv mezi angolskou a čínskou stranou proběhlo více, avšak ty nejdůležitější na svých stránkách zdůrazňuje Ministerstvo zahraničních věcí ČLR. Tyto návštěvy zároveň časově zapadají do „ohraničení“ dle této práce (rok 2000 a založení FOCAC). Jednalo se o následující setkání:

- 2001: Ministr zahraničních věcí ČLR Tang Jiaxuan navštívil Angolu. Kromě prezidenta Eduarda dos Santose se sešel také se svým protějškem a generálním tajemníkem vládnoucí strany MPLA.
- 2004: Angolský ministr zahraničních věcí Joao Berardo de Miranda se v Pekingu sešel s vedoucím čínskému ministerstva zahraničních věcí, ministrem Li Zhaoxingem. Stejně jako na předchozím setkání si obě strany děkovaly za vzájemnou podporu. Z angolské strany za spolupráci v oblasti poválečné rekonstrukce a z čínské strany ministr Zhaoxing ocenil angolskou podporu ČLR v otázkách Tchaj-wanu a lidských práv. O několik dní později se ministr de Miranda sešel také s čínským premiérem Wen Ťia-paem.
- 2005: Angolu navštívil vicepremiér Státní rady ČLR (vysoký spolupracovník premiéra) Zeng Peiyan. Nejprve se setkal s prezidentem a později také s premiérem Fernandem dos Santosem (pouze shoda jmen).

- 2006: V roce 2006 se konal summit FOCAC v Pekingu. Při té příležitosti přivítal čínský vicepremiér Zeng Qinghong angolského premiéra Fernanda dos Santose. O několik dní později přivítal angolského ministra také premiér Wen Ťia-pao. Premiér Wen ocenil především dodržování politiky jedné Číny a ministr dos Santos příspěvek ČLR ke zvýšení prosperity země.
- srpen 2008: Čínský prezident Chu Ťin-tchao se sešel s představiteli afrických zemí a členských států Africké unie.
- prosinec 2008: V Pekingu se sešli prezidenti obou zemí dos Santos a Wen Ťia-pao. Kromě tradičního potvrzení vzájemně výhodných vztahů, došlo také za přítomnosti obou státníků k podpisu několika dokumentů o spolupráci v oblasti ekonomiky, technologií, kultury a dopravy. Při pozdější schůzce s angolským prezidentem premiér Wen potvrdil status Angoly coby největšího afrického obchodního partnera.
- 2011: V Pekingu proběhla schůzka čínského viceprezidenta Xi Jinpinga a angolského státního tajemníka Carlose Marii Feija.
- 2013: Jednou z nejčerstvějších diplomatických aktivit je výměna blahopřejných telegramů u příležitosti třicátého výročí navázání diplomatických vztahů (12. ledna). Prezident Chu Ťin-tchao ocenil dlouhotrvající přátelské vztahy a upozornil, že ČLR k Angole vždy přistupovala jako k rovnému partnerovi. Prezident dos Santos zmínil „principy vzájemného respektu suverenity a teritoriální integrity a nezasahování do vnitřních záležitostí druhého státu“.⁹⁷

Při těchto schůzkách dochází k podpisu mnoha obchodních dohod a vytváření partnerství, což je jednou z charakteristik čínských strategií v Africe. Jedná se o dovedné propojení obchodu a diplomacie. Zde je patrný také bilaterální charakter vztahů, které ČLR prosazuje. Zároveň je možné pozorovat, že čínská vláda jedná především s vysokými státními představiteli a na rozdíl od

⁹⁷ Ministry of Foreign Affairs of PRC. *China-Angola official exchanges*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjz/zjg/fzs/gjlb/2914/2916/> (21. 1. 2013).

západních donorů téměř nekomunikuje s organizacemi občanské společnosti nebo nevládními organizacemi.

Vzájemné návštěvy (nejen) politických představitelů dokazují, že ČLR přistupuje k Angolské republice jako sobě rovnému. Není potřeba přesně vyčíslovat, kolik návštěv podnikli čínští představitelé do Angoly a kolik jejich angolská protistrana do ČLR. Z několika málo uvedených meetingů je možné usuzovat, že čínská komunistická strana s angolskou MPLA diskutuje a vyjednává podmínky úvěrů. Minimálně na politické úrovni tak existuje něco jako vzájemný respekt a rovný přístup ze strany ČLR k Angole, jak stále komunistická vláda ve svých oficiálních dokumentech zdůrazňuje. Ve vztahu k politickým elitám je toto kritérium splněno. A co se ekonomických vztahů týče, ani zde Angola není v podřízeném stavu, vezmeme-li v potaz již zmíněnou angolskou kladnou obchodní bilanci ve vztahu k Číně. V tomto bodě (což nemusí znamenat v celkovém vztahu) nemůže být ČLR označena za neokolonizátora, jak často kritiky bývá.

	Angola
6. Rovnost ve vzájemných vztazích	ANO

3.7 Závěr případové studie Angoly

Výsledná tabulka

Kritéria	Angola
1. Příliv čínských investic	ANO
2. Inovace, vědomosti, technologie	NE
3. Ropa, win-win cooperation	ANO
4. Udržitelnost a vyrovnanost	NE
5. Nepodmíněnost	ANO
6. Rovnost ve vzájemných vztazích	ANO

Popis vztahů ČLR k Angole měl pomoci odpovědět na otázku z názvu práce, tedy jestli Pekingský konsenzus jako čínský rozvojový přístup je nový model rozvojové spolupráce. Hlavní tezí textu je, že ČLR takový model vytvořila a reálně podle něj v Africe postupuje. K potvrzení nebo vyvrácení byla stanovena kritéria, která shrnuje výsledná tabulka této případové studie. Výsledek nevychází zcela jednoznačně, neboť nemůžeme najít ve všech sloupcích „ANO“.

První dvě sledovaná kritéria Joshua Cooper Ramo ve svém dokumentu vyzdvihuje a považuje za stěžejní. „čínský ekonomický zázrak“ byl umožněn právě přílivem čínských investic a technologií ze zahraničí. První kritérium podle sledování této práce můžeme označit za přesvědčivě splněné. Peking posílá do Angoly velké částky a reálně participoval a participuje na angolské rekonstrukci.

Druhé kritérium je s prvním výrazně propojené a bez něj není ekonomický růst a rozvoj země udržitelný (což odkazuje ke čtvrtému kritériu). Příliv technologií, *know-how* a vědomostí ČLR nezajišťuje zcela přesvědčivě a zde její model zaznamenává vážný nedostatek. Peking nedostatečně přispívá ke vzdělávání Angolanů a především předávání zkušeností učením a tréninkem. Větším zapojením Angolanů ve stavebních projektech, ale i v mnoha jiných odvětvích včetně managementu, bankovníctví, školství, veřejné správě, telekomunikacích a mnoha dalších oblastech by ČLR naučila Angolany postarat se sami o sebe a svůj stát.

Třetí kritérium je velmi pragmatické a v podstatě popisuje cíle čínské zahraniční politiky. Rozvojová asistence všech zemí, všech donorů v sobě vždy skrývá určité egoistické cíle. Západ pokrytecky tvrdí, že sleduje morální cíl zlepšení ekonomické a sociální situace přijímajících zemí. O naplňování morálních cílů rozvojové spolupráce můžeme mluvit snad jen v případě nevládních organizací, i když také ne vždy. Peking na jedné straně ve svých oficiálních dokumentech tvrdí, že cílem jeho asistence je zlepšení lidských životů, ale zároveň v každém textu věnujícímu se spolupráci s Afrikou, najdeme termíny jako: vzájemné výhody (*mutual benefits*) a oboustranně výhodná

spolupráce (*win-win cooperation*). Tím čínská vláda dává jasně najevo, že v Africe sleduje také naplnění vlastních potřeb. Peking tento postoj na rozdíl od svých západních „kolegů“ jasně přiznává. Fakt, že také Západ v Africe hledá uspokojení svých vlastních zájmů, je patrný právě v Angole. Čína bývá často kritizována především za vývoz nerostných surovin pro svou potřebu. V případě Angoly a ropy však Západ postupuje úplně stejně. V oblasti produkce ropy můžeme pro srovnání uvést, že produkční aktivity zaznamenává ČLR pouze v ropném bloku 3/05, kde China Sonangol vlastní 25% podíl a v bloku 18, kde SSI vlastní 50 %. Ostatní čínské ropné aktivity v Angole jsou průzkumné. Největším importérem angolské ropy zůstávají Spojené státy americké a naopak největším exportérem do Číny je stále region Blízký východ a především Saudská Arábie. Čína je za své postupy v afrických zemích bohatých na ropu velmi kritizována. Přitom právě v Angole můžeme vidět, že západní společnosti zde vlastní vyšší podíly. Největšími zahraničními společnostmi na angolském ropném trhu je americký Chevron a Exxon Mobile (Esso), francouzský Total, italská ENI, britská BP nebo švédská Svenska a dánská Maersk.⁹⁸ Závěrem tohoto kritéria tak je, že ČLR profituje ze spolupráce s Angolou, především v oblasti ropy, ale ne víc, než jiné země a proto její přístup není nijak zarážející.

Čtvrté kritérium pojednávající o udržitelnosti a vyrovnanosti se vzhledem k popsanému chování Číny v Angole jeví spíše jako přání. Ani Čína doma není reálně schopná tato stanoviska plnit (všeobecně známé rozdíly východní pobřežní pásma vs. vnitrozemí a západní regiony, město vs. venkov a stále vysoký počet chudých). Nicméně pro udržení komunistické strany u moci je vyrovnanost a udržitelnost potřeba a vláda bude muset činit spoustu ústupků lidem, i přes její represivní charakter. Podle Ramova dokumentu má být rozvoj a růst přístupný pro všechny a pouze takový růst je udržitelný. Pekingský konsenzus je podle Rama zaměřený na jedince a čínská vláda v oficiálních dokumentech o zahraniční spolupráci také pojednává o zlepšování lidských životů. Avšak

⁹⁸ Angola – Concessões. *Sonangol*. Dostupné na: <http://www.sonangol.co.ao/wps/wcm/connect/fe4b29004ceb3fc39bcfdb0c5034b72d/GAD201205-DMC0005-P.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=fe4b29004ceb3fc39bcfdb0c5034b72d> (18. 2. 2013).

rozdíly v distribuci státního bohatství v Angole mluví o opaku a čínské aktivity takové postupy jen povzbuzují. Mezi jinými připomeňme zaměření čínských FDI do hlavního města Luandy a jejich cestu rovnou k vládním elitám, ne skrze organizace občanské společnosti k lidem. Neplnění tohoto kritéria tak odporuje tvrzení, že Čína v Africe dodržuje svůj rozvojový model.

Nepodmíněnost, hlavní odlišující rys čínského přístupu, Peking v Angole dodržuje. Čínská komunistická vláda nezasahuje do vnitřních záležitostí angolské vládnoucí strany MPLA. To je jasně prokazatelný fakt. ČLR Angole nic nediktuje, čímž zároveň dodržuje poslední stanovené kritérium rovnosti ve vzájemných vztazích. Oficiální návštěvy vysokých vládních činitelů probíhají relativně pravidelně a jak v Pekingu, tak v Luandě.

Pohled na Čínu, její zahraniční politiku a aktivity v Africe vyvolává mnoho rozporuplných reakcí. Jedni ji zatracují pro porušování lidských práv a podporu autoritativních režimů, druzí vybízejí k následování jejího ekonomického vzepětí a reálnému vyzdvižení milionů Číňanů z chudoby. V žádném případě tato práce nemá za cíl Čínu jakkoli glorifikovat. Naopak v dosud předloženém textu se objevila mnohá nařčení a kritika čínských nekalých a netransparentních aktivit. Z popsání čínského chování v Angole zatím nevychází, že Čína již vytvořila nový model rozvojové asistence, ale že jej aktuálně vytváří. ČLR je tedy v procesu utváření a definování svého přístupu k rozvojovým zemím. V současné době můžeme pozorovat, jak se její rozvojová spolupráce mění a vyvíjí. Čína je sama rozvojovou zemí, která je právě na vzestupu. Relativně nedávno byla ve velmi podobném postavení jako většina afrických zemí, proto je pochopitelné, že nezačala poskytovat rozvojovou asistenci hned od začátku „bezchybně“. Také tradiční západní rozvojové přístupy prošly tzv. rozvojovými dekádami⁹⁹, tedy určitým vývojem. Ani Západ nebyl ve svém přístupu ke třetímu světu vždy bezchybný a musel mnohokrát své

⁹⁹ Encyklopedie rozvojových studií definuje rozvojové dekády takto: „Rozvojové dekády byly významnými strategickými plány Organizace spojených národů (OSN) na podporu ekonomického a sociálního rozvoje v rozvojových zemích. Od 60. let 20. století do roku 2000 vyhlásila OSN celkem čtyři rozvojové dekády, od roku 2000 však organizace používá jako hlavní koncept pro komplexní cílování rozvoje Rozvojové cíle tisíciletí.“ (Harmáček – Žáková 2011: 276–278).

rozvojové strategie výrazně upravovat. Tradiční donoři, kteří se věnují zlepšení situace v nerozvinutých zemích více jak šest desítek let, měli mnoho příležitostí ke změně a zlepšení svého postupu. Nečeká to samé Čínu a její rozvojový přístup? Je možné, že odpověď na tuto otázku poskytne následující případová studie o čínských vztazích s Nigérií.

4 PŘÍPADOVÁ STUDIE NIGÉRIE

Čínsko-nigerijské vztahy bývají popisovány jako vztahy mezi dvěma giganty. Čína je s více jak 1,3 miliardami obyvatel¹⁰⁰ nejlidnatější zemí světa a Nigérie o populaci přesahující 170 milionů¹⁰¹ představuje nejlidnatější stát Afriky. Jediný, kdo může konkurovat Jihoafrické republice v jejím postavení lídra subsaharské Afriky, je právě Nigérie. Nigérie je také nazývána hegemonek regionu západní Afriky, což potvrzuje svým postavením, které má na poli regionálních organizací, nejviditelněji v Hospodářském společenství západoafrických států (*Economic Community of West African States, ECOWAS*) a nově také v rozvojovém projektu na sjednocení celého kontinentu nazvaném Nové partnerství pro africký rozvoj (*New Partnership for Africa's Development, NEPAD*). Nigérie také usiluje o případné stálé členství v Radě bezpečnosti (RB) OSN. Dnes se vedou diskuze o tom, že současné složení RB neodpovídá novému mezinárodnímu uspořádání, a že není dlouhodobě obhajitelné, aby Afrika neměla v takto významném orgánu své zastoupení. Takovým reprezentantem afrického lidu by chtěla být právě tato západoafrická země.¹⁰² Nigerijské jednotky jsou častými účastníky mírových misí v afrických zemích pod patronátem Africké unie nebo ECOWAS. Nejen díky těmto aspektům je někdy Nigérie řazena k dnešním rostoucím mocnostem.

Velká a lidnatá Nigérie nabízí množství přírodního i lidského kapitálu. Avšak desítky milionů obyvatel představují zároveň problémy, protože 56 % obyvatel západní Afriky je vměstnáno na ploše zabírající pouze 15 % tohoto regionu. Země je navíc etnoregionálně rozdělená. Hlavní rozdělení představuje muslimský sever a křesťansko-animistický jih. Dalším odlišným regionem je také oblast delty Nigeru. Největšími z více jak 250 nigerijských etnik jsou Hausové a Fulani (obývající převážně sever země), Jorubové (západ) a Ibové (nebo

¹⁰⁰ Central Intelligence Agency. *The World Factbook. China*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> (10. 3. 2013).

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Reuters. *Nigeria prods UN chief on Security Council seat*. 23. 5. 2011. Dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2011/05/23/ozatp-nigeria-un-idAFJOE74M0E420110523> (10. 3. 2013).

Igbové, východ).¹⁰³ Udržet takto diverzifikovanou zemi pospolu nebylo vždy jednoduché, což dokazují také desítky let vojenské vlády (Klíma 2003). Dnes je Nigérie federativní republikou 36 států a samostatnou jednotkou hlavního města Abuji. Každý stát má vlastní vládu a jednoho ministra ve vládě federální. Nigerijský politický systém můžeme označit za demokratický, i když samozřejmě ne přirovnatelný k demokraciím západního typu (Rosůlek 2007).

Nigérie figuruje na seznamu příjemců oficiální rozvojové pomoci OECD/DAC, což potvrzuje její status rozvojové země. Avšak oproti Angole je na tom Nigérie o něco lépe. Angola totiž spadá do kategorie příjemců ODA, mezi tzv. nejméně rozvinuté země (*Least Developed Countries, LDCs*), zatímco Nigérie do skupiny s vyšším HDP na hlavu, tedy do zemí a teritorií s nižším středním příjmem (*Lower Middle Income Countries and Territories*).¹⁰⁴ Přesto výše popsané velmocenské ambice stojí v ostrém protikladu k výsledkům Indexu lidského rozvoje. Nigérie v roce 2011 zaujímala 156. příčku na žebříčku 187 hodnocených států. Takový výsledek patří do poslední, nejhorší kategorie. Přestože nigerijské HDP v posledních desetiletích stabilně rostl a v roce 2012 představoval 6,9 %, žilo 63 % populace v roce 2011 s méně než jedním dolarem na den.¹⁰⁵

Stručná historie a stav země po roce 1999

Nigerijské obyvatelstvo se od sebe odlišuje nejen náboženstvím a příslušností k etniku, ale také barvou pleti, vzděláním, bohatstvím, vlivem i názory. Naopak sjednocujícím prvkem je coby koloniální dědictví angličtina, která je vedle jazyků domorodých skupin úředním jazykem. Při pohledu na Nigérii se můžeme pozastavit nad tím, jak se může africký kontinent v současné době snažit o integraci (dnes velmi aktuální trend), když jednotlivé státy mají

¹⁰³ Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Nigeria*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html> (10. 3. 2003).

¹⁰⁴ OECD. *DAC List of ODA Recipients*. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/DAC%20List%20used%20for%202011%20flows.pdf> (10. 3. 2013).

¹⁰⁵ African Economic Outlook. *Nigeria 2012*. Dostupné na: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/PDF/Nigeria%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (10. 3. 2013).

samy problém zajistit svou jednotu a soudržnost, čehož je Nigérie zářným příkladem.

Nigérie získala nezávislost na Velké Británii 1. října 1960. Mezietské spory ovládaly celou nigerijskou historii a po zisku samostatnosti se mohly naplno projevit. Některá etnika byla nedostatečně zastoupena ve správě země, politické strany sloužily etnickým zájmům a neexistovala žádná celonigerijská strana. V této době mohla být Nigérie hrdá na svůj textilní průmysl a budeme moci vidět, jak se mu dnes (ne)daří i díky přispění Číny. V roce 1956 byla v zemi objevena ropa a o dva roky později začala být vyvážena (Budina – Pang – Wijnbergen van 2007: 3). Od 70. let je Nigérie ropnou velmocí a také členem kartelu OPEC. Země trpěla nevyvážeností rozložení přírodního bohatství a nezajištěním redistribuce státních zdrojů. Historie vojenských vlád země se začala psát v roce 1966, kdy došlo k prvnímu armádnímu převratu. Tehdejší vůdce země chtěl Nigérii centralizovat, čímž se jedno etnikum cítilo znevýhodněné a jeho příslušníci začali vraždit obyvatele druhého etnika, jejichž útoky do jiných částí země vyvolaly další pnutí a rozhybal se tak kolotoč etnického násilí v Africe tolik známý (nelze však paušalizovat). Vyvrcholením těchto tendencí bylo vyhlášení nezávislé Republiky Biafry v roce 1967. Ibové, obyvatelé Biafry se cítili ve federaci znevýhodněni především tím, že příjmy z tamních ropných nalezišť se k nim vůbec nedostaly. Následující dva a půl roku trvající občanská válka měla za následek na milion mrtvých. V roce 1970 byla Biafra opět připojena k Nigérii. V roce 1976 se do čela země dostal generál Olusegun Obasanjo, zásadní postava pro novodobé nigerijské dějiny. Ten jako jiní jemu předcházející vojenští vůdci slíbil předání moci civilní vládě. Obasanjo však na rozdíl od ostatních svůj závazek splnil. Takový krok je v celé Africe nevídaný a tím si také Obasanjo získal podporu Západu. Nigérie už v této postkoloniální historii významně spolupracovala se západními zeměmi, svým bývalým kolonizátorem Velkou Británií a USA, které šly do země kvůli ropě, ale také s mezinárodními organizacemi jako MMF a SB. Tato spolupráce se vyznačovala dvěma trendy patrnými dodnes. Zaprvé se jednalo o příliv

zahraničních firem, s čímž země zapoměla na svou politiku nigerizace¹⁰⁶ a zároveň odliv mozků tedy odchod kvalifikované/vzdělané nigerijské populace především právě do USA a evropských zemích, protože tam se jim dostává lepších životních standardů. Nigerijská diaspora má opět na dnešní hospodářství dva dopady, a to na jedné straně nedostatek místních kapacit a na straně druhé příliv peněz ve formě remitencí. K těmto vztahům je také třeba připomenout, že mezinárodní organizace na jedné straně požadovaly po vládě demokratické reformy, ale západní firmy s vojenskými režimy čile obchodovaly (Klíma 2003).

Rok 1999 je pro nigerijské dějiny přelomový. Země strávila tři čtvrtiny ze svých 39 let nezávislosti pod vojenskou vládou, zažila osm vojenských vůdců a až přelom tisíciletí přinesl změnu. Volby roku 1999 vynesly opět do čela Oluseguna Obasanja, což Západ uvítal. V roce 2003 byl zvolen znovu. Obasanjo si svou oblibu u Západu pokazil tím, že v roce 2007 usiloval o změnu ústavy tak, aby mohl kandidovat na třetí volební období. To se mu však nepodařilo, a tak můžeme konstatovat, že od roku 1999 v zemi probíhají pravidelně více méně svobodné a demokratické volby. I přes tyto úspěchy Nigérie nadále bojuje se zadlužeností, inflací, nezaměstnaností a nerovným rozvojem. Přesto vládní elity věří, že bude možné zopakovat ekonomický úspěch východoasijských ekonomik a hledají u nich inspiraci, mezi nimi i u Čínské lidové republiky (Klíma 2003).

Celková ekonomická situace země

Země zaznamenává stabilní růst HDP, ale boj s chudobou a nezaměstnaností se jí zatím příliš nedaří. Také v případě Nigérie se objevuje fenomén holandské nemoci a tak země musí vyřešit svou závislost na vývozu ropy a prosazovat diversifikaci hospodářství. Tomu však brání mimo jiné zchátralá infrastruktura. Nutno dodat, že přes nadměrnou závislost na ropném sektoru se v současné době neropným sektorům relativně daří, například zemědělství zabezpečuje 35,2 % HDP. Naopak výroba přispívala k výkonu ekonomiky pouze 2,2 %. Na takto chabém výsledku nigerijské manufaktury se

¹⁰⁶ Nigerizace označuje ten samý fenomén jako angolinizace, tedy zapojení nigerijských kapacit (materiálu a pracovníků) do státního hospodářství.

podepsal také čínský dovoz, jak budeme moci sledovat v dalších částech této případové studie. Z Miléniových cílů tisíciletí se Nigérii daří plnit například přístup k základní školní docházce nebo zmenšování genderových rozdílů a zlepšování postavení žen. Naopak zaostává v již zmíněném boji s chudobou, dětskou úmrtností, nedaří se ani zlepšení zdravotní péče pro matky. Můžeme tak jen doufat, že k vypořádání se s těmito problémy přispěje i vládní dokument *Vize 20: 2020 (the Vision 20: 2020)*, který stanovuje dlouhodobé priority nejen z oblasti ekonomiky.¹⁰⁷

Čínsko-nigerijské obchodní vztahy

Po zisku nezávislosti Nigérie vždy spíše udržovala prozápadní orientaci. Tradičními rozvojovými partnery jsou dodnes evropské země, USA a Kanada. Stejně jako Angola, také Nigérie podepsala s MMF Pohotovostní dohodu (SBA), která poskytla Nigérii podporu ve výši jedné miliardy dolarů. Podmínkou i zde byl slib reform. SBA dohoda byla podepsána v roce 2000, avšak v roce 2001 již vypršela.¹⁰⁸ Vztahy se Západem dále stvrdila nigerijská vláda přistoupením na spolupráci s USA skrze Zákon o africkém růstu a příležitostech (AGOA), na němž participuje od roku 2000.¹⁰⁹

Číně zpočátku ve vzájemných vztazích nepomohl fakt, že v občanské válce podporovala biaferskou stranu, které posílala zbraně. Avšak tato skutečnost nezabránila tomu, aby se rok po ukončení vnitrostátního konfliktu země vzájemně uznaly podepsáním Společného komuniké o navázání diplomatických vztahů mezi Čínskou lidovou republikou a Federativní republikou Nigérie¹¹⁰. Rok 1971 také přesně koreluje s nastartováním podpory Číny na půdě OSN, které se jí od afrických států dostává. Nigérie totiž jako mnoho dalších afrických států podpořila výměnu Číny v Radě bezpečnosti OSN, kde nahradila Tchaj-wan. Už

¹⁰⁷ African Economic Outlook. *Nigeria 2012*. Dostupné na: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/PDF/Nigeria%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (10. 3. 2013).

¹⁰⁸ African Growth and Opportunity Act. *Country Information – Nigeria*. Dostupné na: http://www.agoa.info/?view=country_info&country=ng (11. 3. 2013).

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ *Joint Communiqué between the People's Republic of China and the Federal Republic of Nigeria*.

od 70. let začaly do země plynout čínské výrobky, což je výrazným rysem vzájemných vztahů dodnes. K velkému nastartování obchodní i diplomatické výměny došlo po roce 1999, kdy se k moci dostala civilní vláda a následně po roce 2000 v souvislosti s novou čínskou africkou strategií (Mthembu-Salter 2009).

V roce 1969 představoval bilaterální obchod 2,3 milionů liber, v roce 2008 už to bylo 7,3 miliard amerických dolarů. Podle Africké rozvojové banky objem vzájemného obchodu v roce 2011 dosáhl deseti miliard dolarů. V roce 2012 představoval celkový nigerijský vývoz 7,93 miliard amerických dolarů. Největšími exportními partnery Nigérie jsou Spojené státy americké (30 % z celkového dovozu v roce 2009), Rovníková Guinea (8 %) a Brazílie (6,6 %).¹¹¹ Čína v tomto ohledu nezaujímá přední příčky. Zaměříme-li se však na dovoz do ČLR, vyjde nám, že 90 % nigerijského exportu do Říše středu zaujímá ropa, avšak u tohoto tvrzení musíme být obezřetní. Naprosto největším vývozcem ropy z Nigérie jsou totiž Spojené státy americké, oproti nimž je Čína marginální. V roce 2011 dovážely USA 767 tisíc barelů ropy denně, což z Nigérie činilo jejich čtvrtého největšího zahraničního dodavatele.

Vzájemnému obchodu vládne levný čínský dovoz, který byl také výchozím faktorem pro výběr Nigérie pro tuto práci. Celkový dovoz do Nigérie prezentovala na konci roku 2012 částka 4,55 miliard USD. Největším importérem je právě Čínská lidová republika (17 %), následovaná Albánií (11,3 %) a USA (7,5 %).¹¹² Čínský dovoz do Nigérie je velmi diverzifikovaný a pojímá množství výrobků. Celá tato situace znamená pro Nigérii nejhorší zápornou obchodní bilanci (viz příloha 6) ze subsaharské Afriky (Mthembu-Salter 2009).¹¹³

¹¹¹ Trading Economics. *Nigeria Exports*. Dostupné na: <http://www.tradingeconomics.com/nigeria/exports> (11. 3. 2013).

¹¹² Trading Economics. *Nigeria Imports*. Dostupné na: <http://www.tradingeconomics.com/nigeria/imports> (11. 3. 2013).

V případě Nigérie nejsou využita procenta vývozu a dovozu ze závěrečné zprávy o Nigérii od African Economic Outlook, jako tomu bylo v případě Angoly, protože je na rozdíl do angolské zprávy neobsahuje.

¹¹³ African Economic Outlook. *Nigeria 2012*. Dostupné na: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/PDF/Nigeria%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (10. 3. 2013).

Může Nigérie zopakovat čínský ekonomický úspěch?

V roce 2003 vytvořila ve své zprávě *Dreaming with BRICs: The Path to 2050* globální investičně bankovní společnost Goldman Sachs zkratku BRICs označující nové rostoucí velmoci Brazílii, Rusko, Indii a Čínu (*Brazil, Russia, India and China*). V roce 2005 autoři zprávy přidali novou skupinu zemí, jíž předpovídají ekonomický růst a tím i globální vliv. Skupinu nazvali N-11, neboli Dalších jedenáct (*Next Eleven*). Mezi země, jimž je předpovídána podobná budoucnost jako zemím BRICs, byla zařazena i Nigérie (Lawson – Purushotshaman 2003). Podle zprávy z roku 2005 by mohla Nigérie v roce 2050 zaujmout na žebříčku největších ekonomik světa dvanácté místo a předstihnout Itálii a Kanadu (viz příloha 7). Tyto projekce jen potvrzují přesvědčení Joshui Rama, že čínský růst je hodný inspirace a navíc napodobování patří ke klasickým manažerským metodám (O'Neill 2005).

Čína je pro ekonomický svět překvapením, před 30 lety s ní nikdo nepočítal, stejně tak jako donedávna s Nigérií. ČLR musela hodně zapracovat na svém lidském potenciálu, ekonomických reformách a lákání zahraničních investic. Vzhledem k mnoha paralelám mezi oběma zeměmi se nabízí otázka, zda může Nigérie projít stejnou cestou jako ČLR. Potenciál pro to Nigérie má. Početní Nigerijci, kteří představují jednu šestinu černé populace světa, znamenají lidský kapitál využitelný pro rozvoj. V zemi je více než sto vysokých škol, na kterých v roce 2006 ukončilo své studium na 200 tisíc absolventů. Vláda vytvořila ucelený dokument Národní strategie pro hospodářské posílení a rozvoj (*National Economic Empowerment and Development Strategy*), který popisuje, jak se vymanit ze škatulky rozvojová země. V Nigérii probíhají úpravy právního systému, výstavba infrastruktury a nové investice do mnoha sektorů ekonomiky. Přesto všechno mezi základní výzvy nadále patří: zchátralá infrastruktura, privatizace, deregulace ropného sektoru, nezaměstnanost, podpora vědy a vzdělávání, ale také zemědělství a lákání nových zahraničních investic. Jestli Čína pomáhá Nigérii bojovat s těmito problémy a zároveň ji podporuje v růstu

tak, aby mohla Nigérie v roce 2050 stanout v první dvacítce největších ekonomik světa, řeší následující částí této diplomové práce (Soludo 2006).

4.1 První kritérium: Příliv čínských investic

Jak již bylo řečeno, k nárůstu vzájemných vztahů došlo především po roce 2000 v souvislosti s předáním moci civilní vládě v Nigérii a změnou zahraniční politiky komunistické strany ČLR vůči Africe. S tím se také zvýšil příliv čínských investic do země. K určitým změnám začalo docházet již od roku 1995, kdy Nigérie rozvinula jeden z nejliberálnějších režimů v Africe, v jehož rámci omezila svou politiku nigerizace započatou v 70. letech. Tento krok je však na pováženou, neboť se neblaze dotkl domácích výrobců a spotřebitelů, kteří tak již nejsou chráněni. V otázce zahraničních investic se ale jedná o přínos. V roce 1995 dále vznikla Nigerijská komise na podporu investic (*Nigerian Investment Promotion Commission, NIPC*). Jedná se o vládní agenturu, která má za cíl lákání investic do země. Zákon o vzniku NIPC zároveň umožnil zahraničním firmám 100% vlastnictví ve všech sektorech kromě ropného. Nigerijský příklad odpovídá situaci známé v celé Africe, tedy že dohledat spolehlivé údaje o čínských FDI je nemožné (Ogunkola – Bakole – Adewuyi 2008).

Podle dokumentu Statistický bulletin poskytnutých čínských přímých zahraničních investic z roku 2010¹¹⁴ představoval souhrn čínských FDI:

- 75 milionů 610 tisíc amerických dolarů v roce 2004.
- O dva roky později to bylo již 630 milionů 320 tisíc dolarů.
- Zajímavý je výrazný pokles v roce 2007, a to na částku 35 milionů 600 tisíc. Ten odpovídá výměně prezidentů v čele nigerijského státu. Olusegun Obasanjo byl zastáncem konceptu ropa za infrastrukturu (*oil for infrastructure*). Výsledek byl potom velmi

¹¹⁴ Ministry of Commerce of PRC. *2010 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment*. Dostupné na: <http://images.mofcom.gov.cn/hzs/accessory/201109/1316069658609.pdf> (6. 2. 2013).

podobný jako v Angole. Nigérie za poskytnutou ropou dostala půjčku na rekonstrukci a výstavbu své infrastruktury, kterou zajistí čínská firma.¹¹⁵ Jeho nástupce Umaru Musa Yar'Adua, ač pocházející ze stejné vládní strany, byl však jiného názoru. Zrušil velké množství smluv vzniklých za vlády Obasanja a zavedl nový koncept zvaný hotové peníze za ropu (*oil for cash*). Tento model se pochopitelně Číně nelíbil a ani nepřispěl ke zlepšení nigerijského hospodářství, protože hotové peníze snadněji skončí v kapsách politiků díky korupci.

- I přes tento výrazný pokles FDI a určitému zhoršení vzájemných vztahů se Peking nevzdal, protože jednoduše ropu potřebuje k udržení svého růstu. Proto už v následujícím roce došlo opět k výraznému navýšení a to na celkovou sumu 795 milionů 910 tisíc dolarů.
- V roce 2010 souhrn čínských FDI činil 1 miliardu 210 milionů 850 tisíc.

Podle těchto údajů by se toky čínských investic po roce 2000 daly rozdělit do třech období. První etapa by pak byla vymezena dvěma volebními obdobími prezidenta Oluseguna Obasanji mezi lety 1999 a 2007. Tato éra byla charakteristická čilou spoluprací s Čínou a podepisováním smluv na základě konceptu ropa za infrastrukturu. Prezident Yar'Adua během svého zkráceného volebního období od roku 2007 do roku 2010 tyto smlouvy zrušil. Po Yar'Aduově smrti nastává nová, třetí éra s příchodem prezidenta Goodlucka Jonathana (Oyeranti et al. 2010; Mthembu-Salter 2009).

Již zmíněná odbornice na čínsko-afričké vztahy Deborah Brautigam upozorňuje na nesrovnalosti v čínských oficiálních statistikách. Brautigam se přiklání ke statistice, ze které vyplývá, že v roce 2010 činily čínské FDI v zemi 7 miliard 240 milionů amerických dolarů, což je výrazně za oficiální částkou 1 miliarda 210 milionů 850 tisíc dle čínské vlády (Brautigam 2010). Ogunkola,

¹¹⁵ *Oil for infrastructure* je podobný koncept jako *oil-backed* půjčky. Viz pozn. 54.

Bankole a Adewuyi (2008: 4) konstatují, že čínské FDI v Nigérii se zdvojnásobily ze tří miliard dolarů v roce 2003 na šest miliard v roce 2005. Nigérijské noviny Vanguard uvádí celkový součet čínských investic v Nigérii na konci roku 2012 okolo deseti miliard.¹¹⁶

Abychom dodrželi stejný metodologický postup, jako v případě Angoly je třeba doplnit ještě řekněme západní statistiku. IMF uvádí průměrný příliv čínských FDI do Nigérie na 131 milionů mezi lety 2003 a 2009 (Mlachila – Tabeke 2011: 14), OECD zmiňuje souhrn čínských investic 1 miliardu 30 tisíc dolarů za stejné období (Egbula – Zheng 2011: 9). Obě organizace však využily pro své statistiky údaje z čínského statistického bulletinu. Tento fakt je zarážející vzhledem ke všeobecně známé kritice nespolehlivosti čínských dat, což obě mezinárodní instituce ve svých dokumentech přiznávají. Podle Konference OSN o obchodu a rozvoji (*United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD*) a mezinárodního podnikatelského, obchodního a investičního průvodce *Corporate Nigeria* představovaly čínské investice v zemi částku okolo šesti miliard dolarů v roce 2009.¹¹⁷

Pro účely této práce nemohu využít oficiálních statistik čínského ministerstva obchodu z již zmíněných důvodů, africký zdroj nigerijské noviny nemohu použít, protože nejsem schopna ověřit jeho nezávislost a spolehlivost. Proto budu operovat s částkou 7 miliard 240 milionů dolarů v roce 2010 podle Deborah Brautigam. Rozhodla jsem se tak proto, že 1. věřím, že Brautigam je nezávislý výzkumník, 2. protože na její publikace odkazují i jiní odborníci včetně organizace OECD¹¹⁸ a 3. proto, že v článku pojednávajícím o čínských FDI v Nigérii využívá statistiku od Ronga Yansona, čínského ekonomického rady, na čemž je zajímavé, že čínský úředník v podstatě vystoupil proti oficiálním čínským statistikám, když uvedl zcela jinou částku než vládní dokument

¹¹⁶ Vanguard (2012). *Chinese investment in Nigeria reaches \$10bn*. 12. 12. 2012. Dostupné na: <http://www.vanguardngr.com/2012/12/chinese-investment-in-nigeria-reaches-10bn/> (15. 3. 2013).

¹¹⁷ Corporate Guides International Ltd. *Corporate Nigeria*. The Business, Trade and Investment Guide 2010/2011, p. 46. Dostupné na: <http://www.corporate-nigeria.com/assets/pdf/2010/cn-2010-fdi.pdf> (15. 3. 2013).

¹¹⁸ Například Egbula, Margaret – Zheng, Qi (2011). *China and Nigeria: A Powerful South-south Alliance*. Sahel and West Africa Club Secretariat SWAC/OECD.

Statistický bulletin poskytnutých čínských přímých zahraničních investic (7 miliard 240 milionů amerických dolarů dle Yansona vs. 1 miliarda 210 milionů 850 tisíc dle MOFCOM). Pravdivost tohoto údaje opět ponechám na čtenářovu posouzení.

Čínské investice v nigerijských zónách volného obchodu

Speciální ekonomické zóny vznikají napříč Afrikou, protože představují zajímavé ekonomické pobídky pro investory. Zakládání zón volného obchodu (*Free Trade Zones*, FTZs¹¹⁹) s čínskou podporou potvrzují představu Joshui Rama o výhodnosti napodobování čínského postupu ve snaze o ekonomický růst. Čína podporuje nebo vytváří FTZs v Africe, protože sama mohla pozorovat jejich ekonomické úspěchy. Dnes má Čína okolo sta takových zvláštních oblastí různého zaměření (ekonomické, technologické, *high-tech* atd.), které lákají zahraniční investory. Mezi nejznámější patří jistě Šanghaj, Šen-čen nebo Nantong. FTZs vystavěné v Africe s přispěním Číny podléhají z jedné strany kritice, že jsou předmětem čínského neokolonialismu v tom smyslu, že umožňují Pekingu zaplavovat africké trhy svými výrobky. Na druhé straně, probíhá-li jejich implementace na základě vzájemných výhod, pak pro africké země znamenají příliv technologií a předávání *know-how* stejně jako vytváření průmyslových kapacit (toto tvrzení ověřuje následující výzkumné kritérium). Boom vytváření zvláštních zón v zahraničí přišel s *the going global* politikou a zapadá do čínských snah o vybudování tzv. měkké mocnosti v mezinárodním prostředí. V letech 2006 a 2007 bylo rozhodnuto, že čínské SOEs vystaví v Africe sedm speciálních ekonomických zón, v Nigérii jako v jediné africké zemi rovnou dvě (Brautigam – Xiaoyang 2011).

Nigerijské FTZs nabízejí daňové prázdny, povolení a licence na jednom místě (snížení byrokratické zátěže), bezcelní dovoz, povolení prodávat na domácím trhu všechny produkty vyrobené v zóně, 100% zahraniční vlastnictví investic a 100% navrácení kapitálu, výdělek a výhody a zákaz stávek. Pro

¹¹⁹ Zóny volného obchodu jsou jednou z forem zvláštních ekonomických zón například vedle vývozních zpracovatelských zón nebo průmyslových parků.

kompletní správu FTZs v Nigérii vznikl v roce 1992 Úřad pro nigerijské vývozní zpracovatelské zóny (*Nigeria Export Processing Zones Authority*).

První zóna volného obchodu, do které Čína v Nigérii investovala, je Lekki FTZ nedaleko ekonomického centra Lagosu. Stavba Lekki FTZ začala v roce 2006 a dokončení první fáze projektu je plánované na rok 2014 s náklady 700–800 milionů dolarů. O vhodnosti této lokality pro vytvoření FTZ byla přesvědčena vláda státu Lagos, která velmi podporovala její vznik. Původně však doufala ve spolupráci se západními investory. Protože se však strany nedohodly, vstoupil stát Lagos v roce 2006 do společného podniku s čínským konsorciem a vytvořily Společnost rozvoje zóny volného obchodu Lekki (*Lekki Free Zone Development Company*). V této společnosti vlastní čínská strana 60 % podílu, 20 % získala vláda státu Lagos a zbylých 20 % bylo určeno pro další nigerijské investory. Původní dohoda zněla tak, že čínské konsorcium investuje 200 milionů dolarů a lagoská vláda zajistí licenci, půdu, přesun a kompenzace pro vysídlené obyvatele a vybere dodatečné nigerijské investory, kteří poskytnou 67 milionů dolarů. Ovšem mezi stranami projektu vzniklo nedorozumění. Vláda státu Lagos se domnívala, že čínský investor poskytne částku 200 milionů celou dopředu, což se však nestalo. Zároveň se nepodařilo sehnat nigerijské investory, a tak v roce 2009 v situaci, kdy nebyl dostatek financí, musela lagoská vláda sama ze svého rozpočtu poskytnout 67 milionů místo jiných nigerijských firem, aby projekt vůbec mohl pokračovat dále. Další problém vznikl uvnitř čínského konsorcia, v němž se o zachycení většinového podílu na výstavbě na úkor ostatních čínských účastníků pokusila Čínská občanská strojírenská a stavební korporace (*China Civil Engineering Construction Corporation, CCECC*). Ostatní firmy se proti tomu vzbouřily. Do sporu zasáhla čínská vláda a to ve prospěch CCECC. Vláda navíc přivedla do konsorcia dalšího člena, a sice Čínsko-africký rozvojový fond spravovaný Čínskou rozvojovou bankou, což částečně uklidnilo lagoskou vládu a tak mohl projekt na začátku roku 2009 opět pokračovat (Mthembu-Salter 2009).

Podobný projekt vzniká ve státě Ogun. Jedná se o Ogun Guangdong FTZ, jejíž výstavbu zajišťují tři strany, a to čínská firma *Guangdong Xinguang International* a Čínsko-afriická investiční společnost, s. r. o. (*China-Africa Investment Limited*) a samozřejmě vláda státu Ogun. Další FTZs s čínskou účastí už jsou zaměřené na určitý segment hospodářství. Takovým příkladem je Specializovaná železniční průmyslová zóna volného obchodu Kajola (*Kajola Specialized Railway Industry Free Trade Zone*), na niž se vedle ogunského státu podílí opět CCECC. Společnost *Ofada Vee Tee Rice*, s. r. o. je čínsko-nigerijský projekt, který má zajistit produkci 225 tisíc tun rýže denně. Ve státě Lagos vedle Lekki FTZ existuje ve městě Lagos Čínská čtvrť (*China town*) se 120 obchody s oblečením, hračkami, kabelkami, domácími potřebami či dekoracemi nebo elektronickými součástkami čínského původu, což znamená, že buď byly dovezeny z ČLR nebo vyrobeny čínskými firmami v Nigérii. Tři čtvrtiny těchto obchodů vlastní Číňané (Oyeranti et al. 2010).

Příklad Lekki FTZ dokazuje, že čínské investování v Nigérii neprobíhá zcela bezproblémově a bezchybně. Dále potvrzuje jednu z charakteristik Pekingského konsenzu jako potenciálního rozvojového modelu, a to, že hlavním manažerem ekonomického růstu je čínská vláda, která zasáhla do sporu uvnitř čínského konsorcia, který mohl ohrozit celý investiční projekt. Nicméně Lekki FTZ, Ogunska FTZ i další zmíněné projekty jsou praktickými příklady čínských investic v Nigérii, které spolu s uvedeným objemem čínských FDI, dokazují, že první výzkumné kritérium je v tomto případě splněno. Opět platí, že údaje o čínských FDI nejsou spolehlivé, přesto můžeme potvrdit, že mají vzrůstající tendenci. Příklad Čínského města v Lagosu naráží na problematiku předávání *know-how* a zaměstnávání místních, což je předmětem následujícího sledování.

	Nigérie
1. Příliv čínských investic	ANO

4.2 Druhé kritérium: Inovace, vědomosti a technologie

Oblast výrobního, především textilního průmyslu

Běžně se o Číně tvrdí, že proniká do Afriky kvůli potřebě nerostných surovin, především ropy a z důvodu hledání nových trhů pro své výrobky. V případě Angoly jsme se v otázce hledání nových trhů zaměřili na stavební průmysl, protože ten je vzhledem k poválečné rekonstrukci země nejvíce viditelný. Potom jsme se proto věnovali dopadu aktivit čínských stavebních SOEs na angolský trh. V případě Nigérie můžeme největší dopad čínského působení pozorovat ve výrobním sektoru a nejtypičtěji v textilním průmyslu. Ještě v roce 1997 byl nigerijský textilní průmysl s 250 továrnami druhým největším v Africe po egyptském. Ovšem situace se již dlouhá léta zhoršuje. Od konce minulého tisíciletí muselo na 175 společností ukončit výrobu, čímž zaniklo 250 tisíc pracovních míst. Situaci zhoršuje běžné pašování zboží přes nigerijské hranice, ale na celkovém zhoršení se podepsalo také, dle některých autorů předčasné, přijetí do Světové obchodní organizace v roce 1995. Na základě vstupu Nigérie do této organizace musela země přijmout Dohodu o textilu a oděvech (*Agreement on Textiles and Clothing*), která odstranila všechny kvóty na dovoz oděvů, čímž došlo k odstranění ochrany nigerijského textilního průmyslu. Nejvíce na tomto opatření vydělala právě Čína. Před rokem 2000 byla Nigérie úspěšná ve výrobě oděvů, pak ale přišel levný čínský dovoz (Chibuike 2012).

Do roku 2006 přijala ČLR celkem 1 bilion 497 miliard 900 milionů amerických dolarů přímých zahraničních investic, z čehož 956 miliard 380 milionů, což představuje 63,85 %, putovalo právě do výrobního sektoru. Jednalo se především o oděvnictví, textilní průmysl, výrobu obuvi nebo přenosné elektroniky. Podle kolektivu autorů pod vedením Enejiho jsou právě tato odvětví zásadní pro obchodování, tvorbu nových pracovních míst a následně pro redukci chudoby. Čína toto věděla a ví, a proto dnes zaplavuje svět svými výrobky. Pojďme se proto podívat, jak Čína podporuje nigerijský výrobní průmysl tím, že pomáhá budovat tamní kapacity. Díky přenosu technologií a vědomostí si

napříště může Nigérie zajistit výrobky pro svou potřebu sama a následně přeorientovat svou hospodářskou strategii na proexportní a na vývozu vydělávat. Tak postupovala Čína v případě svého ekonomického růstu. Vytvořil-li Peking nový rozvojový model, měl by takový postup podporovat i v Nigérii (Eneji et al. 2012).

Edwin Ikhuoria ve svém příspěvku *The Impact of Chinese imports on Nigerian traders* tvrdí: „... není neobvyklé dnes potkat nigerijskou dívku, která je v podstatě ‚made in China‘, protože oblékla čínskou košili, džíny s páskem, tašku a boty a dokonce i doplňky jsou vyrobené v Číně navzdory kampani nigerijské vlády na podporu ‚made in Nigeria‘ výrobků“ (Ikhuoria 2010: 131). Tento obrázek názorně vykresluje, jak to vypadá s čínskou podporou budování nigerijského textilního průmyslu.

Čínské hospodářství je založeno na výrobním průmyslu, nigerijská ekonomika stojí na primárním sektoru, především vývozu ropy a zemního plynu. Ovšem zpracovatelský a výrobní průmysl jsou ta odvětví, která vyžadují inovace, nové technologie a *know-how*. Naopak ropa se jen vytěží a vyveze, nemá tedy žádný přínos ve formě znalostí pro nigerijské hospodářství. Číňané stěžují Nigérii snahy diverzifikovat svou ekonomiku směrem od těžby ropy za prvé tím, že sami ropu ze země dovážejí a za druhé a především tím, že do země dovážejí velký objem manufakturních výrobků. Obchodování v oblasti textilu a oděvní výroby funguje mezi Čínou a Nigérií tak, že Nigérie vyveze do Číny svou úrodu bavlny, čínské podniky ji doma zpracují a následně již hotové textilní výrobky vyvezou zpět do Nigérie. Tak veškerá přidaná hodnota výroby zůstává v ČLR. Pro ilustraci v roce 2008 bylo z celé Afriky vyvezeno 180 tisíc tun bavlny do ČLR (za 300 milionů amerických dolarů) a Peking dovezl do Afriky 1 milion 180 tisíc tun příze a látky (za dvě miliardy dolarů). Ve vztahu k rozvoji svých partnerských zemí můžeme vidět naprostou ignoraci principu, který by vůči nim Čína měla prosazovat a na kterém sama vystavěla svůj ekonomický zázrak. Peking tedy nejen, že nepomáhá budovat nigerijské kapacity předáváním znalostí a zkušeností, ale dokonce se podepsal na úpadku tamního oděvního průmyslu.

Dříve například továrna na výrobu oblečení v Kano vyráběla luxusní textil na vývoz do okolních států a Severní Ameriky, což už dnes neplatí. Čínský výrobní sektor je podporován tím, že snižuje své náklady, protože svým pracovníkům dává nízké mzdy, dále velkým objemem pracovní síly, který čínský trh nabízí a vyšší úroveň inovací, než je možné vidět v Nigérii. Aby se nigerijský výrobní průmysl vzchopil, potřebuje země investice do vědy a výzkumu, aby byl schopný vytvářet konkurenceschopné výrobky sám. Edwin Ikhuoria v závěru svého pojednání konstatuje zásadní fakt, a to, že Nigerijci jsou ochotní učit se od Číňanů. Ti by tak chtěli přebírat nové technologie a budovat svůj výrobní sektor. Peking jim však toto přání hatí (Eneji et al. 2012; Ikhuoria 2010).

Bohužel čínské výrobky jsou v Nigérii populární pro svou nízkou cenu, protože Nigerijci si dražší zboží nemohou dovolit. Mohlo by se zdát, že větší množství výrobků přináší Nigerijcům více možností volby. Ale každá mince má dvě strany. Objevují se totiž stížnosti na nízkou kvalitu čínských výrobků i jejich zdravotní závadnost. Nigerijské státní pokladně ubližuje také časté pašování zboží přes dlouhé propustné hranice, což je možné díky všudypřítomné korupci. Státnímu rozpočtu tak unikají příjmy z daní.

Čínská podpora vzdělávání v Nigérii

V roce 2011 představovala úroveň nezaměstnanosti v Nigérii 23,9 % (což je pro představu přibližně 40 milionů 630 tisíc nezaměstnaných). Nejhorší je nezaměstnanost mladých lidí mezi 14 a 24 lety, mezi nimiž 37,7 % hledá práci. Pro získání zaměstnání je nutné získat kvalitní vzdělání. Z celkové populace nad 15 let je gramotných 61,3 %.¹²⁰ Vláda se snaží situaci zlepšit, a tak v roce 2006 nastartovala reformu vzdělávání. Podle čínské africké politiky Peking podporuje vzdělávání v Africe.¹²¹

¹²⁰ Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Nigeria*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html> (10. 3. 2003).

¹²¹ African Economic Outlook. *Nigeria 2012*. Dostupné na: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/PDF/Nigeria%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (10. 3. 2013).

Čínská lidová republika a Nigerijská federace podepsaly protokol o spolupráci vysokoškolských institucí, na jehož základě ČLR poskytuje nigerijským studentům od roku 1993 stipendia. OECD ve svém článku zmiňuje, že Čína v rámci jiho-jihní spolupráce podporuje školy v zemědělských oblastech a poskytuje stipendia na studium na svých univerzitách stovkám Nigerijců (Egbula – Zheng 2011: 16). Mezi některé příklady patří následující: podle serveru china.org studovalo v akademickém roce 2002 – 2003 v Číně 24 nigerijských studentů.¹²² Díky bilaterální vzdělávací dohodě v letošním akademickém roce studuje 74 mladých Nigerijců v Rusku, Číně a na Kubě. Podle dohody přijímající země platí výuku, ubytování a malé stipendium studentům. Nigérie zajistila teplé oblečení, kapesné, cestovné, administrativní náklady a výdaje na stravu. Tento program je určen pro nadějně nigerijské studenty, jejichž rodiče jim studium v zahraničí nemohou zaplatit.¹²³ Na počátku loňského roku slavnostně předal čínský velvyslanec v Nigérii čtyři modelové školy vybudované ve venkovských oblastech států Kaduna, Ogun, Katsina a v oblasti federálního města Abuji. Prezident Jonathan při předávání poděkoval za čínský příspěvek k rozvoji základního školství (Adepoju 2012; Edet 2012).

Předávání inovací, vědomostí a technologií se Číně směrem k Nigérii příliš nedaří. Vliv poskytnutých stipendií a několika otevřených škol v porovnání s efektem jaký má čínský import na budování nigerijských kapacit ať už lidských nebo technologických, je marginální. Samozřejmě se nejedná o celkový výčet nigerijských studentů v ČLR, nicméně ani ti nezachrání budování znalostní ekonomiky v Nigérii, kterou čínský import ničí. Co si země nevyrobí sama, na to nemá technologie a vzdělané pracovníky. Nigérie by se chtěla stát africkým tygrem po vzoru asijských zemí a zažít ekonomický růst jaký prožívá Čína.

¹²² Chinese Foreign Ministry (2006). *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.china.org.cn/english/features/focac/183429.htm> (17. 3. 2013).

¹²³ Infomister. *74 Nigerian Students to Go for Scholarship Studies in Russia, China and Cuba under Bilateral Education Agreement*. 21. 9. 2012. Dostupné na: <http://infomister.com/2012/09/74-nigerian-students-to-go-for-scholarship-studies-in-russia-china-and-cuba-under-bilateral-educational-agreement/> (17. 3. 2013).

Joshua Ramo staví ve svém dokumentu inovace a transfer technologií na první místo a považuje je za hlavní motor čínského růstu. Avšak čínský manufocturní dovoz do Nigérie zachovává status quo, kdy Čína zůstává výrobní velmocí a Nigérie závisí na vývozu ropy. Přitom začarovaný kruh chudoby mnoha rozvojových ekonomik tkví právě v závislosti na vývozu primárních surovin.

	Nigérie
2. Inovace, vědomosti, technologie	NE

4.3 Třetí kritérium: Ropa, *win-win cooperation*

Nigérie je s produkcí 2 miliony 530 tisíc barelů ropy denně největším africkým producentem černého zlata. Není však zároveň největším vývozcem této suroviny do Číny. V oblasti nigerijské ropy a čínské zaangažovanosti v tomto sektoru můžeme pozorovat několik na první pohled nesouladných trendů. Čína těží v subsaharské Africe ropu, avšak z Nigérie dováží pouze 3 % ze svého celkového afrického ropného importu. Na druhou stranu mezi lety 2001 a 2007 investovala do ropného průmyslu v subsaharské Africe 10,5 miliard amerických dolarů, z čehož 4,8 miliard, což je skoro polovina, putovalo právě do Nigérie. Čínsko-nigerijská vzájemně výhodná spolupráce přináší Pekingu především přístup na trh tohoto západoafrického giganta. Jestli i investice do nigerijského ropného průmyslu přinášejí Číně výhody ve formě dodávek ropy, uvidíme v následující části práce.¹²⁴

V oblasti surovinového bohatství patří zemi ještě jedno prvenství. Nigérie má největší zásoby zemního plynu v Africe, které však nemohou být náležitě využity, protože v zemi chybí plynovody, a proto je množství zemního plynu spalováno. Z tohoto důvodu se vláda snaží o rozšíření produkce zkapalněného zemního plynu. Ropa a zemní plyn tvoří 95 % veškerých vývozních příjmů.

¹²⁴ U. S. Energy Information Administration (2012). *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Nigeria/nigeria.pdf> (20. 3. 2013).

Přesto obě nerostné suroviny působí Nigérii mnoho problémů. Spalování zemního plynu způsobuje znečištění životního prostředí, proti kterému se postižení obyvatelé bouří. Příjmy z ropy jsou zase podle některých Nigerijců nesprávně či nedostatečně přerozdělovány a to působí obtíže především v těžební oblasti delty Nigeru. Násilí ze strany ozbrojených skupin bojujících v této oblasti mělo dokonce za následek snížení produkce ropy, když se některé těžební organizace z delty stáhly.¹²⁵

Se skupinami, které bojují za sebeurčení pro své etnikum nebo kontrolu přírodních zdrojů v deltě Nigeru mají své zkušenosti také čínští ropní pracovníci. Různé ozbrojené skupiny v tomto regionu bojují proti mezinárodním ropným společnostem (*International Oil Companies*, IOCs), které utvořily jakousi alianci s vládou. IOCs na základě dohod v regionu těží a platí vládě, která podle ozbrojených skupin operujících v deltě Nigeru rozděluje zisky nespravedlivě. Podle ústavy z roku 1999 je přiděleno 13 % z ropných příjmů devíti ropným státům v deltě Nigeru, dalších 47,2 % obdrží federální vláda, 31,1 % přijímají ostatní státy federace, 15,2 % jde na nejnižší úroveň lokálním radám (*local councils*) a 6,5 % je uloženo ve Fondu národních prioritních služeb (*National Priority Services Fund*). Rebelům v deltě Nigeru se nelíbí nejen tato redistribuce zdrojů, ale IOCs také ničí životní prostředí v oblasti a berou místním práci. Nejznámější ozbrojenou skupinou je Hnutí za osvobození delty Nigeru (*Movement for the Emancipation of the Niger Delta*, MEND). Ohrožena však není jen ropa vzhledem k jejím častým krádežím a vandalismu na ropovodech, ale také životy pracovníků ropných společností. Jedním z příkladů může být výbuch bomby v autě v oblasti delty v roce 2006 jen chvíli potom, co prezident Chu Ťin-tchao odjel zpět do Pekingu po sérii návštěv afrických států. V rámci této zahraniční cesty podepsal smlouvy na těžbu ropy se svým protějškem Olusegunem Obasanjem. Mluvčí MEND řekl, že bomba byla výstrahou čínské vládě, že její těžba ropy v deltě bude chápána jako krádež a pohrozil únosy čínských pracovníků (Timberg 2006). Jeden z mnoha příkladů únosu je z roku 2012, kdy

¹²⁵ U. S. Energy Information Administration (2012). *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Nigeria/nigeria.pdf> (20. 3. 2013).

byli zajati čtyři pracovníci stavební společnosti čínské národnosti. K únosu došlo ve statě Bayelsa v centru regionu delty Nigeru.¹²⁶ I přesto čínské SOE's v deltě Nigeru těží¹²⁷ (Obi 2012).

Přelom tisíciletí znamenal změnu v oblasti čínsko-nigerijských ropných vztazích. Do té doby byla ropa čínským a dalším asijským firmám prodávána na základě dlouhodobých smluv. Od vlády prezidenta Obasanja vstupují asijské ropné firmy do společných podniků. Obasanjo vytvořil již zmíněný koncept ropa za infrastrukturu, když nabídl Číně předkupní právo (*Right for first refusal*, RFR) na ropné bloky výměnou za investice do infrastrukturních projektů. První nabídkové kolo se podle těchto pravidel konalo v roce 2005. Nabídnuto bylo 77 bloků. Západní firmy se do tohoto kola nepřihlásily na protest proti RFR pro Čínu. Rozděleno bylo pouze 44 bloků, z čehož téměř polovina nakonec prodána nebyla, neboť vybrané firmy nezaplatily včas. Ani čínské těžební společnosti se nezapojily, protože neporozuměly zadání. Mylně se totiž domnívaly, že ropné bloky, jejichž odkup si před vyhlášením nabídky domluvily s vládou, jsou již jejich. Proto se do výběrového kola vůbec nepřihlásily a o ropné bloky přišly. Později téhož roku proto vláda vyhlásila dodatečné nabídkové kolo za takových podmínek, aby se již čínské společnosti ke svým zájmům dostaly. Společnost Čínská národní ropná korporace (*China National Petroleum Corporation*, CNPC) získala čtyři bloky a dvě produkční licence v deltě Nigeru a dvě v oblasti Čadského jezera, za což slíbila investici ve výši dvou miliard amerických dolarů do opravy rafinérie Kaduna. V roce 2006 senát zamítl úpravy ústavy, které by zajistily Obasanjovi další volební období, a to i přesto, že Obasanjovi stoupenci nabízeli členům parlamentu vysoké částky za jejich podporu při hlasování. Podle některých (neprokázaných) obvinění, podplácely také asijské firmy, aby jim nakloněný státník zůstal u moci co nejdéle (Mthembu-Salter 2009).

¹²⁶ AllAfrica (2012). *Nigeria: Four Chinese Construction Workers Kidnapped in Bayelsa*. 19. 12. 2012. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201212190417.html> (20. 3. 2013).

¹²⁷ U. S. Energy Information Administration (2012). *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Nigeria/nigeria.pdf> (20. 3. 2013).

Když prezident Obasanjo viděl, že se jeho funkční období blíží ke konci, uspořádal jen dva týdny před nástupem Yar'Aduy do úřadu dodatečné nabídkové kolo. V něm bylo nabídnuto k prodeji 45 bloků, z nichž 24 bylo předem přiděleno 12 firmám, mezi nimi i Čínské národní pobřežní ropné korporaci (*China National Offshore Oil Corporation, CNOOC*). Ta pak díky RFR získala čtyři bloky výměnou za půjčku od čínské Exim banky na rehabilitaci železnice z Lagosu do Kano a rekonstrukci hydroelektrárny v Mambille. CNPC získala jeden blok, za což slíbila další investice do rafinérie Kaduna. Čínské firmy za Obasanjovy éry získávaly podíly v ropném průmyslu také mimo výběrová kola. Ovšem s nástupem nového prezidenta došlo k velkým změnám. Yar'Adua nechal výběrová kola z druhého volebního období svého předchůdce prověřit. S výsledkem byl nespokojený, a tak zrušil některé výše uvedené dohody (Mthembu-Salter 2009).

Tradičními partnery nigerijského ropného sektoru jsou západní firmy. Se státní Nigerijskou národní ropnou korporací (*Nigerian National Petroleum Corporation, NNPC*) operují ve společných podnicích britsko-nizozemská Shell, americký Exxon Mobile a Chevron, francouzský Total, italská firma Eni a další. Ovšem Čína jako největší světový konzument energie dnes po neúspěších za Yar'Aduovy vlády navyšuje svou přítomnost v nigerijském ropném sektoru. Tak například Sinopec koupil v roce 2009 za 7,2 miliardy dolarů kanadskou společnost Addax Petroleum, která má v Nigérii podíl na jedné pevninské těžbě a dvou pobřežních. Na konci loňského roku prodala společnost Total 20% podíl na ropném bloku 138 Sinopec.¹²⁸ Podle mezinárodního zastoupení společnosti Sinopec chce Peking ze země exportovat více ropy, a proto bude hledat další možnosti vstupu do společných podniků s nigerijskými i západními společnostmi.¹²⁹

¹²⁸ BBC (2012). *Total sells Nigeria oil stake to China's Sinopec*. 19. 11. 2012. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/business-20397492> (20. 3. 2013).

¹²⁹ Vanguard (2013). *Chinese oil firm Addax targets growth in Nigeria*. 20. 2. 2013. Dostupné na: <http://www.vanguardngr.com/2013/02/chinese-oil-firm-addax-targets-growth-in-nigeria/> (20. 3. 2013).

I přes veškeré výše uvedené problémy, kterým Čína v nigerijském ropném sektoru čelí, stále 90 % veškerého nigerijského vývozu do ČLR tvoří ropa. Vzájemný vztah je tak pro Čínu výhodný díky rozsáhlému trhu s odběrateli čínských výrobků, ale také díky dodávkám ropy, které podle dokumentu NNPC Návrh výročního statistického bulletinu 2011 (*2011 Draft Annual Statistical Bulletin*) představovaly 4 miliony 801 tisíc 386 barelů za rok.¹³⁰ Ve sledovaném období podle této práce, tedy od roku 2000 můžeme pozorovat snahy poskytnout ČLR ropu na základě vzájemných výhod. Prezident Obasanjo podporoval spolupráci s Čínou a prodej ropy do této asijské země a požadoval za to investice a výstavbu infrastruktury. Prezident Yar'Adua stihl za své úmrtím zkrácené volební období některé čínsko-nigerijské smlouvy podle konceptu ropa za infrastrukturu zrušit. Ale i na toto krátké období Čína vzhledem k vlastnímu nedostatku nerostných surovin přistoupila na koncept ropa za hotové. Za současného prezidenta Jonathana se čínská přítomnost v nigerijském ropném průmyslu prohlubuje. Od roku 2000 jsme tak mohli sledovat jen kratší výpadek v toku ropy východním směrem. Lze tedy říci, že čínsko-nigerijský vztah je výhodný také pro Čínu, protože čerpá od západoafrického hegemonu ropu.

	Nigérie
3. Ropa, <i>win-win cooperation</i>	ANO

4.4 Čtvrté kritérium: Udržitelnost a vyrovnanost

V hodnocení nerovností ve společnosti na základě distribuce příjmů zaujímá podle GINI indexu Nigérie 29. místo ze 153 zemí (v roce 2010), což není dobrý výsledek.¹³¹ Tento žebříček tak potvrzuje oprávněnost stížností

¹³⁰ Corporate Planning and Strategy Division. *2011 Draft Annual Statistical Bulletin*. Table 7. Crude Oil Exports. Dostupné na: <http://www.nnpcgroup.com/Portals/0/Monthly%20Performance/2011%20ASB%201st%20edition.pdf> (20. 3. 2013).

¹³¹ Index Mundi. *Gini Index – Country ranking*. Dostupné na: <http://www.indexmundi.com/facts/indicators/SI.POV.GINI/rankings> (6. 2. 2013).

obyvatel delty Nigeru na špatnou redistribuci ropných příjmů směrem do společnosti. S ekonomickým růstem v zemi dochází zároveň ke zvyšování nerovností. Jednou z příčin nerozvinutosti a chudoby je právě příjmová nevyrovnanost v zemích. V mnoha rozvojových státech bohatých na nerostné suroviny funguje redistribuce zdrojů tak, že bohatí se stávají ještě bohatšími a chudí zůstávají minimálně stále stejně chudými. Největší problémy s chudobou zaznamenává vcelku nepřekvapivě venkov, kde 80 % obyvatelstva žije pod hranicí chudoby. Okolo 90 % chudých na venkově si zajišťuje obživu zemědělstvím, přitom zemědělská produkce je nedostatečná a země základní potraviny dováží.¹³² ČLR investuje obrovské sumy do ropného průmyslu. Kdyby chtěla podporovat vyrovnanost, která následně znamená udržitelnost ekonomického růstu, měla by posílat svou finanční pomoc do zemědělství. V rámci své politiky nevměšování se do vnitřních záležitostí země nemůže čínská vláda diktovat té nigerijské, jak nakládat se svými příjmy. Kdyby však státy v regionu delty Nigeru opravdu dosáhly na správu nerostných surovin, jak požadují, mohla by Čína jednat a obchodovat přímo s nimi a peníze by se tak snadněji dostaly k potřebným. Řešením by tedy mohla být spolupráce s lokálními vládami. Je obecně známo, že dostane-li rozvojovou pomoc vláda, většinou jen malé částky „protečou“ k samotným lidem. Většina financí buď zůstane u vládních elit, nebo jsou spotřebovány na administrativní náklady.

Korupce vypovídá o nerovnostech ve společnosti, protože jedni jsou díky ní bohatí a druzí stále chudí. Podle Indexu vnímání chudoby sestaveném nevládní organizací *Transparency International* zaujímá Nigérie 139. místo ze 174 zemí, čímž se blíží ke kategorii velmi zkorumpovaných.¹³³ Některé příklady čínské korupce nigerijské vlády byly již zmíněny. K takovým ukázkám se řadí podplácení poslanců za účelem hlasování ve prospěch prodloužení mandátu prezidenta Obasanja. Předkupní právo pro čínské společnosti na ropné bloky

¹³² Rural Poverty Portal. *Rural Poverty in Nigeria*. Dostupné na: <http://www.ruralpovertyportal.org/country/home/tags/nigeria> (20. 3. 2013).

¹³³ Transparency International. *Corruption Perception Index 2012 Brochure*. Dostupné na: <http://www.transparency.org/cpi2012/results#myAnchor2> (12. 2. 2013).

v nabídkovém kole v roce 2005 také nepůsobí zcela transparentně, na což upozornily zahraniční firmy tím, že toto kolo nabídek bojkotovaly.¹³⁴

Všechna stanovená výzkumná kritéria jsou značně provázaná. Kritérium udržitelnosti a vyrovnanosti má opět jinou vypovídací hodnotu ve vztahu ke kritériu předávání vědomostí a technologií. Sledování tohoto kritéria vyšlo záporně, a tak přispívá k záporné odpovědi u tohoto bodu. Tím, že Čína neučí Nigerijce novým výrobním postupům, nepřispívá ani k udržitelnosti ekonomického růstu. Nigerijci si stále v nejbližší době své manuální výroby nebudou schopni zajistit sami a budou závislí na převážně čínském dovozu. Taková situace není dlouhodobě udržitelná. Navíc se také v Nigérii objevuje problém se zaměstnáváním čínských pracovníků, kteří berou práci místním, především mladým lidem. V roce 2001 žilo podle čínského velvyslanectví v Nigérii odhadem 20 tisíc čínských imigrantů. Toto číslo však neodpovídalo skutečnosti, neboť v Nigérii se nachází velký počet Číňanů nelegálně. Podle univerzity v Ohiu představoval v roce 2005 počet čínských občanů v Nigérii 50 tisíc (Obiorah – Kew – Tanko 2008: 281). Podle Jihoafrického institutu pro mezinárodní vztahy je čínská diaspora v Nigérii jedna z největších v Africe vůbec, což podle institutu znamenalo v roce 2007 odhadem až 100 tisíc žijících a pracujících Číňanů v zemi (Park 2009).

	Nigérie
4. Udržitelnost a vyrovnanost	NE

4.5 Páté kritérium: Nepodmíněnost

Tak jako Angola, ani Nigérie nenavázala oficiální diplomatické vztahy s Tchaj-wanem, čímž by uznala jeho suverenitu. Také Nigérie dodržuje princip jedné Číny, jíž je samozřejmě pouze ta pevninská. Tento fakt bychom mohli

¹³⁴ AllAfrica (2012). *Nigeria: Corruption in Oil Industry – Price of Military Arbitrariness*. 22. 5. 2012. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201205220281.html?page=3> (20. 3. 2013).

chápat jako určitou podmínku vzájemné spolupráce. Avšak obchodní vztahy mezi Tchaj-wanem a Nigérií dokazují opak, neboť mezi oběma zeměmi dochází k čilému obchodování. To se sice ČLR nemusí líbit, ale nepodmiňuje poskytování své rozvojové asistence ukončením obchodní výměny mezi Abujou a Tchaj-pejem. Tchaj-wan má svou obchodní misi v Nigérii od roku 1991, kdy sídlila v Lagosu. V roce 2001 přesídlila do Abuji. Cílem této mise je podporovat bilaterální vztahy a vzájemnou obchodní výměnu. V roce 2011 objem obchodu dosáhl 1 miliardy 273 milionů amerických dolarů, což činilo z Nigérie třetího největšího tchaj-wanského obchodního partnera.¹³⁵

Čínská nepodmíněnost poskytování rozvojové asistence je vykreslována v protikladu k programům strukturálních úprav mezinárodních finančních institucí MMF a SB. K těm se v roce 1986 Nigérie zavázala, ač se jedná o specifický příklad. Nigérie se stejně jako další rozvojové země nacházela na přelomu 70. a 80. let v ekonomické krizi způsobené vnitřní i vnější zadlužeností, rozpočtovým deficitem, inflací, pašováním, vysokou mírou zločinnosti a nezaměstnaností. Mezinárodní instituce označily za původce těchto problémů nigerijských stát, který byl zkorumpovaný, nedostatečně spravoval veřejné výdaje a nevhodně zasahoval do chodu ekonomiky. Aby nigerijská vláda získala od MMF a SB potřebnou půjčku, musela nedostatky, z jejichž způsobení byla nařčena, napravit. Nigérie navzdory protestům společnosti v roce 1986 SAP přijala. Nigerijský případ je specifický v tom, že vysokoškolští studenti, akademici, ale i bankéři a kongres pracovníků se bouřili proti rozhodnutí vlády na SAP přistoupit. Báli se především toho, že domácí firmy nebudou schopné čelit zahraniční konkurenci. Nigerijská vojenská vláda musela na tyto protesty reagovat, protože na podpoře veřejnosti záviselo její trvání. Proto reformy podle SAP po dohodě s MMF a SB upravila tak, aby působily jako doma vytvořené (*home grown*) nebo vyrobené v Nigérii Nigerijci (*made in Nigera by Nigerians*).

¹³⁵ The Trade Mission of the ROC (Taiwan), Abuja, Federal Republic of Nigeria. Dostupné na: <http://www.roc-taiwan.org/NG/ct.asp?xItem=221740&CtNode=8189&mp=407&xp1=> (20. 3. 2013). Nigérie je třetí největší obchodní partner Tchaj-wanu po Jihoafrické republice a Angole, což znamená, že tvrzení, že ČLR nepodmiňuje poskytování své rozvojové asistence ukončením snad i ekonomických vztahů s Tchaj-wanem, platí i v angolském případě.

Ve skutečnosti se však jednalo o klasické neoliberalní postupy. Nigérie tak otevřela svůj trh, odstranila bariéry obchodu a devalvovala měnu, což jako v dalších rozvojových zemích opravdu mělo za následek ekonomický růst, ale těžce tyto úpravy dopadly na neohroženější skupiny obyvatelstva. Došlo k prohloubení chudoby a zhoršení životních standardů nejchudších Nigerijců. Možná trochu zvláště vypadá, že i přes tuto zkušenost Nigérie podepsala v roce 2010 Pohotovostní smlouvu, která bývá označována za obnovu SAPs, nicméně už obsahuje cíl boje s chudobou a zlepšení životních podmínek obyvatelstva¹³⁶ (Herbst – Soludo 2001; Thorne 2010).

Podobné dokumenty, iniciativy a programy ze strany ČLR směrem k recipientským zemím nenajdeme. Čína nezasahuje do chodu nigerijské ekonomiky tak, jak to v 80. letech činily mezinárodní finanční instituce. Minimálně tak nečiní oficiálně a nepodmiňuje různými úpravami poskytnutí své zahraniční pomoci. Novým trendem poskytování rozvojové asistence je podmiňování zaváděním principů dobrého vládnutí v přijímající zemi. Tvrzením, že demokracie a rozvoj jsou dvěma stranami jedné mince, se Čína neřídí. Sama demokracií není, a proto netlačí na odstraňování korupce ve státní správě, dobrou správu věcí veřejných, dodržování lidských práv a dalších Západem požadovaných principů. Čína ve svých oficiálních dokumentech deklaruje, že její pomoc je nepodmíněná a to také plní.

	Nigérie
5. Nepodmíněnost	ANO

¹³⁶ Někdy bývají tyto programy nazývány *Adjustment with Human Face*. Od SAPs tzv. první generace se odlišují právě tím, že již zahrnují sociální faktory jako boj s chudobou a snahy zlepšit lidem podmínky pro život. Hlavním cílem tak již není jen ekonomický růst.

4.6 Šesté kritérium: Rovnost ve vzájemných vztazích

V roce 2011 uběhlo 40 let od navázání čínsko-nigerijských diplomatických styků. Od roku 1971 se rozvinuly vzájemné vztahy především v oblasti ekonomické spolupráce a politiky ve formě vzájemné podpory při vyjednávání na mezinárodních fórech. Oficiální stránky čínského ministerstva zahraničních věcí popisují vládní návštěvy následovně:

- 2000: V roce 2000 se v New Yorku setkali prezidenti obou zemí Ťiang Ce-min a Olusegun Obasanjo. Protože byl Obasanjo v té době předsedou skupiny rozvojových zemí G-77, probírali oba státní představitelé především jiho-jihní spolupráci a nedávný summit G-77 v Havaně.
- 2001: Státníci se na předchozím setkání domluvili na Obasanjově návštěvě v Pekingu, a tak se o rok později stalo. Oba podtrhli důležitost vzájemných přátelských vztahů a společných výhod pro obě strany z nich vyplývajících. Obasanjo vystoupil proti kritice západních států na nedodržování lidských práv v ČLR s tím, že Západ vytváří dvojitý standard a nepřistupuje ke všem stejně. Dle něj prvotním cílem rozvojové země je nakrmit své obyvatelstvo. O den později se ještě s nigerijským prezidentem sešel čínský premiér Zhu Rongji.
- 2002: V roce 2002 prezident Ťiang Ce-min zavítal na oficiální státní návštěvu do Nigérie, aby svému protějšku oplatil návštěvu z předchozího roku. Prezidenti potvrdili nastartovaný trend vzájemně výhodných vztahů a shodli se, že vidí mnoho možností další spolupráce.

Ve stejném roce se v Pekingu sešli viceprezidenti obou zemí Chu Ťintchao a Atiku Abubakar. Při příležitosti své oficiální státní návštěvy se nigerijský viceprezident sešel také s čínským prezidentem Ťiang Ce-minem.

- březen 2005: Čínský vicepremiér Huang Ju poděkoval nigerijskému ministrovi zahraničních věcí Oluyemimu Adenijimu na společném setkání

ve městě Čung-nan-chaj za nigerijskou podporu v otázce západní kritiky lidských práv a postupu vůči Tchaj-wanu.

Nigerijský ministr zahraničních věcí se dále o den později sešel také se svým protějškem Li Zhaoxingem.

- červen 2005: Zajímavý telefonní rozhovor uskutečnil čínský ministr zahraničních věcí Li Zhaoxing s předsedou Africké Unie a následně se svým nigerijským protějškem Adenijem. Projednávali otázku reformy Rady bezpečnosti OSN. Především kritizovali návrh tzv. G-4, tedy Brazílie, Indie, Německa a Japonska, aby se oni stali novými členy RB. To ani jedna ze stran rozhovoru se účastnících nepovažovala za výhodné pro rozvojový svět.
- červenec 2005: Čínský ministr zahraničních věcí přivítal v Pekingu Aliyu Mohammeda Gusau národního bezpečnostního poradce nigerijského prezidenta.
- leden 2006: Ministr Zhaoxing vedl rozhovory nejprve se svým nigerijským protějškem a poté i s prezidentem. Oběma poděkoval za dodržování politiky jedné Číny.
- duben 2006: Prezident Chu Ťin-tchao zavítal do Abuji a zahájil svou oficiální návštěvu setkáním s prezidentem Obasanjem. Státníci na závěrečné ceremonii podepsali řadu dohod z oblasti ekonomiky, kultury ale i zdravotnictví.
O den později se čínský prezident sešel také s předsedy obou komor nigerijského Národního shromáždění.
- březen 2007: Nový nigerijský ministr zahraničních věcí Aichatou Mindaoudou se při své návštěvě Číny setkal s ministrem Zhaoxingem.
- červen 2007: Téhož roku se také sešel prezident Chu Ťin-tchao se svým novým kolegou Umaru Yar'Aduou v Berlíně. Prezident Yar'Adua po svém nástupu do funkce zrušil některé smlouvy uzavřené s ČLR za předchozího prezidenta, přesto jeho čínský protějšek opět připomenul vzájemné přátelské vztahy. Chu Ťin-tchao neopomněl zmínit, že doufá

v dokončení některých infrastrukturních projektů v Nigérii započatých čínskými SOE's. Dále upozornil na nutnost dostatečně chránit čínské občany žijící a pracující v Nigérii, což jistě učinil v reakci na několikrát napadení a únosy čínských pracovníků v oblasti delty Nigeru.

- 2008: Prezident Yar'Adua přijel na oficiální návštěvu do Pekingu na pozvání svého čínského protějšku. Sešel se také s premiérem Wen Āi-paem.
- srpen 2009: Čínský zvláštní vládní představitel pro africké záležitosti zavítal do nigerijského hlavního města Abuji.
- září 2009: Nigerijská delegace vedla první strategické rozhovory s čínskou protistranou v Pekingu.
- 2010: Na začátku roku zavítal čínský ministr zahraničních věcí Yang Jiechi za svým protějškem Ojem Maduekwem do Abuji.
- 2011: U příležitosti inaugurace nového prezidenta Goodlucka Jonathana přijel do země zvláštní vyslanec prezidenta Chu Ťin-tchaa Sheng Guangzu.¹³⁷

Výše uvedené návštěvy vysokých politických představitelů obou zemí nejsou celkovým souhrnem vzájemných setkání. Jedná se jen o ukázkou, že na obou stranách panuje zájem scházet se a uzavírat nové smlouvy, což je potvrzením konceptu vzájemně výhodného partnerství, jiho-jihní spolupráce a také čínské *soft power*. Kdybychom rozčlenili oficiální návštěvy na ty, které podnikli čínští představitelé do Nigérie a ty, které podnikli zástupci nigerijské strany do Číny, vyšel by nám přibližně vyrovnaný výsledek, což je však po samotném pročtení uvedeného výčtu zcela jasné. Návštěvy probíhají více méně recipročně. Již na aktuálním setkání se státníci domlouvají na další schůzce či se navzájem zvou k návštěvě své země. Oficiální návštěvy nevypovídají nic například o náladách ve společnosti, i když jeden malý náznak jsme mohli i na oficiálních stránkách čínského ministerstva zahraničních věcí vyčíst. Prezident Chu Ťin-tchao

¹³⁷ Ministry of Foreign Affairs of PRC. *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjw/zjzg/fzs/gjlb/3059/3061/default.shtml> (20. 3. 2013).

upozornil na nutnost chránit čínské pracovníky v Nigérii, čímž narážel na únosy v deltě Nigeru. Ale ani v tomto případě ČLR nic nediktuje a už vůbec neposílá vlastní vojáky, aby situaci řešili (nutno uznat, že ta ani není natolik závažná, aby si vyžádala zásah zahraničních vojsk). Nicméně Peking zastává rovnost ve vzájemných vztazích s Nigérií a v rámci takových vztahů není žádná intervence možná. Obě země si prokazují navzájem respekt a uznání. Neustálé konstatování přátelských vztahů a prohlubujícího partnerství může znít až pateticky, avšak potvrzují, že kritérium rovnosti je zde dodrženo. Existují totiž příklady, kdy se státy vzájemně neuznávají (Írán a Izrael) nebo se slovně napadají (v horším případě vojensky).

	Nigérie
6. Rovnost ve vzájemných vztazích	ANO

4.7 Závěr případové studie Nigérie

Výsledná tabulka

Kritéria	Nigérie
1. Příliv čínských investic	ANO
2. Inovace, vědomosti, technologie	NE
3. Ropa, <i>win-win cooperation</i>	ANO
4. Udržitelnost a vyrovnanost	NE
5. Nepodmíněnost	ANO
6. Rovnost ve vzájemných vztazích	ANO

Ani výsledná tabulka případové studie Nigérie nepřinesla jednoznačnou odpověď na hlavní otázku této práce. Dle mého názoru, abychom nějaké chování mohli označit za modelové, mělo by plnit všechna kritéria. Čína se však ne ve všech bodech chová v Africe podle toho, jak sama dosáhla svého růstu. Případy

Angoly a Nigérie mají stejnou závěrečnou tabulku, avšak každá z různých důvodů.

Příliv čínských investic do Afriky je fenoménem dnešní doby, který vyvolává tolik debat. Spolehlivá statistika přílivu FDI z druhé nejsilnější ekonomiky světa do Nigérie neexistuje, nicméně jejich vzrůstající tendenci můžeme pozorovat a to také z toho důvodu, že se to Číně vyplatí. Na rozdíl od svých západních protějšků Peking otevřeně deklaruje, že si do Afriky pro něco jde, když označuje čínsko-afriké vztahy jako vzájemně výhodné. Přínos pro Čínu popisuje třetí kritérium, kterým je ropa.

Avšak zpět ke kritériu druhému. Příliv investic by s sebou měl logicky přinést také transfer vědomostí a technologií. Na příkladu nigerijského textilního průmyslu jsme mohli pozorovat, že to neplatí vždy. Ba naopak čínský textilní dovoz výrazně poškodil tamní oděvní průmysl. Čína totiž více investuje do ropného sektoru. Do textilních továren plynou sice velké částky, ale většinou se jedná o čínské firmy s čínskými pracovníky. Bez vytváření nových kapacit oděvního odvětví, bez přílivu inovací a nových technologií se Nigérii jen stěží podaří diverzifikovat svou ekonomiku směrem od ropy a zemního plynu.

Udržitelnost a vyrovnanost se Číně nedaří doma a není tak úspěšná ani v Nigérii. Čínská vláda skrze své firmy korumpuje nigerijské hospodářství. Vzájemné obchodní vztahy jsou prorostlé osobními vazbami, což bylo velmi patrné na jednání prezidenta Obasanji a jeho předkupním právem pro čínské firmy. Pouze udržitelný a vyrovnaný růst povede k trvalému rozvoji země. Nigérie sice zaznamenává dlouhodobě růst HDP a bývá označována za hegemonu západní Afriky, ale 63 % populace žijících s jedním dolarem na den je jasným důkazem společenské nevyrovnanosti. Jak Čína, tak Nigérie v tomto bodě zaostávají.

Poslední dvě kritéria, a sice nepodmíněnost a rovnost ve vzájemných vztazích, jsou také propojená. Obě kritéria ČLR splňuje, což přesně odpovídá stylu čínské vlády. Čína jako komunistická země nediktuje Nigérii, jak se má chovat, protože si sama nenechá radit od jiných. A rovnost ve vztahu k Nigérii na úrovni oficiálních vládních schůzek je také logickým jednáním čínské vlády.

Jestli chce podporu od afrických zemí na půdě mezinárodních organizací, musí se k nim náležitě chovat. Ignorací a podřízeností zemí, které přijímají čínskou rozvojovou asistenci, by Peking nic nezískal. Nepodmíněnost a rovnost jako součást čínské rozvojové asistence jsou výrazem *soft power*, což je pro Čínu nástrojem diplomacie, ale i způsob, jak naplnit své politické, strategické a ekonomické cíle.

V závěru případové studie Angoly jsem nadnesla myšlenku, že je možná Čína teprve na začátku tvorby svého uceleného rozvojového postupu vůči dalším rozvojovým zemím a že na určité opoždění má eventuálně jako rozvojová země nárok. Za další zajímavý návrh považuji rozdělit čínský postup na ekonomický a politický. Africké země by tak měly postupovat pouze podle návodu, který vedl ČLR k ekonomickému růstu, protože ten se jí bezpochyby povedl. Ovšem politicky chování Číny z pohledu Západu chválit nemůžeme. Vycházelo by tedy, že ekonomicky je vhodné Čínu následovat, ale politicky ne. Bohužel takový návrh není uskutečnitelný, neboť ekonomika a politika jsou provázané oblasti. K takovému závěru došel i Západ během své historie poskytování rozvojové asistence. Nejprve byl rozvoj spojován s ekonomickým růstem, kdy byl cílem buď velký start (*big push*) podle Rosensteina-Rodana nebo Rostowovo vzletnutí (*take off*). Dnešním trendem je spojovat rozvoj s demokracií a tedy kombinace ekonomických a politických otázek. Při takovém náhledu na Čínu jako eventuálního tvůrce rozvojového modelu na ni musíme pohlížet jako na začátečníka, protože zatím sama prosazuje rozvoj v zemích třetího světa jako nastartování ekonomického růstu. Přitom ČLR těžila z přílivu nových technologií a vědomostí, kdy sama přiznává, že její vědci a vývojáři napomohli ke zlepšení situace v zemi. Peking však v Nigérii transfer vědomostí a technologií příliš nezajišťuje. Tím, že neumožní Nigérii vlastní výrobu textilu nebo nezaměstnává tamní obyvatelstvo, nenaučí Nigerijce žádným inovacím. Navíc Joshua Ramo o Pekingském konsenzu tvrdí, že je více o sociální změně, což mohlo platit v Číně, ale v Nigérii se o takovou změnu ČLR nezasazuje (stejně tak v Angole). Znovu máme tedy nejednoznačný závěr.

5 ZÁVĚR

Výsledná tabulka obou sledovaných zemí

Kritéria	Angola	Nigérie
1. Příliv čínských investic	ANO	ANO
2. Inovace, vědomosti, technologie	NE	NE
3. Ropa, <i>win-win cooperation</i>	ANO	ANO
4. Udržitelnost a vyrovnanost	NE	NE
5. Nepodmíněnost	ANO	ANO
6. Rovnost ve vzájemných vztazích	ANO	ANO

Předmětem zkoumání této diplomové práce byla čínská rozvojová asistence v Africe. Hlavním předpokladem práce bylo, že ČLR vytvořila nový model rozvojové spolupráce, který vznikl na základě vlastní zkušenosti s ekonomickým růstem, díky kterému dnes požívá status rostoucí velmoci. Tento model je alternativní k západním postupům, tedy Pekingský konsenzus vs. Post/Washingtonský konsenzus. Hlavní teze, kterou tato práce měla za úkol potvrdit, nebo vyvrátit, bylo tvrzení, že ČLR svůj rozvojový koncept v Africe reálně uplatňuje. Cílem potom bylo analyzovat čínský přístup k Africe na pozadí Pekingského konsenzu a dokázat, že tento model je výzvou západních rozvojových postupů.

Pro ověření ústřední teze byla stanovena výzkumná kritéria na základě čínských zkušeností z vlastního období ekonomického růstu (dokument *The Beijing Consensus*) v kombinaci s oficiálními vládními dokumenty (viz kap. 2.2). To, že země něco proklamuje a pak to nedodrží, je celkem běžným fenoménem zahraniční politiky většiny států světa. Ale tento fakt poté způsobuje značné zmatení. Čínská rozvojová asistence se tudíž zdá velmi matoucí a nejednoznačná. Navíc africký kontinent má desítky států, s nimiž není možné jednat jako se stejnými jednotkami.

Příklady Angoly a Nigérie výše řečené dokazují. Jakmile je země na vyšší ekonomické úrovni, musí být Čína obezřetnější a nečerpá ze vzájemných vztahů tolik výhod, jako ze vztahů se zemí slabší (v tomto případě Angola). Angola zaujímá horší příčky v ekonomických hodnotících žebříčcích, což dokazuje například její zařazení na seznamu příjemců rozvojové pomoci OECD/DAC mezi LDCs na rozdíl od Nigérie, která patří mezi země s nižším středním příjmem. Nigérie zaznamenává ekonomický růst a někteří autoři ji řadí k dnešním rostoucím velmocem. Navíc se jedná o zemi, kde dochází po formální stránce k naplnění řady demokratických procedur na rozdíl od Angoly, proto jednání s ní není pro Peking tak jednoduché (jak jsme mohli pozorovat za vlády prezidenta Yar'Aduy, viz kap. 4.3). Silnější postavení Nigérie dokazuje také zpráva z loňského roku, kdy nigerijská vláda zatkla 100 čínských občanů, kteří v Nigérii pobývali nelegálně.¹³⁸ Nejsm si jistá, jestli by angolská vláda v takovém případě postupovala stejně. S Angolou má Čína jednodušší jednání také díky tomu, že tam již desítky let vládne jedna osoba a vláda, tedy prezident dos Santos a jeho garnitura.

Jak v článku *Impact of foreign trade and investment on Nigeria's textile industry: The case of China* kolektiv autorů pod vedením Mathiase Enejiho tvrdí: „neexistuje neokolonialismus bez lokálních spojenců supervelmocí, které profitují ze socio-ekonomické bídy jejich států. Důsledky jsou vždy negativní pro rozvojovou zemi, jako je Nigérie“ (Eneji et al. 2012: 131). Protože autoři odkazují na článek z roku 1973, jsou supervelmocemi myšleny Spojené státy americké, Sovětský svaz či bývalé koloniální velmoci Velká Británie a Francie. Dnes v této roli stojí ČLR a situace více odpovídá dění v Angole. Nigérie se částečně vymaňuje z výše uvedené charakteristiky podřízené a zneužívané země. V Angole platí, že jestliže můžeme čínské chování označit za nekoloniální, je to i díky tamní vládě. Ještě jednou zdůrazním, že díky tomu, že Nigérie je více méně demokracií (minimálně ve srovnání s autoritářskou Angolou), daří se zde Číně nekoloniální postup méně, a to i díky pravidelným volbám a změnám

¹³⁸ Xinhuanet (2012). *Nearly 100 Chinese citizens detained in Nigeria*. 24. 5. 2012. Dostupné na: http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-05/24/c_131608544.htm (28. 3. 2013).

v čele státu, kdy Čína musí měnit svou politiku na základě toho, kdo je právě prezidentem. V Angole je již tři desítky let v čele státu jedna a tatáž osoba. Čínský neokolonialismus, jak bývá její vztah k Africe někdy popisován, je možný díky „spojencům“ v afrických zemích. Nemůžeme Čínu jednoduše odsoudit za to, že podporuje diktátorské režimy v Africe a že neusiluje o dobré vládnutí, demokracii a dodržování lidských práv.¹³⁹ Jak již bylo jednou řečeno, takové požadavky ze strany západních států jsou sice morální a líbivé, avšak nesplnitelné bez odezvy recipientských států. Dobré vládnutí totiž může být z vnějšku pouze podporováno a jeho zavedení vždy nakonec závisí na ochotě a schopnosti tamní vlády.¹⁴⁰ Proto také mnoho autorů volá po posílení africké občanské společnosti, která by demokratizaci v afrických zemích pomohla zespondu bez zavedení shora (od Západu). Navíc Peking tvrdí, že v Číně došlo ke zlepšení v otázce lidských práv, a to díky zvýšení životního standardu, kterého bylo dosaženo právě díky jejímu ekonomickému vzepětí.¹⁴¹ Proto ČLR prosazuje ve vztahu k Africe ekonomickou spolupráci, která bude generovat i africký růst. Čína nebude zasahovat do vnitřních záležitostí afrických států, protože zlepšení lidských práv přijde samo spolu se zlepšením ekonomické situace země¹⁴² (Qingmin – Wei 2012).

Aby se postavení Afriky ve vztahu k Číně zlepšilo, měla by Afrika sjednotit svůj postup vůči Číně. Tak jako se o to pokouší Čína skrze čínskou africkou politiku, měla by vzniknout také africká čínská politika. V případě

¹³⁹ Navíc Čína tvrdí, že Afrika a Západ mají odlišnou hierarchii lidských práv. Například právo na existenci a rozvoj je pro Afriku důležitější než občanská a politická práva.

Council on Foreign Relations. *Africa-China-U.S. Trilateral Dialogue. Summary Report*, p. 10. Dostupné na: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cfr.org%2Fcontent%2Fpublications%2Fattachments%2FTrilateral_Report.pdf&ei=wuhWUcKgOo-A7QbltoFw&usg=AFQjCNGii173VQExB5gAJKRTAvWfNfyMOQ&bvm=bv.44442042,d.ZGU (29. 3. 2013).

¹⁴⁰ K tématu západního podmiňování poskytování rozvojové asistence demokratickými reformami můžeme uvést, že Stephen Knack (2004), ekonom Výzkumné rozvojové skupiny Světové banky ve svém výzkumu *Does Foreign Aid Promote Democracy?* na základě sledování přílivu zahraniční pomoci a hodnocení míry demokracie podle Freedom House tvrdí, že nemůžeme prokázat kauzální vztah mezi mírou demokracie a přílivem zahraniční pomoci. Netvrdí však, že by se rozvojová pomoc neměla podmiňovat demokratizací, pouze říká, že neexistuje přímá úměra mezi těmito dvěma proměnnými.

¹⁴¹ S tímto tvrzením samozřejmě můžeme nesouhlasit.

¹⁴² S tímto tvrzením opět můžeme nesouhlasit. Jedná se pouze o čínské vyjádření a ospravedlňování jejího postupu v Africe.

čínského přístupu k Africe není vhodné vytvořit jednu strategii pro tolik rozdílných států. Naopak jednotný postup afrických států vůči jedné zemi, tedy Číně, ano. Minimálně každý jednotlivý africký stát by měl svou čínskou politiku vytvořit. Pokud by se podařilo například Africké unii sjednotit postup vůči Číně, domnívám se, že by Afrika lépe čelila čínským zájmům a aktivitám na kontinentu a sama by dokázala lépe čerpat a zpracovávat Čínou posílanou asistenci. Avšak tak jako je problémová celoafrická integrace, tak by byl problém vytvořit jednotnou africkou strategii vůči Číně. Z mého pohledu se však do budoucna jedná o žádoucí krok.

Při zběžném pohledu na chování západních států a jejich firem nabývám dojmu, že kritika čínského angažmá v Africe není zcela oprávněná, protože Západ se v Africe chová podobně. Čínskou rozvojovou asistenci můžeme označit za typ vázané pomoci, od které se dnes tradiční donoři sami jen velmi pomalu odpoutávají. Navíc, kdo tuto praktiku Čínu naučil? Ano, Západ, který své finanční balíčky poskytované ČLR v 70. letech vázal na následnou koupi amerického zboží a služeb (Brautigam 2008: 213). Na druhou stranu kritika Západu je pochopitelná, neboť ten se obává, aby nepřišel o vlastní pozice v afrických zemích (především v oblasti nerostného bohatství). Ovšem na příkladu Angoly jsme mohli vidět, že západní a čínská přítomnost v tamním ropném sektoru je téměř vyrovnaná (Západ v Angole čerpá 37 % její ropy, Čína 38 %) a v Nigérii dokonce výrazně převyšuje (samotné USA vyvázejí 40 % nigerijské ropné produkce). Lze tedy říci, že se dostáváme spíše ke kritice Číny jako takové. Opět se jedná o to, že Čína nemá demokratický politický systém, potlačuje opozici, nedodržuje lidská práva, utlačuje menšiny, udržuje cenzuru atd.¹⁴³ Vše tedy pramení z čínského politického uspořádání. Nemůžeme očekávat, že se doma bude čínská vláda chovat nedemokraticky a v zahraniční politice naopak. Čínské angažmá v Africe je srovnatelné se západním. Kdyby se tedy Čína doma chovala jinak a patřila by k zemím Západu (tj. vyspělým, demokratickým), byly by její aktivity jako například těžba africké ropy a vázání

¹⁴³ To už bychom se dostali k problému ekonomika vs. lidská práva, kdy západní státy sice Čínu kritizují, ale obchodují s ní dále.

pomoci v pořádku? To je otázka, která nespadá do rámců této diplomové práce, nicméně může sloužit k zamyšlení.

Čína sice narušuje monopol Západu, který nad rozvojovou spoluprací má, ale objem její pomoci je stále například ve srovnání s asistencí OECD/DAC malý. Chápu, že se Západ a především USA obávají ohrožení svých pozic v Africe. Pro Afriku je však více rozvojových partnerů přínosem, má tak možnost volby a eventuální soupeření mezi nimi může vygenerovat lepší podmínky pro africké země. Nicméně obě strany tvrdí, že mezi nimi, tedy USA a Čínou neexistuje žádný inherentní strategický konflikt v Africe, což stvrzuje relativně nová iniciativa zvaná Trilaterální dialog Afrika – Čína – USA (*Africa – China – U. S. Trilateral Dialogue*). Dosud se v rámci tohoto dialogu uskutečnily tři setkání a zúčastněné strany doufají v pokračování tak, aby založily spolupráci v oblastech, na nichž panuje shoda a navíc takovým způsobem, který bude přínosný především pro Afriku.¹⁴⁴

V prvních částech práce jsme se vyhnuli aplikaci definice rozvojové pomoci podle OECD/DAC na čínskou rozvojovou asistenci. Kdybychom tak neučinili, chovali bychom se evropocentricky. Proto byla využita čínská definice v podobě dokumentu Osm principů poskytování čínské ekonomické a technické pomoci ostatním zemím. Definicí ODA totiž vytvořil Západ pro toky pomoci severo-jihním směrem. Ale co asistence jiho-jihní? Nevytváří pro tento směr rozvojové spolupráce Čína nový model? Proč by nemohla. Kdybychom však trvali na západní definici, mohla by čínská rozvojová asistence odpovídat ostatním oficiálním tokům (*Other Official Flows*, OOF) podle OECD/DAC. OOF neodpovídají ODA, ale stále se jedná o pomoc, která navíc může být spojená s podporou vlastního exportu, což přesně Peking činí (Brautigam 2008: 209).

Shrňme však výsledky sledovaných kritérií. První bod se zabýval přílivem čínských investic od Afriky. V obou případech byl jejich zvyšující se příliv jasně

¹⁴⁴ Council on Foreign Relations. *Africa-China-U.S. Trilateral Dialogue. Summary Report*. Dostupné na: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cfr.org%2Fcontent%2Fpublications%2Fattachments%2FTrilateral_Report.pdf&ei=wuhWUcKgOo-A7QbltoFw&usg=AFQjCNGii173VQExB5gAJKRTAvWfNfyMOQ&bvm=bv.44442042,d.ZGU (29. 3. 2013).

vysledovatelný a zde není třeba žádného zaváhání v otázce, zda tuto charakteristiku svého modelu ČLR plní. Příliv FDI s sebou obvykle nese transfer vědomostí a technologií a představuje druhé výzkumné kritérium této práce. Čínské stavební firmy v Angole nepředávají dostatečně své *know-how*, což by pomohlo rozvoji angolského hospodářství. Ve společných infrastrukturních projektech má Angola pouze 30% zastoupení v 70% prospěch Číny (viz kap. 3.2). V případě Nigérie jsme se zaměřili na textilní průmysl, kde jsme mohli sledovat dokonce ničivý dopad čínského působení v tomto sektoru (viz kap. 4.2). Velmi specifický rys poskytování čínské rozvojové asistence představuje fakt, že spolupráce mezi Čínou a Afrikou má být vzájemně výhodná. Třetí kritérium se zabývalo otázkou, co vzájemná kooperace přináší Číně. Tento bod byl zaměřený na příchod Číny do angolského a nigerijského ropného průmyslu. Angola a Nigérie jsou dva hlavní vývozci ropy do Číny. Zajímavé bylo sledovat, jak spolupráce v těžebním průmyslu začala a jak pokračuje dodnes. V Angole probíhá vše relativně bezproblémově, zatímco v případě Nigérie musela pekingská vláda čelit odmítnutí několika kontraktů díky změně v čele státu (nástup prezidenta Yar'Aduy) a dodnes se musí vyrovnávat s ozbrojenými skupinami bojujícími za samostatnost těžební oblasti delty Nigeru (viz kap. 4.3). Vyrovnanost a udržitelnost jsou slova nespojitelná jak s Čínou, tak Angolou i Nigérií. Čína podle svých oficiálních prohlášení usiluje o vyrovnaný a udržitelný růst svých afrických přátel. Příklady Angoly a Nigérie dokazují, že tato tvrzení můžeme považovat za pusté fráze. Naopak proklamovanou nepodmíněnost k nelibosti Západu Čína v Angole i Nigérii dodržuje. Suverenita státu je pro Čínu nedotknutelnou záležitostí, kterou respektuje. Angolský režim můžeme označit za autoritářský a Čína se jej nesnaží změnit. Naopak řekněme demokratické nigerijské uspořádání Pekingu nemusí tolik vyhovovat, ale také se s tím nesnaží nic dělat. Žádné podmínky pro poskytování své rozvojové asistence nestanovuje. Poslední kritérium a krátká ukázka vzájemných čínsko-angolských a čínsko-nigerijských oficiálních návštěv potvrzuje čínské snahy o zlepšení své image ve světě (*soft power*, viz kap. 2, 3.6 a 4.6). Zároveň můžeme tvrdit, že

došlo k posunu, který Li Anshan nazval přechodem od ekonomiky sloužící diplomacii (*economy serving diplomacy*) k diplomacii sloužící ekonomice (*diplomacy serving economy*). Čína se naučila využívat umění diplomacie (Anshan 2008: 22).

Při studiu literatury o čínském angažmá v Africe se můžeme setkat s texty Čínu zavrhuujícími a na druhé straně s pojednáními čínskou politiku vůči státům subsaharské Afriky opěvujícími. Většinou (ne vždy) texty řekněme západní, tedy od amerických či evropských autorů Čínu kritizují, naopak čínští a afričtí vědci považují čínský příchod do Afriky za pozitivní¹⁴⁵. Avšak nezávislý pohled na čínsko-afričké vztahy nevyjde tak jednoznačně. Pokud výzkumník zapojí všechny pohledy na čínské aktivity v Africe, je výzkum složitější. Proto většinou jednotlivá kritéria vycházela nejednoznačně, což ztěžuje vyřknutí závěrečného rozhodnutí. Nicméně nakonec jsem se vždy k nějakému závěru přiklonila, ale jsem si jistá, že čtenář s jiným názorem bude schopný mé tvrzení vyvrátit. Plně souhlasím s vyjádřením Deborah Brautigam, která o čínské rozvojové asistenci říká, že „v současné době jsou možné pouze odhady založené na směsici náhodných polooficiálních vyjádření“ (Brautigam 2008: 213).

Právě proto, že čínský postup v Africe je podle závěrů této práce velmi nejednoznačný, můžeme říci, že *případové studie Angoly a Nigérie vyvrátily tezi, že Čína v Africe postupuje podle svého rozvojového konceptu, který vznikl na základě vlastní zkušenosti s ekonomickým růstem*. Současně se ukázalo, že předpoklad, že Čína vytvořila vlastní rozvojový model, je zpochybnitelný, protože dodržuje pouze čtyři ze šesti stanovených charakteristik modelu. Předpokládám, že jestli určité chování považujeme za model, předobraz jednání pro ostatní, mělo by mít jasné principy, které sám tvůrce (Čína) dodržuje. To se zatím Číně nepodařilo. Čína v Africe nepostupuje stoprocentně podle stanovených kritérií. Domnívám se tedy, že Peking je aktuálně v procesu utváření

¹⁴⁵ V případě hodnocení ze strany Afriky je dnes potřeba začít rozlišovat mezi představiteli států, kteří Čínu jako svého rozvojového partnera vyzdvihují a rodící se africkou občanskou společností. Ta se totiž pomalu začíná ozývat například proti dopadu přílivu čínských pracovníků a výrobků nebo environmentální stopě, kterou po sobě Peking v Africe nechává.

svého uceleného rozvojového přístupu vůči africkým zemím. Svůj závěr dále opírám o přesvědčení, že rozvojový přístup by měl recipientské zemi pomáhat a ne škodit. Můžeme říci, že žádný rozvojový přístup (tedy ani západní) není stoprocentně pozitivní, avšak měl by alespoň usilovat o minimalizaci negativních dopadů, což Čína v žádném případě nedělá. V některých aspektech čínské aktivity Africe škodí, což jsme mohli pozorovat na příkladu nigerijského textilního průmyslu a v nedostatečné čínské podpoře v oblasti budování vlastních kapacit angolského infrastrukturního sektoru. Dále také ČLR nepřispívá k vyrovnanosti růstu afrických zemí a redistribuci bohatství směrem do společnosti. Čína má tedy negativní dopad na Angolu a Nigérii právě v těch oblastech, kde jsme na výzkumnou otázku odpověděli ne. Rozvojový model by neměl působit škody.

Avšak je možné, že tak jako dnes ČLR řadíme k objevujícím se velmocem světa, budeme ji moci jednou řadit také k tvůrcům rozvojových postupů. Čína například už v roce 1975 měla svůj rozvojový program ve více zemích než Spojené státy americké a od 90. let je Čína největší rozvojovou zemí, která je zároveň donorem (Brautigam 2008: 200). Čína reálně přispěla k rekonstrukci angolské infrastruktury, stejně tak do Nigérie posílá své investice, které plynou do různých rozvojových projektů například do speciálních ekonomických zón (viz kap. 4.1). Navíc nikdo nemůže zpochybnit, že Čína v posledních desetiletích zaznamenala ekonomický boom a vyvedla miliony svých občanů z chudoby. Jestli dokáže Peking přetvořit svou zkušenost do rozvojového modelu, si budeme muset ještě počkat. Případové studie čínského postupu v Angole a Nigérii takové tvrzení zatím nepotvrdily. Čínské angažmá v Africe není výsledkem nějakého nového čínského rozvojového konceptu, ale jasně zapadá do rámců jiho-jihní spolupráce, tedy spolupráce dvou rozvojových zemí, jejichž postupy zatím nejsou natolik dokonalé, aby vytvořily nový rozvojový model. Tak jako Washingtonský konsenzus také Pekingský konsenzus přinesl mnoho kontroverzí. Západní model měl čas pro svůj vývoj a zlepšování. Možná taková cesta čeká i čínský model rozvojové asistence.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

6.1 Seznam použité literatury

Adepoju, Wale (2012). Chinese govt donates schools in Nigeria. *The Nation Truth in Defence of Freedom*. 24. 2. 2012. Dostupné na: <http://www.thenationonlineng.net/2011/index.php/news/37754-chinese-govt-donates-schools-to-nigeria.html> (20. 3. 2013).

Alves, Ana Cristina (2010). The oil factor in Sino-Angolan relations at the start of 21st century. *South African institute of International Affairs*. Dostupné na: http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Sino-Angolan_Relations.pdf (16. 2. 2013).

Anshan, Li (2008): China's New Policy toward Africa. In: In: Rotberg, Robert I. *China into Africa. Trade, Aid, and Influence*. Washington: Brookings Institution Press, pp. 21–43.

Brautigam, Deborah – Xiaoyang, Tang (2011). *African Shenzhen: China's special economic zones in Africa*. *Journal of Modern African Studies* 49, I. Cambridge University Press. Dostupné na: <http://www.afriquechine.net/en/2011/African-Shenzhen-China-s-special-economic-zones-in-Africa.pdf> (15. 3. 2013).

Brautigam, Deborah (2008). China's Foreign Aid in Africa: What Do We Know? In: Rotberg, Robert I. *China into Africa. Trade, Aid, and Influence*. Washington: Brookings Institution Press, pp. 197–216.

Brautigam, Deborah (2010). *Problems with Official Data on Chinese Overseas Investment*. *China in Africa: The Real Story*. Dostupné na: <http://www.chinaafricarealstory.com/2010/02/chinese-investment-in-africa-whats-real.html> (13. 3. 2013).

Budina, Nina – Pang, Gaobo – Wijnbergen van, Sweder (2007). *Nigeria's Growth Record. Dutch Disease or Debt Overhang?* Washington: The World Bank.

Campbell, Horace – Chaulia, Sreeram (2009). Unequal Equals: Angola and China. *World Affairs*. Dostupné na: <http://www.mimts.org/World%20Affairs%20-%20The%20Journal%20of%20International%20Issues/38-Unequal%20Equals%20-%20Angola%20and%20China.pdf> (29. 1. 2013).

Campos, Indira – Vines, Alex (2008). Angola and China: A Pragmatic Partnership. *Center for Strategic and International Studies*. Dostupné na: http://csis.org/files/media/isis/pubs/080306_angolachina.pdf (20. 1. 2013).

Carmody, Pádraig (2011). Introduction. In: Carmody, Pádraig. *The New Scramble for Africa*. Polity Press UK, pp. 1-13.

Corkin, Lucy (2008). AERC Scoping Exercise on China-Africa Relations. *Centre for Chinese Studies*. Dostupné na: http://www.aercafrica.org/documents/china_africa_relations/angola.pdf (29. 1. 2013).

Corkin, Lucy (2011a). China and Angola: Strategic partnership or marriage of convenience? *Angola Brief*. Dostupné na: <http://www.cmi.no/publications/file/3938-china-and-angola-strategic-partnership-or-marriage.pdf> (13. 2. 2013).

Corkin, Lucy (2011b). Chinese Construction Companies in Angola: A Local Linkages Perspective. *Making the Most Commodities Programme*. Dostupné na: [http://commodities.open.ac.uk/8025750500453F86/%28httpAssets%29/9407B19720D08F308025787E0039E3FC/\\$file/Chinese%20Construction%20Companies%20in%20Angola.pdf](http://commodities.open.ac.uk/8025750500453F86/%28httpAssets%29/9407B19720D08F308025787E0039E3FC/$file/Chinese%20Construction%20Companies%20in%20Angola.pdf) (2. 2. 2013).

Croese, Sylvia (2012). 1 million houses? Angola's national reconstruction and Chinese and Brazilian engagement. In: *Strengthening the civil society perspective Series II: China and other emerging powers in Africa*. The EMERGING POWERS in Africa initiative. Dostupné na: http://www.fahamu.org/images/empowers_report_0311.pdf (12. 2. 2013), pp. 7–29.

Edet, Coco (2012). Nigeria: China Builds Four Rural Schools. *allAfrica*. 24. 2. 2012. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201202240329.html> (20. 3. 2013).

Egbula, Margaret – Zheng, Qi (2011). *China and Nigeria: A Powerful South-south Alliance*. Sahel and West Africa Club Secretariat SWAC/OECD. Dostupné na: <http://www.oecd.org/china/49814032.pdf> (15. 3. 2013).

Eneji, Mathias Agri et al. (2012). Impact of foreign trade and investment on Nigeria's textile industry: The case of China. *Journal of African Studies and Development* Vol. 4. Dostupné na: <http://www.academicjournals.org/jasd/PDF/pdf2012/July/Eneji%20et%20al.pdf> (17. 3. 2013).

Escobar, António (2012). China leads by example in the cooperation with Angola. *Macauhub*. 25. 5. 2012. Dostupné na: <http://www.macauhub.com.mo/en/2012/05/25/china-leads-by-example-in-the-cooperation-with-angola/> (11. 2. 2013).

Fairbank, John King (1998). *Dějiny Číny*. Praha: Lidové noviny.

Frans-Paul van der Putten (2012/2013). Aplikované semináře rozvojových studií [přednáška] 5. 9. 2012. Plzeň: Fakulta filozofická ZČU v Plzni.

Gomes, Emanuel – Weimer, Markus (2011). Education in Angola Partnership and Opportunities for the UK. *Chatham House*. Dostupné na: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/19414_0511pp_gomes_weimer.pdf (8. 2. 2013).

Hackenesch, Christine (2011). European Good Governance Policies Meet China in Africa: Insights from Angola and Ethiopia. *European Development Cooperation to 2020*. Dostupné na: http://www.edc2020.eu/fileadmin/publications/EDC2020_-_Working_Paper_No._10_-_European_Good_Governance_Policies_Meet_China_in_Africa__Insights_From_Angola_and_Ethiopia.pdf (2. 2. 2013).

Harmáček, Jaromír – Žáková, Aneta (2011). Programy strukturálního přizpůsobení. In. Dušková, Lenka et al. *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 227–228.

Harmáček, Jaromír – Žáková, Aneta (2011). Rozvojové dekády OSN. In. Dušková, Lenka et al. *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 276–278.

Harmáček, Jaroslav (2011). Holandská nemoc. In. Dušková, Lenka et al. *Encyklopedie rozvojových studií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 99–101.

Hayami, Yujiro (2003). From the Washington Consensus to the post-Washington Consensus. *Foundation for Advanced Studies on International Development*. Dostupné na: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.europeanperspectives.si%2Findex.php%3Foption%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D44&ei=EZsDUbSGLYmF4gSs_YHYCA&usg=AFQjCNHAIQgIYbhV9YH9235v6hw4Uty9tA&bvm=bv.41524429,d.Yms (2. 4. 2012).

Herbst, Jeffrey – Soludo, Charles C. (2001). Nigeria. In: Devarajan, Shantayanan – Dollar, David R. – Holmgren, Torgny eds. *Aid and Reform in Africa*. Washington: The World Bank, pp. 645–675.

Horta, Loro (2012). The Macau Forum: a Chinese diplomatic success. *EastAsiaForum*. 9. 5. 2012. Dostupné na: <http://www.eastasiaforum.org/2012/03/09/the-macau-forum-a-chinese-diplomatic-success/> (9. 2. 2013).

Chibuikwe, Nze (2012). Reviving The Textile Industry. *Nigerian Orient News*. Dostupné na: <http://www.nigerianorientnews.com/?p=1138> (17. 3. 2013).

Ikhuoria, Edwin (2010). The impact of Chinese imports on Nigerian traders. In: Sievers-Harney, Axel – Marks, Stephen – Naidu, Sanusha. *Chinese and African Perspectives on China in Africa*. Pambazuka Press.

Jia, Chen (2011). Students go overseas in record numbers. *China daily*. Dostupné na: http://usa.chinadaily.com.cn/china/2011-04/18/content_12342187.htm (4. 9. 2012).

Jiang, Wenran (2009). Fuelling the Dragon: China's Rise and Its Energy and Resources Extraction in Africa. *The China Quarterly*. September 2009. Dostupné na: http://www.relooney.fatcow.com/SI_Oil-Politics/China_5.pdf (6. 2. 2013).

Kabemba, Claude (2012). Chinese involvement in Angola. *OSISA*. 4. 10. 2012. Dostupné na: <http://www.osisa.org/books/regional/chinese-involvement-angola> (10. 2. 2013).

Kiala, Carine (2010). China-Angola aid relations: strategic cooperation for development? Dostupné na: http://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/17253/Kiala_China%282010%29.pdf?sequence=1 (13. 2. 2013).

Klíma, Vladimír (2003). *Nigérie*. Praha: Nakladatelství Libri.

Knack, Stephen (2004). Does Foreign Aid Promote Democracy? *International studies Quarterly*. Dostupné na: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/24855/1/MPRA_paper_24855.pdf (4. 4. 2013).

Lawson, Sandra – Purushothaman, Roopa (2003). *Dreaming with BRICs: The Path to 2050*. Goldman Sachs. Dostupné na: <http://www.goldmansachs.com/ceoconfidential/CEO-2003-12.pdf> (12. 3. 2013).

Lewkovitz, Lee – McLellan Ross, Marta – Warner, J. R. (2009). The 88 Queensway Group: A Case Study in Chinese Investors' Operations in Angola and Beyond. *U.S.-China Economic and Security Review Commission*. Dostupné na: http://origin.www.uscc.gov/sites/default/files/Research/The_88_Queensway_Group.pdf (10. 2. 2013).

Lugt van der, Sanne (2012). Choose your own development path: providing aid without interference? *International Institute for Asian studies*, the Newsletter. Dostupné na: http://ias.nl/sites/default/files/IIAS_NL60_21.pdf (19. 8. 2012).

Michálek, Tomáš (2011). Zahraničná politika Číny v Afrike. In: Rudolf Fürst a kol.: *Vzestup Indie a Číny: přichází asijské století?* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 69-89.

Mlachila, Montfort – Tabeke, Misa (2011). FDI from BRICs to LICs: Emerging Growth Driver? *International Monetary Fund*. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp11178.pdf> (6. 2. 2013).

Mohan, G. – Tan-Mullins, May (2009). Chinese migrants in Africa as new agent of development? An analytical framework. *European Journal of Development Research*. Dostupné na: <http://oro.open.ac.uk/17972/2/CE4CCAE8.pdf> (10. 2. 2013).

Mthembu-Salter, Gregory (2009). *Elephants, Ants and Superpowers: Nigeria's Relations with China*. South African Institute of International Affairs. Dostupné na: http://www.saiaa.org.za/images/stories/pubs/occasional_papers/saia_sop_42_mthembu_salter_20090930.pdf (11. 3. 2013).

Naughton, Barry (2010). China's distinctive System: can it be a model for others? *Journal of Contemporary China*, June (19). Routledge, pp. 437–460.

Nye, Joseph S., Jr. (1990). Soft power. *Foreign Policy*, No. 80, Twentieth Anniversary, Autumn, 1990. Dostupné na: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/1148580?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=21101708998087> (20. 8. 2012), pp. 153–171.

Nye, Joseph S., Jr. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World politics*. New York: Public Affairs.

Nye, Joseph S., Jr. (2005). The Rise of China's Soft Power. *Wall Street Journal Asia*. 29. 12. 2005. Dostupné na: http://belfercenter.hks.harvard.edu/publication/1499/rise_of_chinas_soft_power.html (20. 1. 2013).

O'Neill, Jim et al. (2005). *How Solid are the BRICs?* Global Economics Paper No: 134. Goldman Sachs. Dostupné na: http://www.sdnbd.org/sdi/issues/economy/BRICs_3_12-1-05.pdf (12. 3. 2013).

Obi, Cyril I. (2012). Transnationalism, Africa's 'Resource Curse' and 'Contested Sovereignities': The Struggle for Nigeria's Niger Delta. In. Carnelissen, Scarlett – Cheru, Fantu – Shaw, Timothy M. eds. *Africa and International Relations in the 21st Century*. Hampshire: Palgrave MacMillan, pp. 147–161.

Obiorah, Ndubisi – Kew, Darren – Tanko, Yusuf (2008). "Peaceful Rise" and Human Rights: China's Expanding Relations with Nigeria. In: Rotberg, Robert I. ed. *China into Africa. Trade, Aid and Influence*. Washington: Brooking Institution Press, pp. 128–138.

Obuah, Emmanuel E. (2009). AGOA and FOCAC Competing for African Markets Through Multilateral Trade Agreements. *Journal of Management Policy and Practice*. Dostupné na: <http://www.na-businesspress.com/JMPP/ObuahWeb.pdf> (3. 4. 2012).

Ogunkola, Olawale E. – Bankole, Abiodun S. – Adewuyi, Adeolu (2008). *China-Nigeria Economic Relations*. African Economic Research Consortium. Dostupné na: <http://www.efiko.org/material/China-Nigeria%20Economic%20Relations%20by%20E.%20Olawale%20OGUNKOLA%20%20et.%20al.pdf> (12. 3. 2013).

Osava, Mario (2012). Chinese and Brazilian firms building the new Angola. *Inter Press Service*. 27. 11. 2012. Dostupné na: <http://www.ipsnews.net/2012/11/chinese-and-brazilian-firms-building-the-new-angola/> (20. 2. 2013).

Oyeranti, Olugboyega A. et al. (2010). *China-Africa Investment Relations: A Case Study of Nigeria*. African Economic Research Consortium. Dostupné na: <http://www.aercafrica.org/documents/china-africa-country-cases/nigeria-investment.pdf> (15. 3. 2013).

Park, Jung, Yoon (2009). *Chinese Migration in Africa*. South African Institute of International Affairs. Dostupné na: http://www.saiia.org.za/images/stories/pubs/occasional_papers/saia_sop_24_park_20090218_en.pdf (20. 3. 2013).

Qiang, Zeng (2010). China's strategic relations with Africa. In: Harneit-Sievers, Axel – Marks, Stephen – Naidu, Sanusha. *Chinese and African Perspectives on China in Africa*. Pambazuka Press, pp. 56–67.

Qingmin, Zhang – Wei, Song (2012). China's policy towards Africa: a Chinese Perspective. *International Institute for Asian studies*. Dostupné na: http://www.iias.nl/sites/default/files/IIAS_NL60_FULL.pdf, (3. 9. 2012), pp. 26–27.

Ramo, Joshua Cooper (2004). *The Beijing Consensus*. The Foreign Policy Centre: London. Dostupné na: <http://fpc.org.uk/fsblob/244.pdf> (4. 4. 2012).

Ramo, Joshua Cooper (2007). *Brand China*. The Foreign Policy Centre: London. Dostupné na: <http://fpc.org.uk/fsblob/827.pdf> (13. 1. 2013).

Rosůlek, Přemysl (2007). Politický systém Nigérie. In: Ženíšek, Marek – Šanc, David a kol. *Commonwealth: Politické systémy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 216–247.

Schiere, Richard – Ndikumana, Léonce – Walkenhorst, Peter eds. (2011). China and Africa: An Emerging Partnership for Development?, *African Development Bank Group*. Dostupné na: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Anglaischina.pdf> (4. 4. 2012).

Soludo, Chukwuma C. (2006). *Can Nigeria be the China of Africa?* Central Bank of Nigeria. Dostupné na: <http://www.cenbank.org/out/speeches/2006/Govadd27-11-06.pdf> (12. 3. 2013).

Thompson, Drew. China's soft power in Africa: from the „Beijing consensus“ to health diplomacy, *China Brief* Volume 5. Issue 21. Dostupné na: [http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=3901&tx_ttnews\[backPid\]=195&no_cache=](http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews[tt_news]=3901&tx_ttnews[backPid]=195&no_cache=) (8. 9. 2012).

Thorne, Laura (2010). *Neoliberalism and Neocolonialism: The Experience of Structural Adjustments Programs in Nigeria*. University of Guelph – Guelph, Ontario. Dostupné na: <http://thelaurathorne.files.wordpress.com/2011/11/laura-thorne-structural-adjustment-programs-in-nigeria.pdf> (25. 3. 2013).

Timberg, Craig (2006). Militants warn China Over Oil in Niger Delta. *The Washington Post*. 1. 5. 2006. Dostupné na: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/04/30/AR2006043001022.html> (20. 3. 103).

Vines, Alex – Weimer, Markus (2011). Angola: Assessing risks to stability. *Center for Strategic and International Studies*. Dostupné na: http://csis.org/files/publication/110623_Vines_Angola_Web.pdf (2. 2. 2013).

Vines, Alex – Wong, Lillian – Weimer, Markus – Campos, Indira (2009). Thirst for African Oil: Asian National Companies in Nigeria and Angola. *Chatham House*. Dostupné na: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/r0809_africanoil.pdf (18. 2. 2013).

Yao, Yang (2010). The End of Beijing Consensus. *Foreign Affairs*. 2. 2 2010. Dostupné na: <http://www.foreignaffairs.com/articles/65947/the-end-of-the-beijing-consensus> (8. 9. 2012).

6.2 Seznam použitých zdrojů

About Sonangol E.P. Dostupné na: http://www.sonangol.co.ao/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3hD15AQUzN_QwODAAAs3A09D_8AAHx9XQwNzc_1wkA48KkwJyJtB5A1wAEcDfT-P_NxU_eDUPP2C7OwgC0dFRQAkiu-v/dl2/d1/L2dJQSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfMURUVDU2TzEwMFA4RjBJMU9RUExMRTEwVjY!/ (18. 2. 2013).

African Development Bank. *African Economic Outlook. Angola 2012*. Dostupné na: <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Angola%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (13. 2. 2013).

African diplomacy (2012). *Angolan students trained in civil engineering in China back home* 9. 7. 2012. Dostupné na: http://africandiplomacy.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2628%3Aangolan-students-trained-in-civil-engineering-in-china-back-home&catid=142%3Aeducation&Itemid=93&lang=en (13. 2. 2013).

African Economic Outlook. *Nigeria 2012*. Dostupné na: <http://www.africaneconomicoutlook.org/fileadmin/uploads/aeo/PDF/Nigeria%20Full%20PDF%20Country%20Note.pdf> (10. 3. 2013).

African Growth and Opportunity Act. *Country Information – Nigeria*. Dostupné na: http://www.agoa.info/?view=country_info&country=ng (11. 3. 2013).

African Growth and Opportunity Act. *General Country Eligibility Provisions*. Dostupné na: <http://www.agoa.gov/AGOAEligibility/index.asp> (16. 2. 2013).

AllAfrica (2012). *Angolan students in China celebrate Christmas*. 25. 12. 2012. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201212270518.html> (16. 2. 2013).

AllAfrica (2012). *Nigeria: Corruption in Oil Industry – Price of Military Arbitrariness*. 22. 5. 2012. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201205220281.html?page=3> (20. 3. 2013).

AllAfrica (2012). *Nigeria: Four Chinese Construction Workers Kidnapped in Bayelsa*. 19. 12. 2012. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201212190417.html> (20. 3. 2013).

AllAfrica (2013). *Angola: China finances primary school in Huambo*. 31. 1. 2013. Dostupné na: <http://allafrica.com/stories/201301311074.html> (16. 2. 2013).

Angola Today. *Education*. Dostupné na: <http://www.angola-today.com/society/education/> (12. 2. 2012).

Angola Today. *Society*. Dostupné na: <http://www.angola-today.com/wp-content/uploads/2010/12/Society.pdf> (20. 2. 2013).

ANGOP. *Censo Geral da População será realizado em 2013*. 19. 4. 2011. Dostupné na: http://www.portalangop.co.ao/motix/pt_pt/noticias/politica/2011/3/16/Censo-Geral-Populacao-sera-realizado-2013,31274944-aa44-45ae-8c48-8d56cce777c1.html (11. 2. 2013).

BBC (2012). *Total sells Nigeria oil stake to China's Sinopec*. 19. 11. 2012. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/business-20397492> (20. 3. 2013).

BBC. 1989: *Massacre in Tiananmen Square*. Dostupné na: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/4/newsid_2496000/2496277.stm (1. 4. 2013).

Blip TV (2010). *Corkin, Lucy. China in Africa: What role does China play in Angola's reconstruction programme?* Video. 23. 11. 2010. Dostupné na: <http://blip.tv/brc/china-in-africa-what-role-does-china-play-in-angola-s-reconstruction-programme-4461230> (18. 2. 2013).

Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Angola*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ao.html> (10. 2. 2013).

Central Intelligence Agency. *The World Factbook. China*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> (10. 3. 2013).

Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Nigeria*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html> (10. 3. 2003).

Company Overview of Sonangol Sinopec International Ltd. Dostupné na: <http://investing.businessweek.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=61894867> (18. 2. 2013).

Confucius institute online (2011). *Confucius Institute Headquarters*. Dostupné na: http://english.chinese.cn/confuciusinstitute/article/2011-05/31/content_339769.htm (16. 9. 2012).

Corporate Guides International Ltd. *Corporate Nigeria*. The Business, Trade and Investment Guide 2010/2011. Dostupné na: <http://www.corporate-nigeria.com/assets/pdf/2010/cn-2010-fdi.pdf> (15. 3. 2013).

Corporate Planing and Strategy Division. *2011 Draft Annual Statistical Bulletin*. Dostupné na: <http://www.nnpcgroup.com/Portals/0/Monthly%20Performance/2011%20ASB%201st%20edition.pdf> (20. 3. 2013).

Council on Foreign Relations. *Africa-China-U.S. Trilateral Dialogue. Summary Report*. Dostupné na: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cfr.org%2Fcontent%2Fpublications%2Fattachments%2FTrilateral_Report.pdf&ei=wuhWUcKgOo-A7QbltoFw&usg=AFQjCNGii173VQExB5gAJKRTAvWfNfyMOQ&bvm=bv.44442042,d.ZGU (29. 3. 2013).

Forum for Economic and Trade Co-operation between China and Portuguese-speaking Countries. Dostupné na: <http://www.forumchinapl.org.mo/en/aboutus.php> (9. 2. 2013).

Forum on China-Africa Cooperation (2009). *China will start up the implementation of the new eight measures for cooperation with Africa*. 14. 11. 2009. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/zxxx/t633220.htm> (9. 2. 2013).

Global Witness. *Rigged? The Scramble for Africa's oil, gas and minerals*. Dostupné na: <http://www.globalwitness.org/sites/default/files/library/RIGGED%20The%20Scramble%20for%20Africa%27s%20oil,%20gas%20and%20minerals%20.pdf> (13. 2. 2013).

Huffington Post (2008). *Joshua Cooper Ramo: Who is NBC's China Analyst During The Olympics?* Dostupné na: http://www.huffingtonpost.com/2008/08/11/joshua-cooper-ramo-who-is_n_118225.html (8. 9. 2012).

China Development Bank. *CAD-Fund*. Dostupné na: <http://www.cdb.com.cn/english/Column.asp?ColumnId=176> (9. 2. 2013).

China in Africa: The real story. *Chinese workers in Africa*. Dostupné na: <http://www.chinaafricarealstory.com/p/chinese-workers-in-africa-anecdotes.html> (10. 2. 2013).

China International Fund Limited. Dostupné na: <http://www.chinainternationalfund.com/index.asp> (10. 2. 2013).

China Sonangol. *About Us*. Dostupné na: http://www.chinasonangol.com/about_us.html (18. 2. 2013).

China Sonangol. *Our Company*. Dostupné na: <http://www.chinasonangol.com/index.html#overview> (18. 2. 2013).

China. org. *China's Eight Principles for Economic Aid and Technical Assistance to Other Countries*. Dostupné na: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/2011-04/21/content_22411843.htm (8. 9. 2012).

Chinability (2011). *GDP growth in China 1952 – 2011*. Dostupné na: <http://www.chinability.com/GDP.htm> (12. 9. 2012).

Chinese Foreign Ministry (2006). *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.china.org.cn/english/features/focac/183429.htm> (17. 3. 2013).

Chinese Government's Official Web Portal (2000). *The One-China Principle and the Taiwan issue*. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2005-07/27/content_17613.htm (23. 2. 2013).

Chinese Government's Official Web Portal (2011). *China's Foreign Aid*. Dostupné na: http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913.htm (24. 1. 2013).

Index Mundi. *Gini Index – Country ranking*. Dostupné na: <http://www.indexmundi.com/facts/indicators/SI.POV.GINI/rankings> (6. 2. 2013).

Infomister. *74 Nigerian Students to Go for Scholarship Studies in Russia, China and Cuba under Bilateral Education Agreement*. 21. 9. 2012. Dostupné na: <http://infomister.com/2012/09/74-nigerian-students-to-go-for-scholarship-studies-in-russia-china-and-cuba-under-bilateral-educational-agreement/> (17. 3. 2013).

Informační centrum OSN v Praze. *Rozvojové cíle MDGs*. Dostupné na: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205> (30. 3. 2013).

International Monetary Fund (2009). *Angola: Letter of Intent, Memorandum of Economic and Financial Policies, and Technical Memorandum of Understanding*. 3. 11. 2009. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/np/loi/2009/ago/110309.pdf> (20. 2. 2013).

International Monetary Fund (2011). *Regional Economic Outlook. Sub-saharan Africa, Sustaining the Expansion*. Washinton: International Monetary Fund. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2011/afr/eng/sreo1011.pdf> (12. 9. 2012).

International Monetary Fund (2013). *IMF Concludes Second Post-Program Monitoring Mission to Angola*. 30. 1. 2013. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2013/pr1329.htm> (5. 2. 2013).

International Monetary Fund. *Report for Selected Countries and Subjects*. Dostupné na: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/weodata/weorept.aspx?sy=2002&ey=2012&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=19&pr1.y=12&c=614%2C668%2C638%2C674%2C616%2C676%2C748%2C678%2C618%2C684%2C622%2C688%2C624%2C728%2C626%2C692%2C628%2C694%2C632%2C714%2C636%2C716%2C634%2C722%2C662%2C718%2C642%2C724%2C643%2C199%2C644%2C733%2C646%2C734%2C648%2C738%2C652%2C742%2C656%2C746%2C654%2C754%2C664%2C698%2C666&s=NGDP_R%2CNGDP_RPCH&grp=0&a= (28. 1. 2013).

Macauhub (2007). *Delegation of China's Eximbank analyzes bilateral cooperation in Luanda*. 28. 9. 2007. Dostupné na: <http://www.macauhub.com.mo/en/2007/09/28/3809/> (13. 2. 2013).

Macauhub (2010). *Sinopec acquires oil stake in Angola from parent company*. 29. 3. 2010. Dostupné na: <http://www.macauhub.com.mo/en/2010/03/29/8824/> (18. 2. 2013).

Ministry of Commerce of PRC. *2010 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment*. Dostupné na: <http://images.mofcom.gov.cn/hzs/accessory/201109/1316069658609.pdf> (6. 2. 2013).

Ministry of Education of PRC. *Overall Situation of Studying in China for International Students*. Dostupné na: <http://www.moe.edu.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/s3917/201007/91575.html> (10. 2. 1013).

Ministry of education of PRC. *The overall situatiton of studying abroad*. Dostupné na: <http://www.moe.edu.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/s3917/201007/91574.html> (4. 9. 2012).

Ministry of Foreign Affairs of PRC (2000). *China's Initiation of the Five Principles of Peaceful Co-Existence*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao/3602/3604/t18053.htm> (26. 1. 2013).

Ministry of Foreign Affairs of PRC (2006). *China's African Policy*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm> (8. 9. 2012).

Ministry of Foreign Affairs of PRC. *Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2007 – 2009)*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/ltda/dscbjhy/DOC32009/t280369.htm> (9. 2. 2013).

Ministry of Foreign Affairs of PRC. *China-Angola official exchanges*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/fzs/gjlb/2914/2916/> (21. 1. 2013).

Ministry of Foreign Affairs of PRC. *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/fzs/gjlb/3059/3061/default.shtml> (20. 3. 2013).

Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan). *Diplomatic Allies*. Dostupné na: <http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/Regions/AlliesIndex/?opno=f8505044-f8dd-4fc9-b5b5-0da9d549c979> (4. 4. 2013).

OECD. *DAC List of ODA Recipients*. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/DAC%20List%20used%20for%202011%20flows.pdf> (10. 3. 2013).

OECD. *Definition of ODA*. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/aidstatistics/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition> (5. 9. 2012).

OECD. *Task Team on South-South Cooperation*. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/taskteamonsouth-southco-operation.htm> (30. 3. 2013).

Oxfam America. *The tied aid „round trip“*. Dostupné na: <http://www.oxfamamerica.org/files/aidnow-tiedaidroundtrip.pdf> (20. 2. 2013).

Oxford Poverty and Human Development Initiative. *Country Briefing: Angola. Multi Dimensional Poverty Index (MPI) At a Glance 2011*. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/external/mpo/Angola-OPHI-CountryBrief-2011.pdf> (11. 2. 2013).

Reuters (2011). *Nigeria prods UN chief on Security Council seat*. 23. 5. 2011. Dostupné na: <http://www.reuters.com/article/2011/05/23/ozatp-nigeria-un-idAFJOE74M0E420110523> (10. 3. 2013).

Rural Poverty Portal. *Rural Poverty in Nigeria*. Dostupné na: <http://www.ruralpovertyportal.org/country/home/tags/nigeria> (20. 3. 2013).

Sonangol. *Angola – Concessões*. Dostupné na: <http://www.sonangol.co.ao/wps/wcm/connect/fe4b29004ceb3fc39bcfdb0c5034b72d/GAD201205-DMC0005-P.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=fe4b29004ceb3fc39bcfdb0c5034b72d> (18. 2. 2013).

Tanzania Zambia Railways. Dostupné na: <http://www.tazara.co.tz/> (28. 2. 2012).

The Economist (2011). *The Queensway Syndicate and the Africa trade*. 13. 8. 2011. Dostupné na: <http://www.economist.com/node/21525847> (10. 2. 2013).

The Trade Mission of the ROC (Taiwan), Abuja, Federal Republic of Nigeria. Dostupné na: <http://www.roc-taiwan.org/NG/ct.asp?xItem=221740&CtNode=8189&mp=407&xp1=> (20. 3. 2013).

Trade Europa (2012). *Angola. EU Bilateral Trade and Trade with the World*. 29. 11. 2012. Dostupné na: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122456.pdf (15. 2. 2013).

Trading Economics. *Nigeria Exports*. Dostupné na: <http://www.tradingeconomics.com/nigeria/exports> (11. 3. 2013).

Trading Economics. *Nigeria Imports*. Dostupné na: <http://www.tradingeconomics.com/nigeria/imports> (11. 3. 2013).

Transparency International. *Corruption Perception Index 2012 Brochure*. Dostupné na: <http://www.transparency.org/cpi2012/results#myAnchor2> (12. 2. 2013).

U. S. Energy Information Administration (2012). *Nigeria*. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Nigeria/nigeria.pdf> (20. 3. 2013).

U.S. Department of State (2012). *U.S. Relations with Angola*. 14. 11. 2012. Dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/6619.htm> (15. 2. 2012).

U.S. Energy Information Administration. *Country Analysis Brief. Angola*. 3. 1. 2013. Dostupné na: <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Angola/angola.pdf> (20. 2. 2013).

UN Data. *Country Profile Angola*. Dostupné na: <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=ANGOLA> (6. 2. 2013).

UNDP. *Human Development Index (HDI) – 2011 Rankings*. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/en/statistics/> (5. 9. 2012).

UNDP. *Human Development Report 2011. Angola*. Dostupné na: <http://hdrstats.undp.org/images/explanations/AGO.pdf> (28. 1. 2013).

Vanguard (2012). *Chinese investment in Nigeria reaches \$10bn*. 12. 12. 2012. Dostupné na: <http://www.vanguardngr.com/2012/12/chinese-investment-in-nigeria-reaches-10bn/> (15. 3. 2013).

Vanguard (2013). *Chinese oil firm Addax targets growth in Nigeria*. 20. 2. 2013. Dostupné na: <http://www.vanguardngr.com/2013/02/chinese-oil-firm-addax-targets-growth-in-nigeria/> (20. 3. 2013).

World Bank. *GINI index*. Dostupné na: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI/countries?display=map> (20. 2. 2013).

World Bank. *Gross domestic product 2011*. Dostupné na: <http://databank.worldbank.org/databank/download/GDP.pdf> (5. 9. 2012).

World Bank. *Logistic Performance Index 2012*. Dostupné na: http://siteresources.worldbank.org/TRADE/Resources/239070-1336654966193/LPI_2012_rankings.pdf (11. 2. 2013).

Xinhuanet (2012). *Nearly 100 Chinese citizens detained in Nigeria*. 24. 5. 2012.
Dostupné na: http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-05/24/c_131608544.htm (28. 3. 2013).

7 RESUMÉ

This diploma work describes Chinese development assistance to Africa. The main assumption of this work is that China has created a new model of development cooperation called the Beijing Consensus. The core thesis of this work is that China really follows this model in Africa. The work's aim is to analyze Chinese approach to two chosen countries, Angola and Nigeria.

There have been determined six research criterions to analyze Chinese practice in Angola and Nigeria. These criterions were made on the basis of the Joshua Cooper Ramo's document The Beijing Consensus and according to the Chinese official documents. The document Beijing Consensus describes the Chinese economic growth since late 1970th. This economic miracle is the reason why China now belongs to the emerging powers in the global politics. Joshua Ramo considers this experience good to replicate in Africa.

The first criterion observes inflows of the Chinese investments to Africa. The second criterion describes how does China transfer its know-how and technologies to Africa. The Chinese official documents say that China-Africa relations are mutually beneficial. So the third criterion asks what does China gain from this relation. The forth research criterion assumes that only equal growth is sustainable, so this observation is focused on the inequalities in the African societies. The fifth criterion is about the main phenomenon of the Chinese foreign aid distinct from the Western mode of providing development assistance, the so called "no strings attached" principle. The last criterion shows whether China follows the principle of equality in mutual relations as Beijing often declares.

This diploma work concludes on the results of the observations of these six research criterions in the two case studies that China does not follow all principles of its development model. So China has not so far created the new model of development cooperation the so called Beijing Consensus.

8 PŘÍLOHY

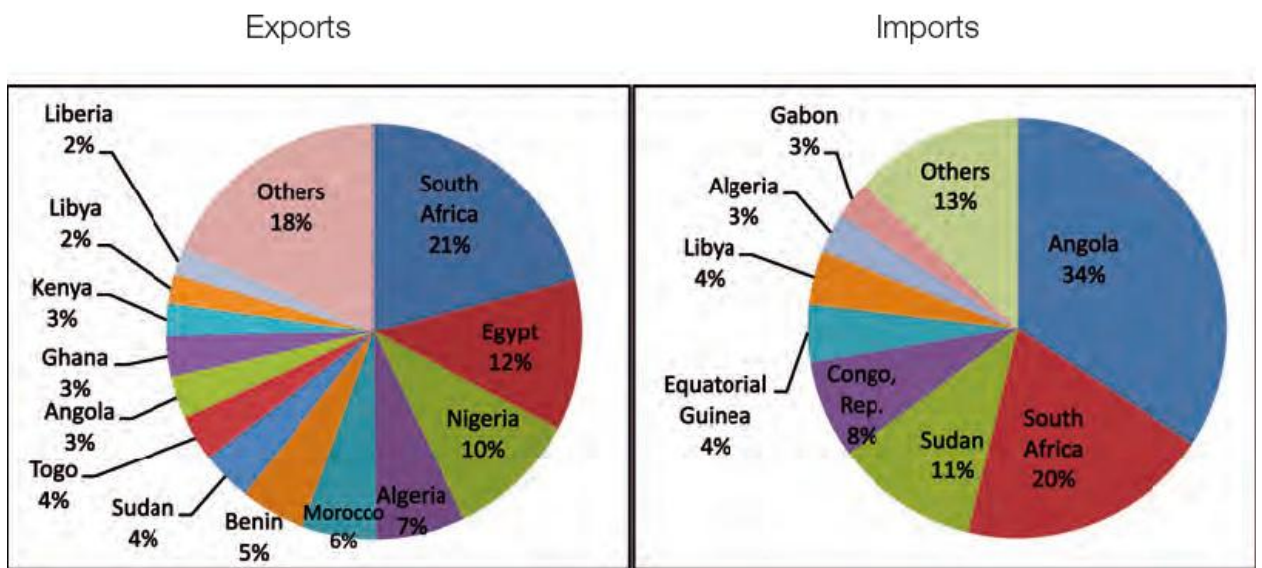
Příloha 1: Příliv čínských FDI do subsaharské Afriky a nízko příjmových zemí.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Průměr
SSA	68	152	201	362	1,297	5,480	1,070	1,233
- z toho LICs	47	126	139	262	767	598	943	412
LICs v LA	6	1	3	21	63	13	9	17
LICs v Asii	42	97	118	231	820	917	1,202	489
LICs na BV	3	161	128	81	194	145	77	113
Procenta celkových čínských FDI								
SSA	4,1	5,3	2,3	3,4	10,2	33,0	5,2	9,1
- z toho LICs	2,8	4,4	1,6	2,4	6,0	3,6	4,6	3,6
LICs v LA	0,3	0,0	0,0	0,2	0,5	0,1	0,0	0,2
LICs v Asii	2,5	3,4	1,3	2,1	6,4	5,5	5,9	3,9
LICs na BV	0,2	5,7	1,4	0,8	1,5	0,9	0,4	1,5

Zdroj: zpracováno autorkou dle International Monetary Fund 2011: 53.

Pozn.: Částky v milionech amerických dolarů. Subsaharská Afrika (SSA), Low Income Countries (LICs), Latinská Amerika (LA), Blízký východ (BV).

Příloha 2: Čínský export a import do Afriky v roce 2007.

Zdroj: Schiere – Ndikumana – Walkenhorst eds. 2011: 32.

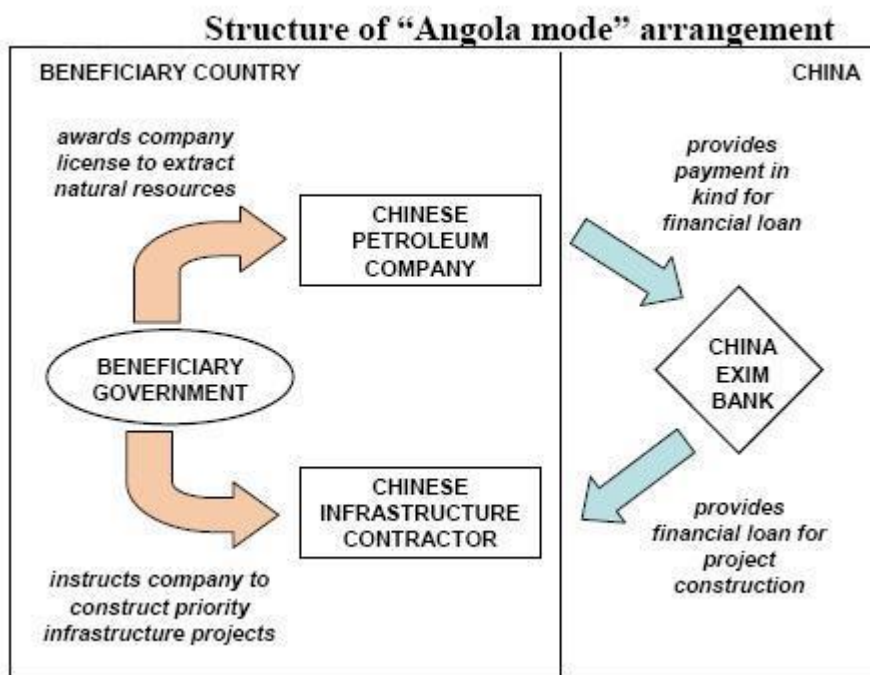
Příloha 3: Čínský růst HDP 1952 - 2011.

	GDP Index in real terms	GDP Rmb billion at current prices	GDP per head Rmb	Real annual growth rate (%)
1952	100.0	67.9	119	
1953	115.6	82.4	142	15.6
1954	120.5	85.9	144	4.2
1955	128.6	91.0	150	6.8
1956	147.9	102.8	165	15.0
1957	155.5	106.8	168	5.1
1958	188.6	130.7	200	21.3
1959	205.2	143.9	216	8.8
1960	204.6	145.7	218	-0.3
1961	148.7	122.0	185	-27.3
1962	140.4	114.9	173	-5.6
1963	154.7	123.3	181	10.2
1964	183.0	145.4	208	18.3
1965	214.2	171.6	240	17.0
1966	237.1	186.8	254	10.7
1967	223.6	177.4	235	-5.7
1968	214.4	172.3	222	-4.1
1969	250.6	193.8	243	16.9
1970	299.3	225.3	275	19.4
1971	320.2	242.6	288	7.0
1972	332.4	251.8	292	3.8
1973	358.6	272.1	309	7.9
1974	366.9	279.0	310	2.3
1975	398.8	299.7	327	8.7
1976	392.4	294.4	316	-1.6
1977	422.2	320.2	339	7.6
1978	471.6	362.4	379	11.7
1979	507.5	403.8	417	7.6
1980	547.1	451.8	460	7.8
1981	575.5	486.2	489	5.2
1982	629.0	529.5	525	9.1

1983	698.9	593.5	580	10.9
1984	805.8	717.1	692	15.2
1985	912.1	896.4	853	13.5
1986	989.7	1,020.2	956	8.8
1987	1,103.5	1,196.3	1,104	11.6
1988	1,228.2	1,492.8	1,355	11.3
1989	1,279.8	1,690.9	1,512	4.1
1990	1,333.5	1,854.8	1,634	3.8
1991	1,454.9	2,161.8	1,879	9.2
1992	1,660.0	2663.8	2,287	14.2
1993	1,877.5	3,463.4	2,939	13.5
1994	2,114.0	4,675.9	3,923	12.6
1995	2,304.3	5,847.8	4,854	10.5
1996	2,530.1	6,788.5	5,576	9.6
1997	2,745.2	7,446.3	6,054	8.8
1998	2,959.3	7,834.5	6,038	7.8
1999	3,169.4	8,206.8	7,159	7.1
2000	3,422.9	8,946.8	7,858	8.0
2001		10,965.5	8,622	8.3
2002		12,033.3	9,398	9.1
2003		13,582.3	10,542	10.0
2004		15,987.8	12,336	10.1
2005		18,386.8	14,040	9.9
2006		21,087.1	16,084	11.1
2007		24,661.9		11.4
2008		31,404.5		9.6
2009		34,506.9		8.7
2010		40,201.2		10.4
2011 1st 3 qtrs		32,069.2		9.4

Zdroj: Chinability 2011.

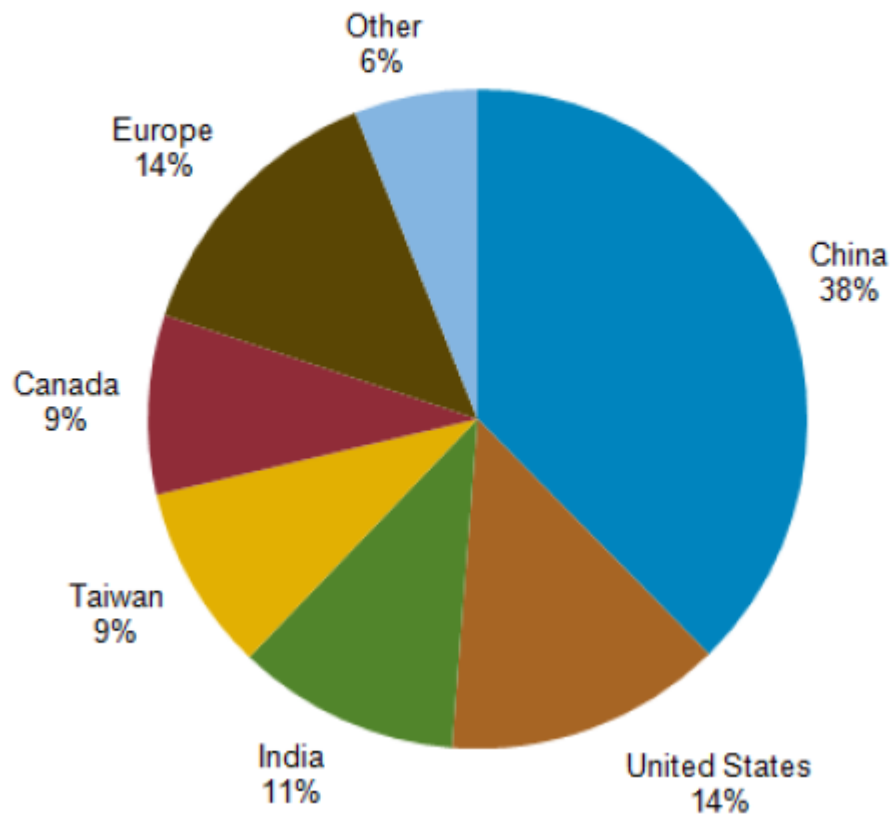
Příloha 4: Angola mode.

Zdroj: Mlachila – Tabeke 2011: 11.

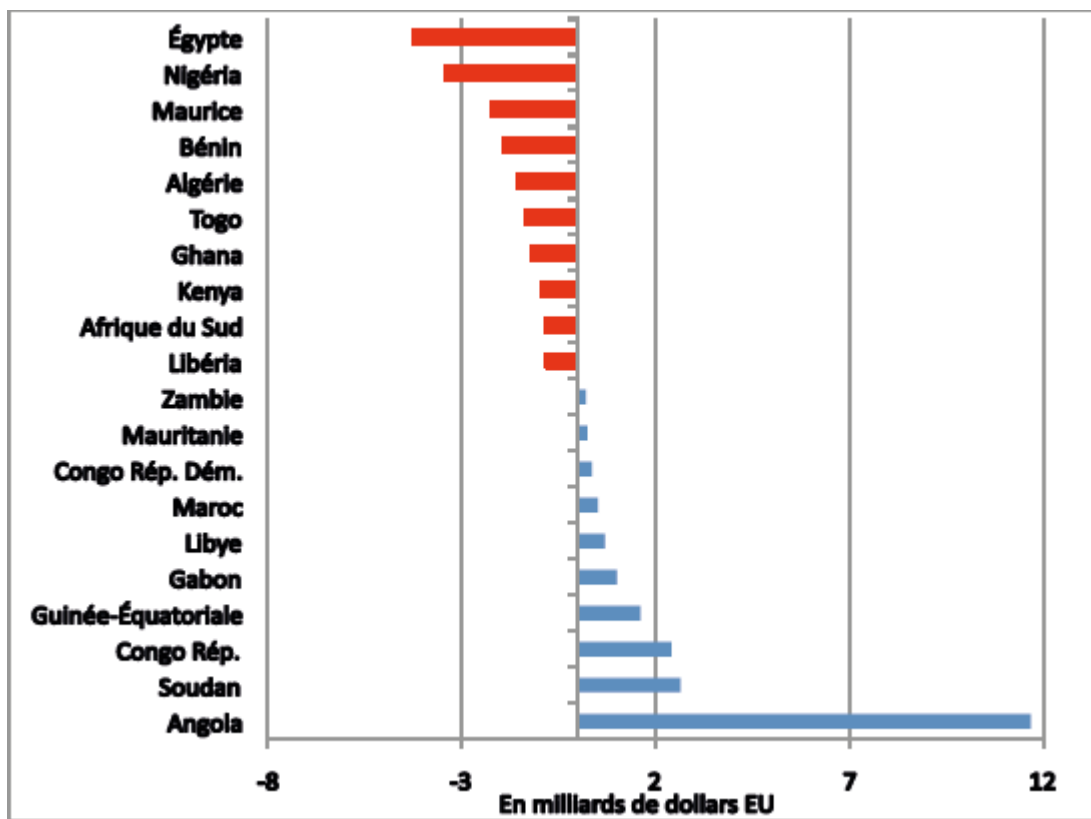
Příloha 5: Příjemci angolského ropného exportu 2011.

Angolan oil exports by destination, 2011

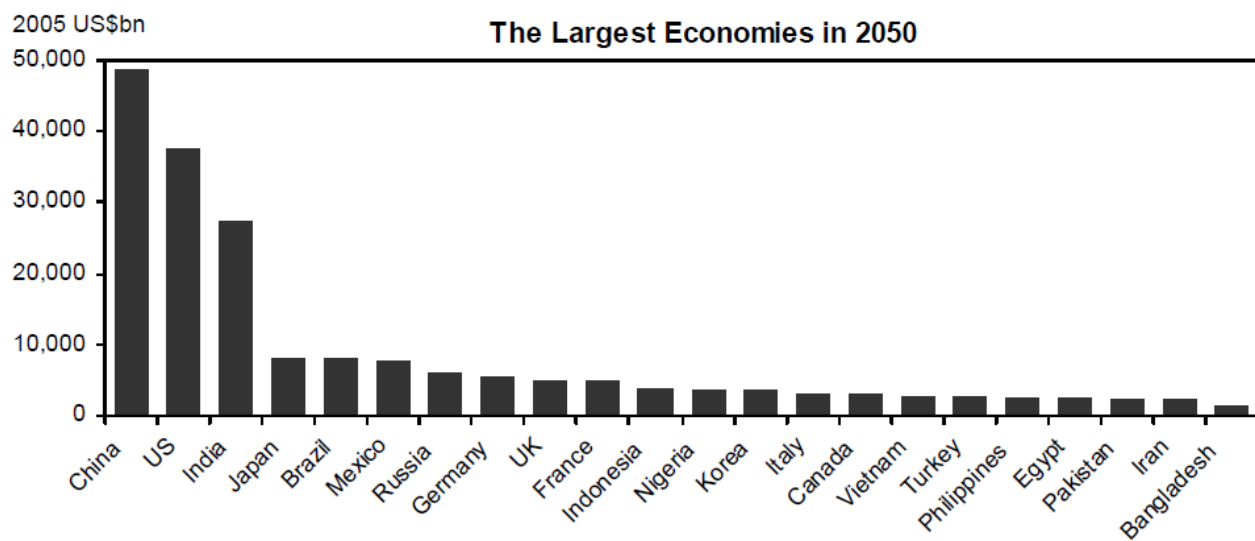
Zdroj: U.S. Energy Information Administration 2013: 12.

Příloha 6: Čínsko-africká obchodní bilance.

Zdroj: Schiere – Ndikumana – Walkenhorst eds. 2011: 34.

Příloha 7: Největší ekonomiky světa v roce 2050.

Zdroj: O'Neil et al. 2005: 8.